PARTITIONES
CATECHISMI CATHOLICI, EIVS NI-MIRVM, QVI EX DECRETO CONCI-LII TRIDENTINI, PII V. PONT. MAX. IVSSV

ad parochos primùm editus:

NVNC VERO FACILIORIS COGNITIONIS GRATIA in luculentam hanc Epitomen & commodas aliquot Tabulas, sic dige-stus atque distributus est,

VT OMNI HOMINVM ET ÆTATI ET CONDITIONI magnoperè vsui esse posit:

PER
D. GEORGIVM EDERVM FRISING. S. CAESAREAE
MAIESTATIS CONSILIARIVM &c.

PAVLVS AD TIT. III.
Hæc sunt bona & vtilia hominibus. Stultas autem quęstiones,
& genealogias,& contentiones,& pugnas legis deuita:
Sunt enim inutiles & vanæ &c.

COLONIÆ,
Apud Geruuinum Calenium, & Hæredes Ioannis Quentelij,
ANNO M. D. LXXI.

NOS AVTEM GLORIARI OPORTET IN CRVCE DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI
I.N.R.I.
IN QVO EST SALVS VITA ET RESVRECTIO
GEORG EDER
I.C.F.

AD SENATVM ET ACADEMIAM INCLYTAE COloniensis Reip. Georgij Ederi I.C. Præfatio.

VM INFELICIS SECVLI NOSTRI SECTAE plurima habeāt absurda, quæ magnam sapiunt non tātùm vanitatem, sed quandā etiam redolent barbariē & impietatem, Lectissimi & amplissimi viri, tum illud mihi præ cęteris absurdissimū esse visum est semper, quòd Nouatores quidam, neglecta Maiorum nostrorū fide, aliam religionem puriorem nescio quam, nūc demùm, in angulis quibusuis potiùs, quàm in ea Ecclesia, quę in Symbolo nostro Apostolico non absque grauissima causa dicitur Catholica, quærere incipiant. Quod an stultè magìs, an impiè sit factum, si quis dubitet, is mihi perpendat, quęso, quàm graues & perniciosi ex hac temeritate vel sola secuti adhuc sint errores. Nam quos sic profanę nouitatis insatiabile occupauit studium, vt sacris relictis fontibus, impuros sectari mâlint riuulos, illi sanè aut Ecclesiam, cui tutò se credere possent, hactenùs fuisse nullam, aut si fuerit aliqua, eam tamen sine fide, sine verbo, sine doctrina, sine spiritu, & omninò sine capite vero fuisse, non obscurè videntur sentire. Quorum alterum manifestam habet impietatem, alterum etiam cum intolerabili coniunctum est blasphemia. Vtrunque certè falsissimum esse, vel vnica D. Pauli conuincit sententia. Sacramentum enim hoc magnum est, in Christo videlicet, & in Ecclesia, quam & dilexit, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquę in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata. Hanc ille non in delira demùm mundi senectute, nec apud sectas, sed tum statìm vbì eam colligere cœpisset, in medio Doctorum, & inter Apostolos, quærendam esse voluît. Apostolis enim tantùm, quibus posteà etiam claues tradidit regni cælorum, & non alijs, dixit: Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernere credatur. Id verò cùm, vt sancti volunt Patres, & recta dictat ratio, non de illis tantùm intelligendum sit Apostolis, quos tum coràm Saluator noster est allocutus, sed ad eos etiam pertineat hæc oratio, qui primis istis gentium Doctoribus, cùm in ordine, tum in ministerio atq; doctrina ritè successerunt: quales nostri proculdubiò sunt Pontifices & Episcopi, quorum vnusquisque vocationem & ordinationem suam à Christo & Apostolis vsque sine vlla temporum interruptione demonstrare potest: quis nunc sanæ mētis homo absque atroci blasphemiæ nota negare poterit, veram Dei Ecclesiam citra controuersiam esse illam tantùm, in qua legitima Pontificum & Episcoporum est successio? Quę cùm & visibilis, & certa hucusquè fuerit semper, certa etiam & perspicua semper ea fuit Ecclesia, ad quam primus &

 summus

summus Christianæ religionis Pontifex noster Christus ipse nos tam seriò remisit: cum graui comminatione, vt qui hanc non audiat, pro ethnico habendus sit atque publicano. De illa autem Ecclesia, quam in extrema, quę nunc est, mundi calamitate sibi Nouatores illi sint imaginaturi, tam apertè alibì prophetauit, vt nullus cuiquam dubitãdi locus sit relictus. Surgent em̃ pseudo, inquit, christi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ità vt in errorẽ inducantur, si fieri potest, etiam electi. Quo dicto quid aliud intelligi voluit, quàm nec signa, nec prodigia quantumuis magna (qualis hęreticorum fortassis videri queat inflata scientia & grandiloquentia sesquipedalis, qua illi vel potiùs malis artibus & dolis partem orbis Christiani non exiguam fascinâsse videntur) satis liquidam esse verę Ecclesię notam, cùm & diabolus se in angelum sæpè lucis transformare, ac ità fraudes suas tegere nouerit, vt incautos, quantumuis doctos, facilè in suam pertrahat sententiam. Quarè vt eo plus apud nos ponderis haberet hæc tam salutaris admonitio, nec vlla curiosulis nouitatum sectatoribus excusandi aut tergiuersandi iusta superesset ratio, cum emphasi quadam singulari, huic cautioni etiam hęc adiecit verba: Eccè prædixi vobis: quibus animos nostros & in fide antiqua confirmare, & ab omni nouitatis cupiditate abstrahere voluit. Non enim sicut humana voluntas ad mortem vsque est ambulatoria, sic diuina consilia in horas sunt mutabilia: sed constans sibi & semper, & vbiquè, & apud omnes est sapientia Diuina: quæ ędificauit sibi domum supra petram tam firmam, vt nec omni moueatur doctrinę vento, nec vllo pacto flecti aut mutari queat, sed eadem hodiè sit, quę fuit & hactenùs semper: quę, inquam, columna est & firmamentum veritatis, domicilium fidei, & templum D E I, contra quam ne inferi quidem portę vnquàm sint pręualiturę, extra quam nulli possit contingere salus, & nec Christi etiam prodesse alicui professio. Nam neque hanc propriam esse indubitatę fidei aut incorruptę doctrinę significationem, quòd Nouatores isti, Christi vbiquè pręferant nomen, à quo tamen nec missi sunt, nec quæ Dei, sed quę sua sunt, quęrunt, id luculenter ostendit grauissima illa exhortatio, qua is idem & sponsus & caput Ecclesię suę Christus, hanc seueram concludit prophetiam: Si ergò dixerint vobis, ait, Eccè in deserto est, nolite exire: eccè in penetralibus est, nolite credere: Id omninò indicans, religionem D E O gratam, non in Synagoga Iudęorum, nec in scholis Philosophorum, aut conciliabulis nouatorum, sed in medio illius magnæ quærendam esse Ecclesiæ, cuius vis atque potestas ab Oriente ad Occidentem, hoc est, per vniuersum protenditur orbem. Cùm itaque & diabolus se frequenter mentiatur Christum, rectè D. Hieronymus stultum esse dixit, eum in paruo vel abscondito quærere loco, qui totius mundi est lumen. Quid enim absurdiùs vnquàm dici potuit, quàm post tot à Christo nato secula, atque adeò iam primùm rebus alioquì omnibus ferè ad interitum vergẽtibus, aut aliud quęrere Euangeliũ, quàm à Christo & Apostolis accepimus, aut alium scriptę literę sensum petere, quàm est Catholicus Patrum omnium cõsensus, eorum maximè, qui Apostolorum in Ec-
clesia

clesia semper tenuerunt ordinem atque locum? Quid verò magìs temerarium potuit excogitari, quàm ab ea religione, quę totius orbis cōsensu semèl est recepta, & adeò longo temporum interuallo in hodiernum vsque diem tam piè propagata, tamque sanctè conseruata, sine ratione, sine consilio, & sine omni prorsùs iusta causa deficere? Quam leuitatē acriter olìm in Galatis suis D. repręhendit Paulus: O insensati Galatæ, inquit, quis vos fascinauit non obedire veritati? Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisì sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quantum verò Apostolus hac sententia Galatas ad constantiam in fide Catholica retinendā hortari videtur, tantum in sequēti disputatione nos omnes, ab omni prophanæ nouitatis studio summa contentione deterrere conatur: Sed licèt aut nos, ait, aut angelus de cælo euangelizet vobis pręterquàm quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Ac nè id perfunctoriè tantùm, aut impetu magìs, quàm ratione dixisse videretur, eandem sententiam, mox ijsdem repetit & inculcat verbis: Sicut prędiximus, & nunc iterùm dico, si quis vobis euangelizauerit, pręter id, quod accepistis, anathema sit: hoc est, vt Vincentius Lirinensis antiquus, idemque grauissimus author exponit, separatus, segregatus, exclusus, nè vnius ouis dirum contagium, innoxium gregem Christi venenata permistione contaminet. Est enim omnibus hęreticis, vbì semèl perfricuerint frontē, hoc quasi proprium & peculiare, vt eum ordinem, vndè sunt digresi, ad extremum vsq; persequi studeant, ac alios, quantùm in se est, vnà secum omnes quàm maximè perditos esse velint. Eum in finē superioribus hisce annis aliquot à diuersarum sectarū authoribus atq; propugnatoribus, tam multi, tam varij, tamque pestiferi editi sunt libri, totque picturę plusquàm impię ac blasphemę, pasquilli verò & famosi libelli penè infiniti, quibus religionem Catholicam toti orbi Christiano non tantùm suspectam, sed exosam etiam reddere, ac piorum mentes ab ea abstrahere atque peruertere conati sunt. Verùm cùm illis improbus iste conatus apud cordatos homines procederet parùm, nec illi inter se conuenirēt ipsi, cœpit posteà pro se quisq; suam propriam edere confessionem: Sic, vt breui tempore, tot fierent confessiones, quot essent sectę: tot autem essent sectę, quot penè Nouatorū sunt capita. Vbì verò animaduerterēt, ex tot cōfessionibus inter se in præcipuis ferè articulis ex diametro pugnantibus, tātam suboriri confusionē, ex quà se ipsi honestè extricare non possent, vt tectis eorum fraudibus eo faciliùs miseræ imponerent plebeculę, ac diabolicis artibus & imposturis teneram etiam inficerent iuuentutem, innumeros penè obtruserunt nobis, eosq; valdè pestilentes Catechismos: sed id quoquè tanta dissensione, vt vix duo sibijpsis constare, nedùm inter se conuęnire viderentur: omnes autem ab antiqua Catholicę religionis pietate tantum discederent, quantum cælū distat à terra. Quam ob rem cùm eò vsq; hęc progressa esset impietas, vt incertum planè videretur, quid cuiq; aut tenendum credendúmve, aut fugiendum atque detestandum esset: operęprecium fuit, perq; ne-

cessarium, hisce tot ac tantis Reip. Christianæ perturbationibus, tandẽm & cõmodo, & pręsenti, atque efficaci aliquo consulere remedio. Non minùs itaque piè quàm prudenter, & rectè inprimìs, ab optimis sacrosancti Concilij Tridentini Patribus publico cautum est decreto, vt cõtra omnes omnium nouorum Catechismorũ profanas nouitates & errores, vt crassos, ità etiam impuros & pestiferos, totius Ecclesię nomine Catholicus aliquis conscriberetur Catechismus, qui vera contineret orthodoxę & antiquę religionis fundamenta, quorum pręsidio syncerę pietatis amantes, improbos sectariorum dolos & imposturas & faciliùs cognoscere, & rectiùs possent euitare. Quod eo quidem libro, qui Pij Quinti Pontificis Optimi Maximi iussu, hoc & titulo, & argumento in lucem nupèr est editus, tanta pręstitum est cùm dignitate, tum vtilitate, vt nihil ferè toti Ecclesię Catholicę hoc tempore illustrius augustiúsve cõtingere potuerit. In quo scripto an vel dictionis puritatem, vel ipsius doctrinę hîc explicatę maiestatem, an verò eximiam authorum eruditionem & industriã singularem magìs admirari debeat, meritò quis dubitare possit. Nam ad genus dicendi quòd attinet, etsi nihil ei desit omninò, quod ad perfectam pertineat eloquentiæ laudem, id tamen hic liber habet pręterea peculiare, quòd eius oratio plus contineat in se, non solùm veritatis & scientię, sed etiam spiritûs cęlestis & sapientiæ diuinę, quàm vniuersa Nouatorum omniũ habeant portentosa volumina in vnum conflata. Est argumenti etiam tractatio sic numeris suis omnibus absoluta & perfecta, vt nihil ad Christianam institutionẽ necessarium simpliciores ampliùs desiderare, neque doctiores quidquam velut abundans aut inutile respuere posse videãtur. Authores verò, quorũ labore & industria hoc opus totum est perfectum, prorsùs sunt eiusmodi, qui docendi quidem ratione atque Methodo, cum eruditissimo quouis certare possint, dictionis elegantia & puritate pręcipuos æquent & philosophos & oratores: argumentorũ verò pondere post se quàm longissimè relinquant omnes, quos illi hoc genere summos ac quosdam velut Coriphæos aut antesignanos & dici velint & haberi. Accedit huc Pontificis nostri & re & nomine verè Pij maxima, nec temerè vnquàm violanda authoritas: quem vt Principis Apostolorum beati Petri agnoscimus successorẽ, ità diuinitùs eum afflictissimæ nunc Ecclesiæ in præsidium quoddam singulare datum esse minimè dubitamus: vtpotè cuius rara vitæ integritas, eruditio præclara, pietas incomparabilis, & innumerę ferè alię dotes eximię, quibus eum prępotentis Dei auxit & ornauit benignitas, sàtis magno sint argumento, eum verum esse Ecclesiæ Catholicæ Pastorem, ac ob id salubeerimam eius doctrinam, quæ in hoc diuino continetur Catechismo, summam mereri fidem atque reuerentiam. Nam si rectè olìm de institutionibus suis gloriatus est Imp. Iustinianus, quòd liceat illius prudentię studiosis, prima legum cunabula non ab antiquis fabulis discere, sed ab imperiali splendore appetere: quanto iustiùs, quęso, nos gloriabimur, quibus nunc veræ & Catholicæ religionis fundamenta non à prophanis hæreticorum nugis atque nouitatibus, sed à diuino splendore, ex illius Pontificis in-

cis institutione tam fideli, ac traditione prorsùs Apostolica, & tutò petere, & consequi affluēter liceat, cuius virtutes Maximo Pontifice dignissimæ, tam sunt ipsis etiam aduersarijs cognitæ atque perspectæ, vt quod in eo repræhendant, non habeant, etsi maximè velint: quem etiam illis omnibus & plùs sapere, & Ecclesiæ rectiùs consultum cupere, quàm ipsi velint Nouatores, tot eximijs constat argumentis, quot illius illustria in Remp. extant merita. Quibus nominibus hic liber bonis & pijs omnibus longè debet esse gratissimus. Ego certè huius Catechismi lectione in Catholica religione, quam Dei beneficio hactenùs, etiam in medijs & errorum & persecutionum fluctibus, immotam retinui semper, plurimùm confirmatus & consolatus sum. Cuius cognitionem cùm intelligerem toti orbi & vtilem esse, & necessariam, ac ob id plurimùm referre arbitrarer, vt omnium populorum linguis & nationibus familiaris esset atque communis, cœpi eius mox bonam partem in Germanicā vertere linguam: atque hanc versionem, diuina concedente gratia, iamdudùm absoluissem, nisì mihi à fide dignis relatum fuisset, eundem laborem ante me sibi sumpsisse Reuerendum Patrem Dominum Petrum Canisium Theologum, olìm apud vos in Theologicis Præceptorem meum & Patronum singularem: cui nō lubens tantùm cesси, sed eo nomine plurimùm etiam & mihi & toti gratulatus sum Ecclesiæ: tum quòd magno me liberâsset onere, tum quòd is hanc operam longè feliciùs præstare posset, quàm à me quidem expectari debuit. Nè tamen vllam prætermitterem rationem, qua homines nostri omnes, maximè verò Latini, ad diligentiorē huius Catechismi lectionem inuitarentur, in breues eum atque succinctas redegi tabulas, quæ Methodum & artificium, quo in conscribendo opere isto ipsi authores, viri, quicunque tandèm sint, citra controuersiā doctissimi, vsi fuisse videntur, satìs (vt spero) luculenter ostendunt. Nam etsi summa proculdubiò ratiōe Catholicus hic Catechismus perpetua & continua scriptus est oratione, sitq; pro rerum in eo compræhensarum maiestate, vt hac forma in Ecclesia perpetuò retineatur, vtiles tamen erunt hæ tabulæ, cùm ad intelligendū ordinem disciplinæ Christianæ, tum ad iuuandā teneræ iuuentutis memoriā, q̄ rerū inter se diuersarū distinctione atq; ordine, vehementer non tantùm augeri, sed etiam mirificè solet confirmari. Et profectò si aut mihi, quod iamdudùm cogito, licuerit, vel alius me impedito perfecerit, vt hæ tabulæ in eā reducantur rationem, qua triuialia tradi solent erotemata, hoc est, in cōmodas resoluantur interrogationes & responsiones, ac ea ipsa erotemata tandèm etiam in Germanica explicentur lingua, spe ducor, vt existimo, non vana, quòd liber hic diuinus toti Ecclesiæ non vtilis tantùm, sed vulgatissimus etiā & gratissimus sit futurus. Quidquid autem hic labor meus, quanuìs tenuis & exilis, cū ad immortalē præpotentis Dei gloriā, tum ad perfectā Ecclesiæ suę afflictissimæ consolationē, aut cōmodi, aut profectûs adferre poterit, id totū vestræ inprimìs Catholicissimæ Reip. dedicatū atq; consecratū esse & voluì, & omninò etiā, nisì insigniter velim esse ingratus, debui. Ac eius quidē officij tot causas habeo non minùs iustas q̄ gra-

 ues

ues atque necessarias, quot vestra in me olìm fuerunt beneficia. Quæ tanta sunt certè, vt ea sine grauissima ingratitudinis, immò & infamię cuiusdam nota, silẽtio ampliùs præterire non possim. Non vt longo vos singulorũ meritorũ morer catalogo, quæ tam cõmuni, q̃ priuatorum nomine multifariè multisq; modis in me sunt collata, quod operis esset penè infiniti: sed vt ea tantùm cõmemorem, quorum nomine p̃ cæteris me plurimùm vobis debere intelligo. Apud vos enim, quod omniũ est maximũ, prima hausi cùm pietatis, tum religiõis verę catholicęq; doctrinę principia, quæ per annos sex continuos, quibus me in vestro complexi estis gremio, pia & honesta bonorum virorum cõuersatione, sic in me sunt confirmata, vt etiamnùm ad senium ferè declinans, in ea religione & viuere & mori cupiam, quam vestro exemplo in prima imbibi adolescẽtia. Etsi verò, q̃ mea tum sors erat, in summa ad vos venissem egestate & inopia, adeò vt mihi omni ferè auxilio humano destitutus esse viderer, non defuerunt tamẽ viri pietate & humanitate insignes, qui hanc egestatẽ benigno suo leuarent patrocinio. Inter quos vt primus ferè, ità præcipuus sanè fuit vir eruditione & probitate clarissimus, Reuerend. D. Schilderus, vester tum in Rhetoricis Professor, nunc verò magna cum dignitate Decanus Embricensis, & p̃ceptor & Mecœnas meus singularis. Cui post Deũ penè soli, vt omnis fortunæ meæ & initiũ & progressum debeo, ità ei⁹ memoria apud me erit immortalis. Huius exemplo paulatìm me etiam alij complecti cœperunt viri & natura & doctrina atq; prudẽtia pręstantes: Celeberrimus inprimìs Theologus Tilmãnus Sibergensis Prior Dñicanorum; tum hęreticæ prauitatis Inquisitor, Andreas Barduuick Canonicus apud D. Gereonem, Matthias Aquensis, canonicus apud S. Andream, Regẽs gymnasij Montani, Iacobus Hochstrat eiusdẽ Ecclesię Canonicus, oẽs sacræ Theologiæ Licentiati: Spectatę item integritatis viri, Hermannus Sudermãnus inclytę vestræ Reip. in hunc vsq; diem Consul vigilantissimus, Melchior Nouesianus insignis dum viueret, Typographus, & Ioannes à Gerezhem, vir consularis & pius & hũmanus &c. quorum omniũ opera & cõmendatione plurimùm in studijs meis sum adiutus: adeò vt illorum testimonio & pietate permotus insignis Theologus Reuerend. D. Ioannes Cochlæus, cœperit me beneficijs & sumptibus ad studia necessarijs iuuare & prosequi etiam non visum. Tandèm totius Academiæ vestræ beneficio, Magisterij Gradum in artibus feliciter sum adeptus, qui mihi ianua fuit ad eos Honores, ad quos nisì optimo cuique adspirare minimè licet, & in quibus nunc me licèt indignum, constitutum esse intelligitis. Quorũ omniũ memoria vt mihi hactenùs gratissima fuit semper, ità vicissìm etiam dolui nõ parùm, nullam hucusquè datam fuisse occasionem satìs commodam, qua vobis gratitudinem meam luculento aliquo testimonio declarare potuissem. Quod tamen nè per me stetisse videatur, hanc interìm voluntatis meæ significationem præmittere volui, vt aliquod saltem apud vos gratę mentis à me extet indicium, vsquedùm per Vosipsos mihi vberiùs vestræ inseruiendi Reipub. amplior aliqua offeratur occasio. Atque

hæc

hæc quidem dedicationis causa mihi fuit quasi propria, sed est & alia omnibus ferè, qui suas vobis lucubrationes inscribere solent, communis, præclara videlicet ac singularis illa in Catholica religione constantia. De qua ego, vt qui oculatus aliquandò fuerim testis, dicerem hîc multa, nisì fides vestra in vniuerso annunciaretur mundo. Neq; enim tam vel ignota vel obscura esse aut potest aut debet pietas illa rara & incomparabilis, qua antiquam Maiorum vestrorum colitis deuotionem. Multa quidem habetis cum alijs benè pieque institutis Rebusp. communia: sed quod omniũ est primum, id vobis præ multis alijs factum est ferè proprium & singulare, quod hæc sancta Ciuitas vestra ab ea fide, quam Maiores vestri semèl à Romana susceperunt Ecclesia, nunquàm recessit, aut nutauit, sed in eadem pietate ac religione in hunc vsque diem omni tempore summa permansit cõstantia. Cuius rei cùm non desint Diuina iudicia quædam non leuia neq; vulgaria, tum etiam alij amplissimi supersunt laudum vestrarum testes atque præcones. Tot enim Ecclesiæ vestræ sanctorum clarent reliquijs, vt hoc nomine S. vestra Colonia plerunq; semper altera dicta sit Roma: tot splẽdidis abundant miraculis, vt Deo gratum esse cultum vestrum, nemo pius iurè quidem dubitare possit. Et hæc me non tam ex affectu, quàm pro veritate scribere, infinita propè historiarum testantur monimenta. Quam ob rem summi aliquot Pontifices, immò omnes, maximo vos semper complexi sunt amore. Quanti porrò, vt alios prætercam, D. Imperator Carolus V. vestram fecerit pietatem, id publica aliquot eius confirmant edicta, in singularem Reip. Vestræ laudem, tum maximè templorũ valuis affixa, cùm vobis, quod mihi videre calamitosissimum fuit, à vestris pastoribus ipsis variæ struerentur insidiæ. Commendauit etiam religionem vestram non semèl pius Imper. Ferdinand. quem vobis hoc nomine benignissimum fuisse & Dominum & fautorem, eius laudis habetis vosipsi præclara domi vestræ indicia. Nec sanè debetis dubitare, quin hæcipsa constantia vestra alioquì celebratissima, Diuo etiã Maximiliano II. Imperatori nostro Catholicissimo, pergrata sit atque chara, cui iam dudùm nihil æquè cordi est, quàm religio Catholica, & antiqua Maiorum nostrorum in ea religione concordia. Prædicant prætereà vestram constantiam per vniuersum terrarum orbem boni ac pij quidem viri omnes, atque sic prædicant, vt ea Catholicis omnibus & exemplo & ornamento, sectarijs verò soleat esse terrori. In ea enim egistis hactenùs tranquillitate, vt Deũ pro vobis pugnâsse semper, velint nolint, etiam inimici fateri cogantur. Sed nè omnia prosequi voluîsse videar, quid ego de vestris laudibus dicere possum vel dignius vel amplius, quàm quod præclarè & verè de vobis nupèr in Commentario illo rerum in orbe hoc seculo gestarum scripsit ac prædicauit vir non contemnendæ eruditionis & pietatis Reuerendus Dominus Laurentius Surius Carthusianus: Habet, inquit, semperque, quàm diù hic stabit orbis, habebit suas laudes eximias inclyta & præclara Colonia Agrippina, quòd tam multis in Germania ab auita eademq; sanctissima religiõe deficientibus, ipsa constantissima permansit, nec eam fidem & religiõem

pucrili

puerili leuitate sibi deserendam putauit, quam longè ante mille annos accepisset, & in hunc vsque diem à sanctis Maioribus suis integra fide velut per manus sibi traditam religiosè conseruâsset, licèt sæpè incredibilibus astutissimorum satanæ satellitum fraudibus & technis, armis & machinis oppugnata. Præclarè deniquè atque adeò rectè de vobis tota ferè canit, dicit & prædicat Ecclesia: Felix & sancta diceris Agrippina Colonia, q̃ postquàm fidem suscepisti, Ciuitas prænobilis, recidíua non fuisti, sed in fide stabilis. Quæ laus tam diù erit vobis immortalis, quàm diù vos in eadem fidei Catholicæ constantia perseuerâsse non pœnituerit. Nulla verò ratione pœnitebit vnquàm, si quàm & hæc constantia ipsi præpotenti Deo grata, & quàm is merces vobis ampla & copiosa sit futurus, vt facitis, diligenter expendatis. Parùm enim fuerit, veram semèl fidei Catholicæ suscepisse doctrinam, nisì quis in hac statione, hoc est, Maiorum Euangelica & Apostolica traditione, ad extremum vsque perstiterit spiritum. Nec etiam vel ipso Saluatore nostro, hoc ità affirmante, saluus erit vllus homo, nisì qui ad præstitutũ vsque perseuerauerit finem, cùm hæc ipsa perseuerãtia, virtutum aliarum omnium & finis sit, & consummatio. Qua gratia vt vos cæteris Germaniæ ciuitatibus prælucetis ferè omnibus, ità hanc ego felicitatem à Deo Opt. Max. amplissimæ vestrę Reip. salutarem precor & immortalem. Cùm autem ad retinendam in fide Catholica constantiam, nõ parùm adiumenti adferre possint Partitiones Catechismi illius siue Romani, siue Tridentini, omnibus modis certè pij & Catholici, illud etiam oro, vt eas vestro celeberrimo nomini dedicatas, ijsdem accipiatis animis, quibus vos paulò antè etiam Summam doctrinæ Christianę, à doctissimo Theologo Reuerendo D. Petro Canisio confectam, & vobis consecratã, accepisse non dubito. Nam etsi diuersa sit vtriusque & opera & diligentia, adeò quòd is suorum munerum ipse sit author, ego aliena tantùm offerre sim coactus: idem tamen erit scopus, vestris videlicet studendi commodis. Doctrinæ certè genere sic duo hi libelli conueniunt, vt simul coniuncti, perfectam exhibeant totius religionis catholicæ formulam, & quandam fidei Orthodoxæ velutì regulam, cuius ductu iuuentus Christiana Nouatorum technas & imposturas omnes facilè declinare & effugere possit. De mea porrò in vos promptissima voluntate atque debita omninò reuerẽtia sic statuatis, quæso, nihil à me requiri posse tam vel arduum vel difficile, quod non vestra causa, quantùm in me erit, semper animo vt grato, sic etiam perlubenti sim suscepturus: & profectò si aliud potero nihil, id saltem dabo operam, nè vos beneficiorum in me tam benignè collatorum, vllo tempore merito meo pœnitere aut possit, aut debeat vnquàm. Viennæ Austriæ, ipsis Nonis Februar.

Anno salutis M.D.LXVIII.

DE PRAECI-

DE PRAECIPVIS CATHOLICI CATECHISMI PARTIBUS. TABVLA 1.

OMNIS doctrinæ ratio, q̄ fidelib9 tradenda sit, verbo Dei cõtinetur: quod distributum est in

- *Scripturam, quæ diuinitùs inspirata, vtilis est ad*
  - *Docendum,*
  - *Arguendum,*
  - *Corripiendum,*
  - *Erudiendum in iustitia,*
  - *Vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus, 1. Tim.4. 2.Tim.3.*
- *Traditiones: sed quoniã quæ diuinitùs tradita fuerũt, multa sunt & varia, vt nec ità facilè aut omninò cõpræhendi, aut mente compræhensa, memoria teneri possint, vt cùm se obtulerit docendi occasio, eorum parata sit & prompta explicatio: sapientissimè Maiores nostri, totam hanc vim & rationem salutaris doctrinæ, in 4. hæc capita redactam distribuerũt, videlicet in*
  - *Symbolũ Apostolorũ,*
  - *Sacramenta,*
  - *Decalogum,*
  - *Dominicam orationem.*
  - *Ad hæc quatuor genera, vniuersæ scripturæ vis atque doctrina referri potest. Nam omnia*
    - *Quæ Christianæ fidei disciplina tenenda sunt, siue ad Dei cognitionem, siue ad mundi creationẽ & gubernationẽ, siue ad humani generis redemptionẽ spectant, siue ad bonorum præmia & malorũ pœnas pertinent, symboli doctrina continentur.*
    - *Quæ autem signa sunt & tãquàm instrumenta ad diuinam gratiã consequendam, hæc septem sacramentorũ doctrina complectitur.*
    - *Iam verò quæ ad leges referuntur, quorum finis est charitas, decalogo descripta sunt.*
    - *Quidquid deniquè ab hominibus optari, sperari ac salutariter peti possit, id Dominica precatione compræhenditur.*

PARS PRIMA.

DE SYMBOLO APOSTOLORVM, SIVE de Mysterio sanctissimæ Trinitatis, ab Apostolis sub 12. fidei Catholicæ articulis compræhenso.

RATIO ORDINIS.

SANCTI patres initiandis Christo Domino, & in eius disciplina instituendis hominibus à fidei doctrina initium fecerunt, quam ad salutem esse necessariam, nemo iurè dubitabit, præsertim cùm scriptum sit: Sine fide impossibile est placere Deo. Cùm enim finis, qui ad beatitudinẽ homini propositus est, altior sit, quàm vt humanæ mentis acie perspici possit, necesse ei erat, ipsius à Deo cognitionem accipere. Hæc verò cognitio nihil aliud est, nisi fides: cuius virtus efficit, vt id ratum habeamus, quod à Deo traditum esse sanctissimæ matris Ecclesiæ authoritas comprobârit. Nulla enim fidelibus potest accidere dubitatio in ijs, quorum Deus author est, qui est ipsa veritas.

PARTITIO SYMBOLI APOSTOLICI.

TABVLA 2.

QVAE IGItur primùm Christiani homines tenere debent, illa sunt, quæ fidei duces doctoresq; sancti apostoli, diuino spiritu afflati, duodecim symboli articulis distinxerunt.

- *Est autem hoc symbolum nihil aliud, quàm Christianæ fidei formula, seu pfessio & compendium, quod apostoli symbolum appellârunt, siue quia ex varijs sententijs, quas singuli in commune contulerunt, conflata est: siue quia ea velutì nota, & tessera quadam vterentur, qua desertos & subintroductos falsos fratres, qui euangelium adulterabant, ab ijs, qui verè Christi militiæ sacramento se obligarent, facilè possent internoscere.*
- *Atque in hoc symbolo mysteriũ totius Trinitatis cõpræhensum est. Nã vt MAIORES nostri, qui in hoc argumento piè & accuratè versati sunt, obseruauerunt, in tres potissimùm partes ità distributum videtur,*
  - *Vt in vna, diuinæ naturæ prima psona & mirum creationis opus describatur* — *Sub his* — *Primi articuli verbis,* CREDO *in*
    - *Deum,*
    - *Patrem omnipotentem,*
    - *Creatorem cæli & terræ.*
  - *In altera, secũda psona et humanæ redemptiõis mysteriũ, in sequentibus sex articulis,*
    - *Et in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum.*
    - *Qui conceptus est de spiritusancto, natus ex Maria virgine.*
    - *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus,*
    - *Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis.*
    - *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.*
    - *Indè venturus est iudicare viuos & mortuos.*
  - *In tertia, item tertia persona, caput & fons sanctitatis nostræ, varijs & aptissimis sententijs cõcluditur in posterioribus quinque articulis,*
    - *Credo in Spiritumsanctum.*
    - *Sanctã* ECCLESIAM *Catholicã, Sanctorũ cõmunionẽ.*
    - *Remissionem peccatorũ.*
    - *Carnis resurrectionem.*
    - *Et vitam æternam.*

Eas autem sententias similitudine quadam à patribus nostris frequẽter vsurpata, Articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis distinguuntur, ità etiam in hac fidei confessione, quidquid distinctè & separatìm ab alio nobis credendum est, rectè & appositè articulum dicimus.

DE SYM-

DE SYMBOLI HVIVS NECESSITATE atque certitudine, deque credendi vtilitate. TABVLA 3.

CVM multa in Christiana religione fidelibus proponantur, quorum singulatim vel vniuersè certam & firmam fidem habere oportet: tum verò illud primò ac necessariò omnibus credendum est, quod veluti veritatis fundamentum, ac summa de diuinæ essentiæ vnitate, ac trium personarum distinctione, earumq́ actionibus, quæ præcipua quadam ratione illis attribuuntur, Deus ipse nos docuit.

IGITVR CREDENDI *vox, hoc loco putare, existimare, opinari, non significat: sed, vt docet sacræ literæ, certissimam assensionis vim habet, qua mens Deo, sua mysteria aperienti, firmè constanterq́ assentitur. Quãobrem is credit, (quòd ad huius loci explicationem attinet) cui aliquid sine vlla hæsitatiõe certum & persuasum est. In quo assensu hæ tenendæ sunt veluti Regulæ:*

I.

Nè quis existimet, fidei notitiam minùs certam esse, quòd ea non cernantur, quæ nobis credenda fides proponit, diuinum lumen quo ea perspicimus, tametsi rebus perspicuitatem non afferat, nos tamẽ de his dubitare non sinit

II.

Eum qui cælesti hac fidei cognitione præditus est, inquirendi curiositate liberum esse. Deus enim cùm iussit nos credere, non diuina iudicia scrutanda, eorumq́ rationem & causam perquirendam nobis proposuit, sed immutabilem fidem præcepit, quæ efficit, vt animus in æternæ veritatis notitia conquiescat: Cùm teste Apostolo, Deus verax, omnis autem homo sit mendax. ad Rom. 3. Fides itaq́, seclusa omni non solùm ambiguitate, sed etiam demonstrandi studio, tenenda est.

III.

Verùm illud præterea monendum est, eum qui dicit, credo, præterquàm quòd intimum mentis suæ assensum declarat, qui interior fidei actus est, debere id, quod animo inclusum habeat, aperta fidei professione præ se ferre, summaq́ alacritate palàm fateri ac prædicare.

Oportet enim fideles

- *Habere eum spiritum, quo fretus propheta, dixit: Credidi, propter quod locutus sum. Psal. 115.*
- *Imitari Apostolos, qui ad principes populi responderunt: Non possumus, quæ vidimus & audiuimus, non loqui. Actor. 4.*
- *D. Pauli præclara illa voce excitari: Non erubesco Euangelium: Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti. Rom. 1.*
- *Item, quo maximè huius sententiæ veritas confirmatur: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Rom. 10.*

ARTICVLVS PRIMVS.

CREDO IN DEVM PATREM OMNIpotentem, creatorem cæli & terræ.

RATIO ORDINIS.

HINC iam Christianæ sapientiæ dignitatem & præstantiam, ex eaque quantum diuinæ bonitati debeamus, cognoscere licet, quibus datum est, statìm ad rei præstantissimæ, maximeque expetendæ cognitionem quasi fidei gradibus ascendere. In hoc enim multùm inter se differunt Christiana philosophia, & huius seculi sapientia, quòd hæc quidem naturalis tantùm luminis ductu ab effectibus, & ab ijs, quę sensibus percipiuntur, paulatìm progressa, non nisì post longos labores vix

tādem inuisibilia Dei contemplatur, primamq; omniū rerum causam & authorē agnoscit atq; intelligit: contrà verò illa humanæ mentis aciem ità exacuit, vt in cælū nullo labore penetrare possit, atque diuino splendore collustrata, primùm quidem æternum ipsum luminis fontem, deindè quæ infra ipsum posita sunt, intueri: vt nos vocatos esse de tenebris in admirabile lumen, quod est apud Apostolorum principem, cum summa animi iucunditate experiamur, & credentes exultemus lætitia inenarrabili, 1. Pet. 2.

DE DEO. TABVLA 4.

RECTè igitur fideles, primò se credere profitentur in Deum,

- *Cuius maiestatem ex Hieremiæ sentētia incompræhensibilem esse dicimus. Hier. 32. Lucem enim, vt ait Apostolus, inhabitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. 1. ad Tim. 6. Cùm enim ad Moisen loqueretur, Non videbit me (inquit) homo, & viuet. Exod. 33. Nam vt mens nostra ad Deum, quo nihil est sublimius, perueniat, necessè est eam omninò à sensibus abstractam esse: cuius rei facultatem in hac vita naturaliter non habemus.*
- *Cui etiam philosophi bonorum omnium perfectam vim & copiam tribuerunt, vt ab eo, tanquàm à perpetuo quodam & inexhausto fonte bonitatis ac benignitatis, omnia ad oēs creatas res atque naturas perfecta bona dimánent: quem sapientem, veritatis authorem & amantem, iustum, beneficentissimum, & alijs nominibus appellauerunt, quibus summa & absoluta perfectio continetur: cuius immensam & infinitam virtutem, omnem complentem locum, & per omnia pertingentem esse dixerunt.*
- *Sed ex diuinis literis hoc multo meliùs constat & illustriùs, vbi dicitur inter alia, Ego sum*
  - *Via,*
  - *Veritas,*
  - *Et vita.*
  - *Ioan. 14.*
- *Quem*
  - *Cognoscimus per*
    - *Naturam, id est, humanam philosophiam,*
      - *Et ductu luminis naturalis,*
      - *Ab effectibus,*
      - *Et ab ijs, quæ sensibus percipiuntur.*
    - *Fidem, qua*
      - *Primùm, æternum ipsum luminis fontem assequimur.*
      - *Deindè, quæ infra ipsum posita sunt, intuemur.*
  - *Confitemur vnum solum, & non plures esse deos. Nam cùm Deo summam bonitatem & perfectionem tribuamus, fieri non potest, vt id, quod summū atq; absolutissimum est, inueniatur in pluribus. Quòd si cui aliquid ad summum deest, eo ipso imperfectum est: quarè nec Dei natura illi conuenit. Deuter. 6. Exod. 20. Esa. 44. 48. 41. Ad Ephes. 4.*

DE TRINITATE. TAB. 5.

CREdim⁹ autē

- *Vnitatem in essentia diuinitatis,*
- *Distinctionē in psonis. Tres enim sunt in diuinitate personæ:*
  - *Patris, qui à nullo genitus est.*
  - *Filij, qui ante omnia secula à patre genitus est.*
  - *Spiritussācti, q itidē ab æterno procedit ex*
    - *Patre*
    - *&*
    - *Filio.*

Hæ tres psonæ suis tātūmodò pprietatibus distinctæ ītellliguntur: Siquidem

- *Pater ingenitus est,*
- *Filius à patre genitus,*
- *Spiritussanctus ab vtroque pcedit.*

Atque ità triū psonarū eandē essentiā cōfitemur: vt ī confessione veræ sempiternæq; deitatis

- Et in personis proprietatem,
- Et in essētia vnitatem,
- Et in Trinitate æqualitatē piè et sanctè colēdam credamus.

DE DEO PATRE, PRIMA SANCTISSIMAE Trinitatis Persona, siue de opere creationis. TABVLA 6.

PATREM, ex humanis rebus ducta similitudine, sic dicimus, quemadmodùm eum, à quo familia ꝓpagata est, cuiusque cõsilio & imperio regitur, patrẽ vocabãt: ità hac ratione factum est, vt Deũ quẽ omniũ rerũ opificem & rectorem agnoscebant, patrem appellari voluerint. Quẽ Symbolum Apostolicum confitetur

- Omnipotentem. Quo nõie, quod oĩbus in Trinitate personis est commune, intelligimus, nihil esse, nihil animo & cogitatione fingi posse, quod Deus efficere nequeat. Valet autem hæc cõfessio ad
  - Fidẽ
    - Augendam. Nam cùm Deum omnipotentem agnoscimus, simul etiam fateamur necesse est, eum omnium rerum scientiam habere, omnia item eius ditioni & imperio subiecta esse.
    - Confirmandam. Nulla enim res tam ad fidẽ & spem nostram confirmandam valet, quàm si fixum in animis nostris teneamus, nihil non à Deo fieri posse.
  - Omnem animi modestiam, & humilitatem nos instituit. Vndè & Petrus: Humiliamini, inquit, sub potenti manu DEI. 1. Pe. 5.
  - Immensa erga nos Dei beneficia cognoscenda & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tam ingrato animo esse non potest, quin sæpiùs exclamet: Fecit mihi magna qui potens est. Luc. 1.
  - Deniquè hac fide præcipuè munitos nos esse oportet, cùm vel
    - Admirãda aliqua opera ad proximorum vsum & vtilitatem edere cogimur:
    - A Deo precibus impetrare aliquid volumus.
- Creatorẽ
  - Cæli, sub quo cõtinentur
    - Ornatus siderũ cum distinctione temporũ.
    - Angeli,
      - Boni, quos cum bona voluntate, id est, cũ amore casto, quo illi adhærent, creauit, simul in eis & condẽs naturã, & largiẽs gratiã.
      - Mali, qui à Deo parente, & creatore suo defecerunt, ex altissimis illis sedibus deturbati, atq; in obscurissimum terræ carcerem inclusi, æternas superbiæ suæ pœnas luunt.
  - Et terræ, quã
    - Super stabilitatẽ suã fundatã Deus verbo suo iussit in media mundi parte consistere, effecitq; vt asscẽderẽt mõtes, & descenderẽt campi in locũ, quem fundauit eis: ac nè aquarũ vis illam inũdaret, terminum posuit, quem non transgredietur, neque conuertentur operire terram.
    - Non solùm arboribus, omniũq; herbarum & florum varietate conuestiuit, atq; ornauit, sed innumerabilibus etiam animãtium generibus, quemadmodùm anteà aquas & aêra, ità etiam terras cõpleuit.
  - Ex qua sic formauit hominẽ,
    - Vt nõ quidem naturæ ipsius vi, sed diuino beneficio immortalis esset & impassibilis:
    - Ad imaginem & similitudinem suam.
    - Cũ
      - Libero arbitrio & imperio rationis.
      - Dono Iustitiæ originalis.
    - AC vt cæteris animãtib' pesset.

DEVS autẽ mũdum fabricatus est,
- Non ex materia aliqua, sed ex nihilo.
- Nulla vi aut necessitate, sed sua spõte ductus.
- Propter solam bonitatẽ suam.
- Sine exemplo aut forma extra ipsum posita, quam sequeretur.
- Vt quæ ab ipso effecta sunt, infinita sua virtute conseruet.

SVMMA ARTICVLI PRIMI.

His primi articuli verbis ea ſententia ſubiecta eſt: Certò credo, ac ſine vlla dubitatione profiteor, Deum Patrem, primam ſcilicet Trinitatis perſonam, qui ſua omnipotenti virtute cælum ipſum & terram, & omnia quæ cæli & terræ ambitu continentur, ex nihilo condidit, & condita tuetur ac regit: neque ſolùm eum corde credo & ore confiteor, verùm ſummo ſtudio ac pietate ad illum, vel- uti ſummum & perfectiſsimum bonum, contendo.

SENTENTIAE HVIVS CONFIRMATIO.

Hae omnia breuiter quidem Propheta complexus eſt illis verbis: Tui ſunt cæli & tua eſt terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundâſti. Pſal. 88. Sed multo etiam breuiùs Patres Niceni concilij, additis in Symbolo duobus illis verbis, Viſibilium & Inuiſibilium, ſignificauerunt. Quęcunque enim rerum vniuerſitate comprehenduntur, atque à Deo creata eſſe cõfitemur, ea vel ſub ſenſum cadunt, & Viſibilia dicuntur: vel mente & intelligentia percipi à nobis poſſunt, quæ Inuiſibilium nomine ſignificantur.

REGVLA.

Nec verò ità Deum creatorem atque effectorem omnium credere oportet, vt exiſtimemus, perfecto abſolutoque opere, ea quę ab ipſo effecta ſunt, deinceps ſine infinita eius virtute conſtare potuiſſe. Nam quemadmodùm, omnia vt eſſent, creatoris ſumma poteſtate, ſapientia, & bonitate effectum eſt, ità etiam, niſi conditis rebus perpetua eius prouidentia adeſſet, atque eadem vi, qua ab initio conſtitutę ſunt, illas conſeruaret, ſtatìm ad nihilum reciderent. Sap. 11.

ALIA REGVLA.

Non ſolùm autem Deus vniuerſa quæ ſunt, ſua prouidẽtia tuetur atque adminiſtrat, verùm etiã quæ mouentur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum atque actionem ità impellit, vt quantunuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, pręueniat tamen, cùm eius occultiſsima vis ad ſingula pertineat, & quemadmodùm Sapiens teſtatur, Attingat à fine vſque ad finem fortitèr, & diſponat omnia ſuauiter. Sap. 8.

EPILOGVS.

Atqve hæc de primi Articuli explicatione ſatìs fuerint, ſi tamen illud etiam admonuerimus, creationis opus omnibus ſanctę & indiuiduę Trinitatis perſonis commune eſſe. Nam hoc loco, ex Apoſtolorum doctrina, patrem creatorem cæli & terrę confitemur: in ſcripturis ſacris legimus de filio, Omnia per ipſum facta ſunt, Ioan. 1. & de ſpirituſancto, Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas, Geneſ. 1. & alibì, Verbo Domini cęli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum, Pſal. 32.

ARTICVLVS II.

ET IN IESVM CHRISTVM FILIVM eius vnicum, Dominum noſtrum.

CONTINVATIO.

Cvm igitur ex altiſsimo concidiſſet noſtrum genus, ſubleuari indè, & in priſtinum locum reſtitui nullo modo poterat hominum aut angelorum viribus. Quarè reliquum erat illud ruinę & malorum ſubſidium, vt Dei filij infinita virtus, aſſumpta carnis noſtrę imbecillitate, infinitam tolleret peccati vìm, & nos reconciliaret Deo ſanguine ſuo.

DE FI-

DE FILIO DEI, SECVNDA IN DIVINA TRINItate persona: siue de generis humani redemptione. TABVLA 7.

IESVM: Proprium enim hoc nomen est eius, qui Deus & homo est, quod Saluatorem significat, non quidem fortuitò, aut hominum iudicio & volũtate, sed Dei consilio & precepto illi impositum. Quæ autem prætereà nomina prædicta sunt Dei filio diuinitùs imponenda, ad vnum hoc, Iesus, nomen referuntur. Cùm enim cætera salutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipsum vniuersæ salutis humanæ vim, rationemque complexum est.

Christum. quod vnctũ significat, ac honoris & officij nomẽ est, nec vnius rei proprium, sed cõmune multorum. Nam

Veteres illi patres nostri Christos appellabant

- *Sacerdotes, qui populum assiduis precibus Deo commendant, qui sacrificia Deo faciunt, qui pro populo deprecantur.*
- *Reges, quibus populorum gubernatio commissa est: ad eosque pertinet maximè legũ authoritatem tueri, & nocentium audaciã vlcisci.*

Quos De⁹ ꝓpter muneris dignitatem vngi præceperat.

Prophetas etiam vngendi mos fuit, qui Dei immortalis interpretes & internuncij, cælestia arcana nobis aperuerunt, atque ad emendandos mores, salutaribus præceptis & futurorum prædictione hortati sunt.

Et Iesus Christus Saluator noster cũ in mundũ venit, trium personarũ partes & officia suscepit:

- *Prophetæ, qui nos Dei voluntatem docuit, & à cuius doctrina orbis terrarum patris cælestis cognitionem accepit.*
- *Sacerdotis, non quidem ex ordine, ex quo in veteri lege Leuiticæ tribûs sacerdotes extiterunt, verùm ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Psal. 109.*
- *Regis,*
  - *Qui, vt angelus testatus est, regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Luc. 1.*
  - *Quod quidem Christi regnum, spirituale est atque æternum, in terrisq́; inchoatur, in cælis perficitur.*
  - *AC regis quidem officia admirabili prouidentia suæ præstat Ecclesiæ, ipse eam regit, ipse ab hostium impetu atque insidijs tuetur, ipse ei leges præscribit: ipse non solùm sanctitatem & iustitiam largitur, verùm etiam ad perseuerandum facultatem & vires præbet.*

Atque ob eas causas Christ⁹ dictus est vnctus, ad illorum munerũ functionem.

Filium eius vnicum: quibus verbis ostenditur, Iesum Christum esse filium Dei, verum Deum, & verum hominem. genitum quidem vt Deum, ante omnium seculorum ætates ex patre: vt hominem verò, natum in tempore ex Maria virgine: & quanquàm duplicẽ eius natiuitatem agnoscamus, vnum tamen filium esse credimus. vna enim persona est, in quã diuina & humana natura conuenit.

Dominũ nostrum. Multa in sacris literis de Saluatore nostro dicũtur, quorum alia habet à natura

- *Diuina: vndè verè dicimus Christum esse omnipotentem, æternum, immensum.*
- *Humana: vndè de illo dicimus, passum, mortuum & sepultum esse, & resurrexisse.*
- *Vtraque, vt hoc loco, cùm dñm nostrum dicimus: & hoc, quia*
  - *Patri est æqualis,*
  - *Redemptor noster fuit, atque à peccatis nos liberauit.*

SECVNdam in Trinitate personam profitemur

SVMMA.

Hoc igitur credendum est, filium eiusdem esse nature, eiusdem potestatis & sapiẽtię cum patre vt in Symbolo Niceno explicatiùs continetur. inquit enim: Et in Iesum Christum filium eius vnigenitum, & ex Patre natum ante omnia secula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt.

de nomine Ihu

de n̄ e Xpus

ARTICVLVS III.

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITVSANcto, Natus ex Maria virgine.

CONTINVATIO.

Maximo quidem & singulari beneficio humanum genus à Deo affectum esse, qui nos è durissimi tyranni seruitute in libertatem vindicârit, ex ijs quæ superiori articulo declarata sunt, intelligere fideles possunt. At verò si consilium etiam & rationem, qua potissimùm id efficere voluit, nobis ante oculos ponamus: profectò nihil diuina in nos beneficentia ac bonitate illustrius, nihil magnificentius esse videbitur.

DE INCARNATIONE CHRISTI.

TABVLA 8.

QVI

- *Conceptus est*
  - *In vtero virginis,*
  - *Non ex virili semine,*
  - *Sed supra omnem naturæ ordinem, Spiritussancti virtute.*
- *De Spiritu sancto: in qua conceptione tria sunt expendenda.*
  - *Primum, cùm dicimus Dei filium Spiritussancti virtute conceptum esse, vnã hanc diuinæ Trinitatis personam, incarnationis mysterium non confecisse, sed tres illas personas omnes, eius fuisse authores, iuxta illam Christianæ fidei Regulam: Omnia quæ Deus extra se in rebus creatis agit, tribus personis communia esse, neque vnam magis quàm aliam, aut vnam sine alia agere.*
  - *Secundum: solent tamen sacræ literæ earum rerũ, quæ omnibus personis communes sunt, aliam alijs tribuere. Nam*
    - *Patri / Filio / Spiritui sancto — Adscribunt — Summã omnium rerum potestatem, / Sapientiam, / Amorem.*
  - *Tertium: in hoc mysterio effecta sunt quædam*
    - *Supra naturæ ordinem, quòd simul atque beata virgo Angeli verbis assentiẽs dixit, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secũdùm verbum tuum, statim sanctissimum Christi corpus formatum, eique anima rationis compos coniuncta est: atque ità in ipso temporis articulo perfectus Deus & perfectus homo fuit.*
    - *Naturæ vi, quòd ex purissimo virginis matris sanguine Christi corpus formatum credimus, in eoq; naturam agnoscimus humanam: cùm illud omnium hominum corporibus commune sit, vt ex matris sanguine formentur.*
- *Est homo factus*
  - *Ea ratione, quam mente nobis assequi non licet, nedùm verbis explicare.*
  - *Ob eum finem, vt nos homines filij Dei renasceremur.*
- *Natus ex Maria virgine,*
  - *Sine vlla maternæ virginitatis diminutione, quo modo*
    - *Posteà ex sepulcro clauso & obsignato egressus est, atq; ad discipulos clausis ianuis introiuit.*
    - *Solis radij concretam vitri substantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt.*
  - *Egenus, & vt peregrinus in diuersorio, in vili præsepio, media hyeme, Luc. 2.*

SVM-

SVMMA.

Hvivs Articuli hæc est sentētia, eum ipsum Iesum Christum vnicum Dominum nostrum, Dei filium, cùm pro nobis humanam carnem suscepit in vtero virginis, non ex virili semine, vt alij homines, sed supra omnem naturæ ordinem, Spiritussancti virtute conceptum esse, ità vt eadem persona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod antè non erat.

INCARNATIONIS FILII DEI MYSTERIVM, QVANTO pietatis studio sit recolendum, Regula Prima.

Devs carnis nostrę humilitatem & fragilitatem subire voluit, vt humanum genus in altissimo dignitatis gradu collocaretur: quòd homo fuerit, qui idem verus & perfectus Deus sit.

REGVLA II.

Cavendvm est, nè maximo nostro malo eueniat, vt quemadmodùm illi in diuersorio Bethleem locus, vbì nasceretur, defuit: ità etiam, quandò iam in carne non nascitur, locum in cordibus nostris inuenire non possit, vbì in spiritu nascatur.

REGVLA.

Vt ille Spiritussancti virtute, supra naturæ ordinem homo factus, & natus est, sanctusque, atque ideò sanctitas ipsa fuit: ità nos oportet non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo nasci, ac deindè veluti nouam creaturam, in nouitate Spiritûs ambulare, sanctitatem illam ac mentis integritatem custodire, quæ homines spiritu Dei regeneratos maximè decet.

ARTICVLVS IIII.

PASSVS SVB PONTIO PILATO, CRVcifixus, mortuus, & sepultus.

CONTINVATIO.

Hoc Articulo veluti fundamento quodam, Christiana Religio & fides nititur, eoque posito, reliqua omnia rectè constituta sunt. Nam si quid aliud humanę menti & intelligētię difficultatem affert, certè crucis mysterium, omnium difficilimum existimandum est, vixque percipi à nobis potest, salutem nostram ex cruce ipsa, & ex eo, qui pro nobis ligno illi affixus est, pendére.

DE PASSIONE CHRISTI.

TABVLA 9.

Passus est Christus {

- CORPORE. *Nam captus, irrisus, varijs iniuriarum & cruciatuum generibus affectus, demùm in crucem sublatus est.*
- ANIMA, *quod ad inferiorem eius partem attinet. Nam quòd humanam naturam verè assumpsit, necesse est fateri, etiam animo grauissimum dolorem sensisse. Quamuis enim personæ diuinæ, humana natura coniuncta fuit, tamen propter eam coniunctionem nihilominùs passionis acerbitatem sensit, quàm si ea coniunctio facta non fuisset, cùm in vna Christi persona, vtriusque naturæ diuinæ & humanæ, proprietates seruatæ sint: Atque idcircò, quod erat passibile & mortale, passibile & mortale permāsit: rursùs verò, quod impassibile & immortale erat, qualem esse diuinam naturam intelligimus, suam proprietatem retinuit.*
- EO *tempore, quo Pontius Pilatus Iudæam prouinciam procuraret: Quod hoc loco ideò tam diligenter obseruari videmus,* {
  - *Vt tantæ rei, & tam necessariæ cognitio exploratior omnibus esse possit.*
  - *Ac vt ijs verbis declaretur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam esse: Tradent, inquit, eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum. Matth. 20.*

DE MOR-

DE MORTE CHRISTI.

TABVLA 10.

QVOD IEsum mortuum esse dicimus,

- ID significamus, eius animam à corpore diuisam esse, neque tamen concedimus diuinitatem seiunctã à corpore, quin potiùs constãter credimus & cõfitemur, anima eius à corpore diuisa, diuinitatem tum corpori in sepulcro, tum animæ apud inferos coniunctam semper fuisse.
- SED illud in Christo Domino singulare fuit, quòd tunc mortuus est, cùm ipse mori decreuit, Isa. 53. & locum & tempus in quo moreretur, ipse sibi constituit, Ioan. 10.

DE GENERE MORTIS.

TABVLA 11.

GENVS HOC mortis, id est, crucis, à Saluatore delectũ est: vel

- QVIA ad humani generis redemptionem aptius atq; accommodatius videretur, quemadmodùm certè nullum turpius atque indignius esse potuit.
- VT vndè mors oriebatur, indè vita resurgeret. Serpens enim, qui in ligno primos parentes vicerat, victus est à Christo in ligno crucis.

DE CHRISTI SEPVLTVRA.

TABVLA 12.

QVòD Christum sepultum fuisse confitemur,

- HOC quidem velutì Articuli pars non constituitur, quòd nouam aliquam difficultatem habeat, præter ea, quæ iam de morte dicta sunt. Nam si Christum mortuum credimus, facilè etiam nobis persuaderi potest, eum sepultum esse. Verùm hoc additum est, primùm, vt minùs dubitare de morte liceat, cùm maximo argumento sit, aliquem mortuum esse, si eius corpus sepultum probemus: deindè, vt resurrectionis miraculum magìs declaretur atque eluceat.
- Neq; verò
  - Hoc solùm credimus, Christi corpus sepultum esse.
  - Sed
    - Illud præcipuè, Deum sepultum esse. nam cùm diuinitas nunquàm diuisa fuerit à corpore, quod in sepulcro conditum est, rectè confitemur Deum sepultum esse.
    - Deindè hoc loco duo inprimìs sunt obseruanda:
      - Alterum, Christi corpus in sepulcro nulla ex parte corruptum esse: de quo propheta ità vaticinatus erat: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Psalm. 15.
      - Alterum est, quod ad omnes huius articuli partes pertinet, sepulturam scilicet, paßionẽ etiam, & mortem Christo Iesu, vt homini, non vt Deo conuenire. nam pati, & mori, in humanam tantùm naturam cadunt: quanuìs Deo etiam hæc omnia tribuatur, quoniam de illa persona, quæ simul perfectus Deus, perfectus homo fuit, rectè dici perspicuum est.

EXHOR-

EXHORTATIO AD CONTEMPLATIONEM Passionis Dominicæ.

VTINAM verò hæc mysteria in animis nostris assiduè versentur, & vnà cum Domino pati, & mori, & sepeliri discamus, vt deindè, abiecta omni sorde peccati, ad nouam vitam cum illo resurgentes, aliquandò tãdem ipsius gratia & misericordia, digni simus qui cælestis regni & gloriæ participes efficiamur.

QVAE RES IN HAC CONTEMPLATIONE potissimùm sint spectandæ. TABVLA 13.

IN CHRISTI Passiōe hæc maximè sunt consideranda:

- *Quis ille sit, qui hæc omnia patitur: atque vt vno verbo complectamur, patitur Iesus Christus, Deus & homo: patitur creator pro ijs, quos ipse condidit: patitur Dominus pro seruis: patitur is, per quem Angeli, homines, cæli, elementa facta sunt: ille, inquam, in quo, per quem, & ex quo sunt omnia.*

- *Quanta fuerit Passionis huius acerbitas. Quod sic æstimatur:*
  - *Ac primùm quidem, nulla fuit eius corporis pars, quæ grauissimas pœnas non senserit.*
  - *Præterea omnium & generum & ordinum homines conuenerunt in vnum aduersùs Dominum, & aduersùs Christum eius. Psal. 2.*
  - *Iam verò in cruce ipsa acerbitatem'ne, an ignominiam, an vtrunque simul queremur? Augebat verò pœnarum magnitudinem ipsa Christi Iesu corporis constitutio & habitus, quod quanto cæteris fuit perfectius & temperatius, eo acriorem sentiendi vim habuit.*

- *Ob quam causam passus fuerit Christus, si quis quærat, hanc potissimam fuisse inueniet, præter hæreditariam labem primorum parentum, vitia & peccata, quæ homines à mundi origine, vsque ad hanc diem admiserunt, ac deincèps vsque ad consummationem seculi admissuri sunt.*

- *In quem finem hæc omnia pati voluërit, ex quo colligũtur passionis hui⁹ commoda.*
  - *Primùm igitur Domini Passio, peccati liberatio fuit.*
  - *Deindè, à dæmonis tyrannide nos eripuit.*
  - *Pœnam præterea peccatis nostris debitam persoluit.*
  - *Tum verò quia nullum gratius & acceptius Deo sacrificium offerri potuit, Patri nos reconciliauit, eumque nobis placatum & propitium reddidit.*
  - *Postremò, quoniam peccata sustulit, cælorum etiam aditum, communi generis humani peccato interclusum, nobis patefecit.*
  - *Verùm præter hæc immensa beneficia, illud etiam maximum consecuti sumus, vt in hac vna passione, omnium virtutum clarissima exempla habeamus, Patientiæ, humilitatis, charitatis, mansuetudinis, obedientiæ, constantiæ &c. Vt verè dicere possimus, Saluatorem nostrum, quæcunque vitæ præcepta toto prædicationis suæ tempore verbis nos docuit, ea omnia vno passionis die in seipso expressisse.*

ARTICVLVS V.

DESCENDIT AD INFEROS, TERTIA DIE resurrexit à mortuis.

CONTINVATIO.

MAXIMÈ quidem refert nôsse gloriam sepulturæ Domini nostri Iesu Christi, de qua proximè dictum est. Sed plùs interest fidelis populi, cognoscere illustres triumphos, quos ex deuicto diabolo & spoliatis inferorum sedibus deportauit.

DE DESCENSV AD INFEROS.

TABVLA 14.

IN HOC *primo Articuli quinti membro, tria inprimis considerari debent:*

- *Quàm varia sit vocis, inferni, significatio. Nam inferorum nomen hoc loco non pro sepulcro accipitur, sed abdita illa significat receptacula, in quibus animæ detinentur, quæ cælestem beatitudinē non sunt consecutæ. Neq; tamē ea receptacula vnius & eiusdē generis sunt omnia.*
  - *Est enim teterrimus & obscurissimus carcer, vbi perpetuò & inextinguibili igne damnatorum animæ simul cum immundis spiritibus torquentur. qui etiam gehenna, abyssus, & propria significatione infernus vocatur.*
  - *Præterea est purgatorius ignis, quo piorum animæ ad definitum tempus cruciatæ, expiantur, vt eis in æternam Patriam ingressus patére possit, in quam nihil coinquinatum ingreditur, Apoc. 21.*
  - *Tertium postremò receptaculi genus est, in quo animæ sanctorum ante Christi Domini aduentum excipiebantur: ibique sine vllo doloris sensu, beata redemptionis spe sustentati, quieta habitatione fruebantur. Horū igitur piorum animas, qui in sinu Abrahæ Saluatorem expectabāt, Christus Dominus ad inferos descendens liberauit.*
- *Quæ differētia sit inter descensum Christi & aliorum. Differt autem bifariam:*
  - *Primò:*
    - *Cæteri enim omnes captiui descenderant,*
    - *Ipse verò inter mortuos liber & victor, ad profligandos dæmones, à quibus illi ob noxam inclusi & constricti tenebantur, descendit.*
  - *Præterea*
    - *Alij omnes, qui descenderunt, partìm pœnis acerbissimis torquebantur: partìm verò, vt alio doloris sensu carerent, tamē Dei adspectu priuati, & spe beatæ gloriæ, quam expectabant, suspensi torquebantur.*
    - *At Christus Dominus descendit, nō vt aliquid pateretur, verùm vt sanctos & iustos homines, ex misera illius custodiæ molestia liberaret, eisque passionis suæ fructum impartiret.*
- *Quibus de causis Christus ad inferos descenderit. Quarum*
  - *Prima est, vt ereptis dæmonum spolijs, sanctos illos Patres, cæterosque pios è carcere liberatos, non solùm qui post aduentum Domini in lucem editi erant, sed qui illum post Adam antecesserant, secū adduceret in cælum: vel qui vsque ad finem seculi futuri sunt, passionis suæ beneficio dignos redderet.*
  - *Est illa prætereà causa, cur descēderit ad inferos Christus Dominus, vt ibi etiam quemadmodùm in cælo & in terris, vim suam potestatemque declararet, & omninò, vt in nomine eius omne genu flecteretur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Philip. 2.*

SVMMA.

IN priori parte hoc nobis credendum proponitur, Christo iam mortuo, eius animam ad inferos descendisse, ibique tam diù mansisse, quàm diù eiusdem corpus in sepulcro fuit.

REGVLA I.

EADEM Christi persona, eodem tempore & apud inferos fuit, & in sepulcro iacuit: propterea quod, quanuis anima à corpore discesserit, nunquàm tamen diuinitas vel ab anima, vel à corpore separata est.

REGVLA II.

VERÙM & si Christus ad inferos descendit, nihil de eius summa potestate detractum est: neque eius sanctitatis splendor macula aliqua adspersus, cùm potiùs hoc facto, verissima esse omnia, quæ de illius sanctitate celebrata erant, eumque filium Dei esse, quemadmodùm anteà tot prodigijs declarauerat, apertissimè comprobatum sit.

DE RESVRRECTIONE CHRISTI à mortuis. TABVLA 15.

VERÙM vt huius Articuli vim & sensũ meliùs pspiciamus, tria nobis inuestigãda & cognoscẽda sunt:

- *Primùm quidẽ, quarè necesse fuerit Christum resurgere: quod ideò factum confitemur,*
  - *Vt Dei iustitia ostenderetur, à quo maximè decebat eum extolli, qui vt illi obtemperaret, depressus, atque omni ignominia affectus erat.*
  - *Prætereà, vt fides nostra confirmaretur, sine qua hominis iustitia constare non potest.*
  - *Deindè, vt spes nostra aleretur, atque sustentaretur. Cùm enim Christus resurrexerit, certa spe nitimur, fore vt nos etiam resurgamus: siquidem membra capitis sui conditionem consequantur necesse est.*
  - *Postremò, vt salutis & redemptionis nostræ mysterium absolueretur. Christus enim morte sua nos à peccatis liberauit: resurgens verò, præcipua nobis bona restituit, quæ peccando amiseramus.*
- *Deindè, quæ à resurrectiõe Christi exempla petere debeamus, nempe duo, quorum*
  - *Alterum est, vt, postquàm peccati maculas eluimus, nouum vitæ genus instituamus, in quo morum integritas, innocentia, sanctitas, modestia, iustitia, beneficentia, humilitas eluceat.*
  - *Alterum est, vt in eo vitæ instituto ità perseueremus, vt, adiuuante Domino, à iustitiæ via, quam semèl ingressi fuerimus, non excidamus.*
- *Quantũ vtilitatis Domini resurrectio fidelibus attulerit. Nam*
  - *In resurrectione Deum esse immortalem, plenum gloria, mortis & diaboli victorẽ, agnoscimus, quod de Christo Iesu sine vlla dubitatione credendum & confitendum est.*
  - *Deindè Christi resurrectio nobis etiam corporis resurrectionem peperit, tum quia eius mysterij causa efficiens fuit, tum quia ad Domini exemplum resurgere omnes debemus.*
  - *In summa: hoc maximè resurrectione sua Dominus effecit, vt qui anteà vnà cum illo peccatis & huic seculo mortui eramus, cum illo etiam ad nouam vitæ institutionem & disciplinam resurgeremus.*

SVMMA.

POSTQVÀM Christus Dominus sexta feria, hora diei nona, in cruce spiritum emisit, & eadem die vesperè sepultus est ab eius discipulis, qui Pilati præsidis permissu, corpus Domini è cruce depositum, in propinqui horti monumentum nouum intulerunt: tertio à morte die, qui fuit Dominicus, summo manè illius anima corpori iterùm coniuncta est.

NECESSITAS.

HVIVS Articuli fidem cùm D. Augustinus admiraretur, ità scripsit: Non magnum est, credere quia mortuus est Christus: hoc & pagani, & Iudæi, & omnes iniqui credunt: hoc omnes credunt quia mortuus est. Fides Christianorum, resurrectio Christi est: hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse.

REGVLA I.

SED resurrectionis voce non illud solùm intelligendum est, Christum à mortuis excitatũ esse, quod multis alijs commune fuit, sed sua vi ac virtute resurrexisse, quod proprium in illo fuit & singulare.

REGVLA II.

QVIN illud etiam præcipuum Christi fuit, quòd ipse primus omnium hoc diuino resurrectionis beneficio affectus est, Ad Coloss. 1. Apoc. 1. Nam & si ante Christum multi alij à mortuis excitati sint, omnes tamen ea conditione reuixerunt, vt eis iterùm moriendum esset: at Christus Dominus ità resurrexit, morte subacta & oppressa, vt mori ampliùs non possit.

REGVLA III.

NEC id prętereundum est, quòd tertia die Christus resurrexisse dicitur. Vt enim diuinitatem suam declararet, resurrectionem ad finem seculi differre noluit: Rursùs verò, vt eum verè hominem, vereque mortuũ esse crederemus, non statìm post mortem, sed tertio die resurrexit, quod temporis spatium ad veram mortẽ comprobandam satìs esse videbatur.

ARTICVLVS VI.

ASSCENDIT AD CAELOS, SEDET AD DEXTEram Dei Patris omnipotentis.

CONTINVATIO.

DE Christo Iesu illud etiam fideles sine vlla dubitatione credere oportet, eum perfecto iam & absoluto redemptionis nostrę mysterio, vt homo est, in cęlum corpore & anima asscendisse: nam vt Deus est, nunquàm ab eo abfuit, vt qui diuinitate sua loca omnia compleat.

DE ASSCENSIONE CHRISTI. TABVLA 16.

HIC Articulus duabus cõstat sententijs:

- *Asscẽdit ad cælos: Quib⁹ verbis exprimitur*
  - *modus asscensionis, quo docemur*
    - *Asscendisse Christum sua virtute, non aliena vi sublatum, quẽadmodùm Elias, qui igneo curru in cælum euectus est, 4. Reg. 2.*
    - *Neque verò solùm vt Deum præpotenti diuinitatis virtute in cælos asscendit, sed etiam vt homo est.*
  - *Causæ ꝓpter quas Christus Dominus in cælos asscendit.*
    - *Primùm enim asscendit, propterea quòd eius corpori, quod immortalitatis gloria in resurrectione donatum fuerat, nõ terrenæ huius & obscuræ habitationis locus, sed altißimum & splendidißimum cæli domicilium conueniret.*
    - *Deindè, vt regnum suum non esse ex hoc mundo, re ipsa comprobaret.*
    - *Sed illud etiam Dñs noster in cælũ asscendens efficere voluit, vt nos eum asscendentẽ mente & desiderio prosequeremur, & in cælũ nos cogitatione conferamus.*
    - *Asscendit etiam in cælum ex Apostoli sententia, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis, & apud Patrem Aduocati officio fungatur. Heb. 9. 1. Ioan 2.*
    - *Parauit deniq́ nobis locum, quod etiam se facturum promiserat, atq́ omniũ nostrûm nomine caput ipse Iesus Christus venit in cælestis gloriæ possessionem.*
  - *Effectus siue cõmoda asscensionis Christi.*
    - *Primùm enim fidei nostræ merito maximus cumulus accesßit. Nam fides earũ rerũ est, q̃ sub adspectum non cadunt, atq́ ab hominũ ratione ac intelligentia remotæ sunt.*
    - *Prætereà ad confirmandam spem in cordibus nostris magnum habet momentum. Indè enim in magna spe sumus, fore vt nos etiam eius membra illuc asscendamus, atque ibì cum capite nostro coniungamur.*
    - *Deindè hoc quoq́ vel maximum beneficium consecuti sumus, quòd amorem nostrũ ad cælum rapuit, ac diuino spiritu inflammauit.*
    - *Accedit etiam, quòd in terris domum suam, id est, Ecclesiam amplificauit, quæ Spiritûs sancti virtute & ductu gubernaretur, varia dans hominibus dona, secundùm mensuram donationis suæ.*
    - *Ad extremum verò, Christi asscensus, non solùm veluti exemplar nobis propositus est, quò altè spectare, & spiritu in cælum asscendere discamus, sed diuinam etiam virtutem, qua id efficere poßimus, largitus est.*
- *Sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: Quibus verbis vtimur ad explicãdam Christi gloriam, quã vt homo præ cæteris omnibus adeptus est, eumq́ in Patris dextera esse confitemur. Sedere autẽ, hoc loco non situm & figuram corporis significat, sed eam regiæ, summæq́ potestatis ac gloriæ firmam & stabilem possesßionem, quam à patre accepit, declarat. Quam gloriã adeò constat propriam & singularem Dñi esse, vt cuiuis alij creatæ naturæ conuenire non poßit. Ad quem enim Angelorum dixit aliquandò, Sede à dextris meis? Heb. 1.*

REGVLA

REGVLA I.

In huius Articuli explicatione illud primùm obseruare oportebit, cætera omnia mysteria ad asscensionem, tanquàm ad finem, referri, in eoque omnium perfectionem & absolutionem contineri.

REGVLA II.

Praeterea à alia Symboli capita, quæ ad Christum Dominum pertinent, summam eius humilitatem & contemptionem ostendunt. At verò quòd eum superiori articulo à mortuis resurrexisse, nunc verò in cælum asscendisse, & ad Dei Patris dexteram sedere confitemur, nihil ad eius summam gloriam diuinamque Maiestatem declarandam, magnificentius dici aut ad mirabilius potest.

ARTICVLVS VII.

INDE VENTVRVS EST IVDICARE viuos & mortuos.

CONTINVATIO.

Tria sunt Domini nostri Christi ad suam Ecclesiam decorandam & illustrandam insignia officia & munera: redemptionis, patrocinij, & iudicij. cùm autem superioribus Articulis ab eo genus humanum passione & morte redemptum esse, asscensu etiam in cælum, nostram causam & patrocinium in perpetuum susceptum constet, sequitur, vt eius iudicium hoc articulo declaretur.

DE IVDICIO EXTREMO.

TABVLA 17.

IN-dè

- *Venturus est, Acto.1. Sacræ aũt literæ duos filij Dei aduentꝰ esse testatur:*
  - *Alterum, cùm salutis nostræ causa carnem assumpsit, & homo in virginis aluo effectus est.*
  - *Alterum, cùm in consummatione seculi, ad iudicandos omnes homines veniet: & is vocatur dies Domini, quæ sicut Fur veniet. 1. Thessal. 5.*
  - *De die autem illa & hora nemo scit. Mar. 13. Signa tamen, quæ scriptura iudicium hoc antecessura testatur, tria sunt præcipua:*
    - *Prædicatio Euangelij in vniuerso orbe. Matth. 24.*
    - *Discessio,* / *Antichristus.* — *2. ad Thessalon. 2.*
- *Iudicare viuos & mortuos: Act. 10. In quo iudicio tria sũt consideranda:*
  - *Primò, duo obseruanda sunt tempora, in quibus vnicuiq; necessè est in conspectum Domini venire, & singularũ cogitationum, actionũ, verborum deniquè omnium rationem reddere, demumque iudicis præsentem subire sententiam:*
    - *Primum est, cùm vnusquisq; nostrùm migrat è vita. nam statìm ad Dei tribunal sistitur, ibiq; de omnibus iustissima quæstio habetur, quæcunq; aut egerit, aut dixerit, aut cogitârit vnq̃. Atque hoc priuatum vocatur iudicium.*
    - *Alterum verò, cùm vno die atque vno in loco omnes simul homines ad tribunal iudicis stabunt, vt omnibus omnium seculorum hominibus inspectantibus & audientibus, singuli, quod de ipsis decretum & iudicatũ fuerit, cognoscant: hoc autem generale iudicium appellatur.*
  - *Deindè forma. Quæ autem iudicij forma & ratio futura sit, cùm ex Danielis oraculis, tum ex Sanctorum Euangeliorum & Apostoli doctrina, facile erit cognoscere.*
  - *Postremò sententia, quæ à Iudice pronuncianda sit:*
    - *Christus enim Saluator noster, lætis oculis pios à dextris stantes intuens, ità de illis iudicium summa cum benignitate pronunciabit, Venite benedicti Patris mei, possidete regnum, quod paratum est vobis à constitutione mundi. Matth. 25.*
    - *Deindè ad eos qui à sinistra stabunt, conuersus, suam iustitiam in eos effundet his verbis: Discedite à me maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.*
      - *Ex quibus verbis Theologi duplicem colligunt pœnam:*
        - *Damni vnam, qua damnati, priuatur adspectu Dei. ibi, Discedite.*
        - *Alteram sensûs, quòd sensu corporis percipiatur. ibi, In ignem æternum.*

SVMMA.

HVIVS Articuli ea vis est & ratio, summo illo die Christum Dominum de vniuerso hominum genere iudicaturum esse. Hęc autem veritatis formula, iurè vna ex duodecim fidei Christianæ articulis constituta est, vt si quorum animi in prouidentia & iustitia Dei nutarent, huius doctrinæ ratione confirmarentur.

REGVLA I.

VERÙM Christo Domino non solùm vt Deo, sed etiam vt homini hoc iudicium datum esse, sacræ literæ declarant. Quanuìs enim iudicandi potestas omnibus sanctæ Trinitatis personis communis sit: præcipuè tamen filio eam tribuimus, quòd ipsi quoquè sapientiam conuenire dicimus.

REGVLA II.

DECEBAT autem maximè, à Christo Domino hoc iudicium exerceri, vt, cùm de hominibus decernendum esset, illi corporeis oculis iudicem videre, & auribus sententiam, quæ proferebatur, audire possent, & omninò iudicium illud sensibus percipere.

REGVLA III.

AC præterea æquissimum erat, vt homo ille qui iniquissimis hominum sententijs condemnatus fuerat, omnium deindè iudex sedere ab omnibus conspiceretur.

APPENDIX.

DE NECESSITATE IVDICII GENERALIS: QVAE CAVSA fuerit, cur præter priuatum de singulis, alterum etiam de vniuersis hominibus iudicium exerceretur.

CAVSA PRIMA.

CVM vel ipsis hominibus mortuis interdùm superstites sint filij Parentum imitatores, reliqui sint libri, discipuli, exemplorum, orationum, actionum amatores, ac propugnatores: quibus rebus ipsorum mortuorum præmia, & pœnas augeri necesse est, cùm hæc vel vtilitas vel calamitas, ad plurimos pertinens, non prius finem habitura sit, quàm extremus veniat mundo dies, æquũ erat de vniuersa hac rectè, aut perperàm factorum dictorumque ratione perfectam quæstionem haberi, quod fieri non poterat, nisi facto communi omnium hominum iudicio.

SECVNDA CAVSA.

ACCEDIT etiam, quòd, cùm piorum fama sæpè lædatur, impij verò innocentiæ laude commendentur: diuinæ iustitiæ ratio postulat, vt pij ereptam iniuria apud homines existimationem in publico vniuersorum hominum conuentu & iudicio recuperent.

CAVSA TERTIA.

DEINDÈ verò boni & mali homines quæcunque in vita egérunt, cùm non sinè corporibus egerint, omninò sequitur, vt benefacta siue malefacta ad corpora etiam pertineant, quæ actionum ipsarum instrumentum fuerunt.

QVARTA CAVSA.

POSTREMÒ, quoniam in aduersis, & secundis hominum rebus, quæ promiscue nõnunquàm bonis & malis eueniunt, probãdum erat, nihil non infinita Dei sapientia & iustitia geri ac gubernari, par fuit, non solùm bonis præmia, improbis supplicia in futuro seculo cõstitui, verùm etiam publico ac generali iudicio decerni, quò omnibus notiora & illustriora fierent, atque vt Deo iustitiæ & prudentiæ laus ab omnibus tribueretur. pro iniusta illa querela, qua sancti etiam viri deplorari interdùm, vt homines, solebant, cùm improbos valentes opibus, & honoribus florentes, animaduerterent.

EPILOGVS.

ATQVE sic proposito iudicio pios recreari, impios terreri oportebat, vt cognita Dei iustitia, illi nè deficerent, hi à malis, æterni supplicij metu atque expectatione, reuocarentur.

2. COR. 5.

OMNES nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum.

ECCLESIASTICI 7.

IN omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non pe[illegible]

ARTICVLVS VIII.

CREDO IN SPIRITVMSANCTVM.

CONTINVATIO.

HACTENVS, quæ ad primam & ſecundam ſanctæ Trinitatis perſonam pertinebant, quantùm propoſiti argumenti ratio poſtulare videbatur, expoſita ſunt: ſequitur nunc, vt illa etiam, quæ in ſymbolo de tertia perſona, hoc eſt, de ſpiritu ſancto traduntur, explicentur.

DE SPIRITVSANCTO, TERTIA SANCTISſimæ Trinitatis perſona, ſiue de ſanctificatione Eccleſiæ, TABVLA 18.

Hvivs Articuli explicatio cõſiſtit in

- *Nominis notione, quod eſt*
  - *Commune etiam Patri & Filio: vterq; enim & Spiritus eſt, & Sanctus.*
  - *Propriũ Spiritui ſancto nomen tributũ non eſt, cùm eius productio ſpiratio & ꝓceſſio appelletur. procedit enim à Patre & Filio. Tanq̃ ab vno prĩcipio æterna ꝓceſſione, & tertia dicitur in Trinitate perſona.*
- *Vt intelligamus ſpiritumſanctum æquè àc patrem, & Filium, Deum eſſe, eidem æqualem, æquè omnipotentem, æternum, & infinitæ perfectionis, ſummum bonum ac ſapientiſſimũ, eiuſdemq; cum Patre & Filio naturæ: id cùm pluribus ſacræ ſcripturæ teſtimonijs, tum communi probatur baptizandi formula, In nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. Si enim pater Deus eſt, & filius Deus, omninò fateri cogimur, etiam Spiritumſanctum, qui cum eis pari honoris gradu coniungitur, Deum eſſe.*
- *Cognitione effectuũ. Habet enim ſpiritusſanctus quoſdã admirabiles effectus, et ampliſſima munera, quorũ p̃cipuos & maximè ꝓprios effectus Eſa. 11. Prophetiæ ſuæ cap. enumerat ſeptem, Spiritum videlicet*
  - *Sapientiæ,*
  - *Intellectûs,*
  - *Conſilij,*
  - *Fortitudinis,*
  - *Scientiæ,*
  - *Pietatis,*
  - *Timoris Dñi.*
  - *Hæc Spiritûs ſancti dona vocãtur, ex quibus Chriſtianæ vitæ p̃cepta haurimus, ſentireq́; poſſumus, an Spiritusſanctus in nobis ſit.*

REGVLA.

PROINDE, quæcunque bona & beneficia à Deo in nos collata ſunt, (quid autem habemus, quod à Deo, vt inquit Apoſtolus, non acceperimus? 1. Cor. 4.) ea nobis ſpiritûs ſancti conceſſu & munere data eſſe, pio & grato animo agnoſcere debemus.

EPILOGVS.

VERVM pręcæteris eius ampliſsimis muneribus, gratia illa prædicanda eſt. quę nos iuſtos facit, ſignatq; ac ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hereditatis noſtrę. Hæc enim mẽtem noſtram arctiſsimo amoris vinculo Deo iungit: ex quo fit, vt ſummo pietatis ſtudio accenſi, nouã vitam inſtituamus, ac naturę diuinę participes effecti, filij Dei nominemur, & verè ſimus. 1. Ioan. 3.

ARTICVLVS IX.

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOlicam, Sanctorum Communionem.

CONTINVATIO.

PENDET hic à ſuperiori: quia cùm iam demonſtratum ſit, ſpiritumſanctum omnis ſanctitatis fontem & largitorem eſſe, nunc ab eodem Eccleſiam ſanctitate donatam confitemur.

DE ECCLESIA CATHOLICA.

TABVLA 19.

Hic Articulus complectitur

- *Sanctam ecclesiam Catholicā: quae*
  - *Dicitur*
    - *Domus & aedificium Dei, 1. Timoth. 3.*
    - *Grex ouium Christi, quarum ille ostiū est.*
    - *Sponsa Christi, 2. Cor. 11. ad Ephes. 5.*
    - *Corpus Christi, ad Ephes. 1. ad Colos. 2.*
    - *Et haec singula plurimùm valent ad fideles excitandos, vt se dignos immensa Dei clementia & bonitate praebeant, qui eos, vt populus Dei essent, elegit.*
  - *Significat Ecclesia euocationem: verùm scriptores posteà vsurpârunt pro concilio & concione.*
  - *Est, vt ait S. Augustinus, populus fidelis, per vniuersum orbem dispersus.*
  - *Differt ab*
    - *Alijs rebus publicis.*
      - *Illae enim humana ratione & prudentia nituntur.*
      - *Haec autem, Dei sapientia: vocauit enim nos*
        - *Intimo quidem spiritussancti afflatu, qui hominum corda aperit.*
        - *Extrinsecùs autem, Pastorum & praedicatorum opera ac ministerio.*
    - *Synagoga, id est, congregatione populi fidelis olim sub lege positi. Nā, vt docet Augustinus,*
      - *Hoc ei nomen impositum est, quia pecudum more, quibus magìs congregari conuenit, terrena & caduca tantùm bona spectaret:*
      - *Christianus verò populus, meritò non synagoga, sed Ecclesia dicitur: quia terrenis & mortalibus rebus cōtemptis, caelestes & aeternas tantummodò consectatur.*
  - *Diuiditur in*
    - *Triumphantem, quae est coetus ille clarissimus & felicissimus beatorum spirituum & eorum qui de mundo, de carne, de iniquissimo daemone triumphârunt, & ab huius vitae molestijs, liberi ac tuti, aeterna beatitudine fruuntur.*
    - *Militantem, quae est coetus omnium fidelium, qui adhuc in terris viuūt: & ideò militans vocatur, quòd illi cum immanissimis hostibus, mundo, carne, satana perpetuum sit bellum. In qua duo sunt hominum genera:*
      - *Bonorum, qui non solùm fidei professione, & communione sacramentorum, sed etiam spiritûs gratia, & charitatis vinculo inter se coniuncti & colligati sunt.*
      - *Improborum, qui eorundem quidem sacramentorum participes, eandem quoquè quam boni fidem profitentur, & vita ac moribus sunt dissimiles.*
  - *Notas seu proprietates habet quatuor: vt sit*
    - *Vna: Nam vna, inquit, est columba mea, vna est speciosa mea. Cant. 6.*
    - *Sancta, vel*
      - *Quòd Deo consecrata dedicataque sit.*
      - *Quia veluti corpus cum sancto capite Christo Domino, totius sanctitatis fonte, coniungatur.*
    - *Catholica, id est, vniuersalis: quoniam à solis ortu vsque ad occasum, vnius fidei splendore diffunditur. Augustinus.*
    - *Apostolica: Etenim spiritussanctus qui Ecclesiae praesidet, primùm quidē Apostolis tributus est: deindè verò summa Dei benignitate, semper in Ecclesia mansit.*
- *Sanctorū communionem, hoc est,*
  - *Societatem sanctorum, ad quam nos inuitat D. Ioannes Euangelista: Vt & vos, inquit, societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre, & cum filio eius Iesu Christo, 1. Ioan. 1. Est autem hic articulus non solùm quaedam reinterpretatio superioris, doctrinaq́ vberrimorum fructuum, sed etiam quis vsus mysteriorum esse debeat, quae symbolo continentur, declarat. Vnitas enim spiritûs, quo Ecclesia Catholica regitur, efficit, vt quidquid in eam collatum est, commune sit.*
  - *Communionem*
    - *Sacramentorū, quibus fideles veluti sacris vinculis Christo connectuntur.*
    - *Donorū*
      - *Non eorum tantùm, q̄ homines charos Deo ac iustos reddunt.*
      - *Sed gratiae etiā gratìs datae, vt sunt, sciētia, Prophetia, donum linguarū ac miraculorū.*
    - *quibus fruūtur*
      - *Qui in charitate vitam Christianam degunt, iustiq́ & chari Deo sunt.*
      - *Mēbra verò mortua, fructū eorū spirituale nō pcipiūt, tametsi hui⁹ corporis membra esse non desinunt.*

QVI

QVI HOMINES A CATHOLICA EXCLV- dantur Ecclesia. TABVLA 20.

AB Ecclesia excluduntur

- *Tria tantummodò hominum genera:*
  - *Primò quidem Ethnici & infideles, quòd in Ecclesia nunquàm fuerũt, neq; eam vnquàm cognouerunt, nec vllius sacramenti participes in populi Christiani societate facti sunt.*
  - *Deindè verò hæretici atq; schismatici, qui ab ecclesia desciuerunt.*
    - *Neque enim illi magis ad Ecclesiam spectant, quàm transfugæ ad exercitum pertineant, à quo defecerunt.*
    - *Non negandum tamen, quin in Ecclesiæ potestate sint, vt qui ab ea in iudicium vocentur, puniantur, & anathemate damnentur.*
  - *Postremò etiam excommunicati, quòd Ecclesiæ iudicio ab ea exclusi, ad illius communionem non pertineant, donèc resipiscant.*
- *De cæteris autem, quanuis improbis & sceleratis hominibus, adhuc eos in Ecclesia perseuerare dubitandum non est, idq; fidelibus tradendum assiduè: vt si fortè Ecclesiæ Antistitum vita flagitiosa sit, eos tamen in Ecclesia esse, nec propterea quidquam de eorum potestate detrahi certò sibi persuadeant.*

ARTICVLVS X.

REMISSIONEM PECCATORVM.

CONTINVATIO.

HVNC articulum, non solùm diuinum aliquod mysterium, etiam ad salutem comparãdam maximè necessarium continere, satis illud indicat, quòd Saluator noster paulò ante ascensum in cælum, de ea re testatus est, cùm discipulis sensum aperuit, vt intelligerent scripturas: Oportebat, inquit, Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes incipientibus ab Hierosolyma. Luc. 24.

DE REMISSIONE PECCATORVM. TAB. 21.

ARTICuli huius summa hæc est, in Ecclesia catholica reperiri

- *Non solùm remissionẽ peccatorum, in qua tria maximè sunt spectanda:*
  - *Cuius virtutis sit, peccata remittere. Constat enim ab vno Deo peccata hominibus condonari, neque ad alium authorem, quàm ad summam eius bonitatem, & potentiam tam munificum opus referendum esse. Ego sum, inquit ipse Dominus per prophetam, qui deleo iniquitates tuas. Isai. 43.*
  - *Qua ratione Deus clementissimus pater, mundi peccata delere constituerit, sanguine enim vnigeniti filij sui, scelera nostra expiari voluit, vt pœnam quam nos pro peccatis commeruimus, vltrò ille persolueret, iustusq; pro iniustis damnaretur, innocens pro reis morte acerbissima afficeretur.*
  - *Quibus veluti instrumentis hæc conferatur venia. Nam per sacramenta solùm, si eorum forma seruetur, peccata remitti possunt: alitèr verò nullũ ius à peccatis soluendi Ecclesiæ datum est.*
- *Sed etiam potestatem peccata remittendi in ea esse: qua si ritè & secundùm leges, à Christo Dño præscriptas, sacerdotes vtantur, verè peccata remitti, & condonari credendũ est. Hoc verò admirabile & diuinum munus antequàm Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ impartitum est, sed*
  - *Primus omnium Christus Saluator noster vt homo, cùm idem verus Deus esset, hoc munus à cælesti patre traditum accepit.*
  - *Deindè Christus eam potestatem episcopis & presbyteris in Ecclesia concessit: Accipite, inquit, spiritumsanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. Ioan. 20. Verùm Christus sua authoritate, cæteri vt Christi ministri, peccata dimittunt.*

REGV-

REGVLA I.

NEQVE verò existimandum est, hanc potestatem certis quibusdam peccatorum generibus definitam esse. Nullum enim tam nefarium facinus vel admitti, vel cogitari potest, cuius remittendi potestatem sancta Ecclesia non habeat. Quemadmodùm etiam nemo adeò improbus & scelestus fuerit, quem si erratorum suorum verè pœniteat, certa ei veniæ spes proposita esse non debeat.

REGVLA II.

SED neque hæc eadem potestas ità circunscribitur, vt præfinito solùm aliquo tempore ea vti liceat. Nam quacunque hora peccator ad sanitatem redire voluerit, reijciendum nõ esse docuit Saluator noster Matth.18.

REGVLA III.

VERVM hoc loco admonendi sunt fideles, nè tam ampla veniæ facultate proposita, quam etiam nullius temporis termino definiri declarauimus, vel ad peccandum faciliores, vel ad resipiscẽdum tardiores reddantur: in altero enim cùm iniuriosi & contumeliosi in hanc diuinam potestatem manifestè depræhendantur, indigni sunt, quibus Deus misericordiam suam impertiatur: in altero verò magnoperè verendum est, nè morte occupati, frustrà peccatorum remissionem confessi fuerint, quam tarditate & procrastinatione meritò amiserunt.

ARTICVLVS XI.

CARNIS RESVRRECTIONEM.

CONTINVATIO.

MAGNAM huius articuli vim esse ad fidei nostræ veritatem stabiliendam, id maximè ostendit, quòd diuinis literis non solùm credendus fidelibus proponitur, sed multis etiam rationibus confirmatur. Quod quidem cùm in alijs symboli articulis vix fieri videamus, intelligi potest hoc velutì firmissimo fundamento salutis nostræ spem nixam esse. Nã vt Apostolus ratiocinatur, Si mortuorum resurrectio non est, neque Christus resurrexit: quòd si Christus non resurrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. 1. Cor. 15.

DE CAR-

DE CARNIS RESVRRECTIONE.

TABVLA 22.

AD HVIUS ARTICULI EXPLICATIONĒ PERTINENT RESURRECTIONIS

Definitio. Est autem resurrectio, authore Damasceno, ad eum statum vndè cecideris, reuocatio: & inter præcipua Dei numeratur opera. Quemadmodùm enim omnia à Deo initio creationis perfecta fuerunt, ità etiam in resurrectione futurum omninò affirmare oportet.

Significatio: Nam resurrectio hominum, in hoc articulo carnis resurrectio appellatur: vt duarum partium, animæ & corporis, quibus homo constat, alteram tantùm, nempe corpus, corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum est, redire, animam verò incorruptam manere intelligamus.

Differentia: Neque enim par omnium conditio est futura, sed resurgent:
- Qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ:
- Qui verò mala egêrunt, in resurrectionem iudicij. Ioan.5.

Qualitas. Non enim corpus tantùm resurget, sed quidquid ad illius naturæ veritatem, atque ad hominis decus & ornamentum pertinet, restituendum est. Præclarum ea de re sancti Augustini testimonium legimus: Nihil tunc vitij, inquit, in corporibus existet: Qui enim vel ab ipso ortu, oculis capti sunt, vel ob aliquem morbum lumina amiserunt, claudi atque omninò manci, & quibusuis membris debiles, integro ac perfecto corpore resurgent.

Causa finalis: Idcircò autem corpora excitanda sunt, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum. 2. Cor.5.

Habebunt autem sanctorum rediuiua corpora, insignia quædam & præclara ornamenta, quibus multo nobiliora futura sint, quàm vnquàm anteà fuerint. Præcipua verò sunt quatuor illa, quæ dotes appellantur, ex Apostoli doctrina à Patribus obseruatæ. De quibus in sequenti vide tabula.

DE DOTIBVS ANIMAE BEATAE.

TABVLA 23.

QVATVOR *dotes habebunt corpora rediuiua, quarum*

Prima est, impassibilitas, munus scilicet & dos, quæ efficit, nè molesti aliquid pati, vllòve dolore aut incommodo affici queant.

Altera claritas, qua sanctorum corpora, tanquàm sol fulgebunt. quam Apostolus interdùm gloriam, ad Philip.3. modò claritatem appellat, 1. Cor.15. Est verò claritas hæc fulgor quidam, ex summa animæ felicitate ad corpus redundans, ità vt sit quædam communicatio illius beatitudinis, qua anima fruitur.

Tertia est illa, quam agilitatem vocant, qua corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur: facilimeq́ in quancunq́ partem anima voluerit, ità moueri poterit, vt ea motione nihil celerius esse queat.

Quarta ea est, quæ vocatur subtilitas: cuius virtute corpus animæ imperio omninò subijcietur, eiq́ seruiet, & ad nutum præstò erit. Seminatur enim corpus animale, inquit Apostolus, surget corpus spirituale. 1. Cor.15.

DE RE-

DE RESVRRECTIONIS FRVCTIBVS.

TABVLA 24.

INTER FRV-*ctus,qui ex resurre-ctionis articulo ca-piuntur, sunt ij:*

Quòd in eorum morte,qui nobis necessitudine vel beneuolentia coniuncti sunt, facilè tum alios,tum nosipsos consolabimur.

In omnibus etiam alijs ærumnis & calamitatibus, futuræ resurrectionis cogitatio,summam nobis doloris leuationem afferet.

Prætereà hoc plurimùm valebit ad persuadendum fidelibus populis,vt rectam vitam,integram,ab omniq́; prorsùs peccati labe puram, agere quàm diligentißimè curent.

Contrà verò nulla res maiorem vim habitura est ad comprimendas animi cupiditates, hominesq́; à sceleribus auocandos, quàm si sæpiùs admoneantur, quibusnam malis & cruciatibus improbi afficiendi sunt, qui extremo illo die procedent in resurrectionem iudicij.

ARTICVLVS XII.

ET VITAM AETERNAM.

CONTINVATIO.

SANCTI Apostoli duces nostri,Symbolum,quo fidei nostrę summa continetur,ęternę vitę articulo claudi & terminari voluerunt: tum quia post carnis resurrectionem nihil aliud fidelibus expectandum est,nisì ęternę vitę pręmium: tum verò,vt perfecta illa felicitas, & bonis omnibus cumulata,nobis semper ante oculos versaretur,doceremurque in ea mentem & cogitationes nostras omnes defigendas esse.

DE VITAE AETERNAE PRAEMIO, ET gloria beatorum:& primùm,quid eo nomine intelligatur.

TABVLA 25.

VITA AETER-*na, cuius gloriam oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, 2. Cor. 2.dicitur*

Interdùm quidem Regnum Dei, Christi,cælorum, Paradisus, sancta ciuitas,noua Hierusalem,domus patris: perspicuum tamen est,nullum ex ijs ad eius magnitudinem explicandam satis esse. Altior enim & præstantior quædam res est vitæ huius felicitas, quàm vt proprio vocabulo perfectè significare eius rationem possimus.

Hoc loco non magìs perpetuitatem vitæ, cui etiam dæmones, sceleratiq́; homines addicti sunt,quàm in perpetuitate beatitudinem,quæ beatorum desiderium expleat, significat.

QVI-

QVIBVS IN REBVS VERA CONSISTAT beatitudo siue felicitas. TABVLA 26.

CONSISTIT hæc felicitas in

- *Malorum liberatione: Non enim esurient beati, neque sitient ampliùs, neque cadet super illos sol, neque vllus æstus, Apocal. 7. Sed absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abiêrunt, Apocal. 21.*
- *Bonorũ adeptione. Qua in re illa distinctione vti oportebit, quã à grauissimis diuinarũ rerum scriptoribus accepimus. Ij enim duo bonorum genera esse statuũt, quorum alterum*
  - *Ad beatitudinis naturam pertinet, quæ quidem essentialis dicitur beatitudo, & in eo sita est, vt Deum videamus, eiusq́; pulchritudine fruamur, qui est omnis bonitatis ac perfectionis fons & principium. Hæc est vita æterna, inquit Christus Dominus, vt cognoscãt te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum: Quam sententiam sanctus Ioannes videtur interpretari, cùm ait: Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Significat enim beatitudinem ex ijs duobus constare:*
    - *Tum quòd Deum intuebimur, qualis in natura sua ac substantia est.*
    - *Tum quòd veluti dij efficiemur. Nam qui illo fruuntur, quanuis propriã substãtiam retineant, admirabilem tamẽ quandam & propè diuinam formã induunt, vt dij potiùs, quàm homines videantur.*
  - *Ipsam beatitudinem consequitur, quæ bona accessoria dicuntur. Ad illam enim accedunt quædam ornamenta communia, quæ quoniam ab humana ratione minùs remota sunt, vehementiùs quoquè animas nostras commouere & excitare solent. Huius generis ea sunt, de quibus Apostolus ad Romanos videtur intelligere: Gloria, & honor, & pax omni operanti bonũ. Infinita verò esset omnium oblectationũ enumeratio, quibus beatorum gloria cumulata erit: ac ne cogitatione quidem fingere eas possumus.*

QVIBVS REBVS VITA AETERNA SIT comparanda.

ADQVIRITVR ab hominibus, si fide & charitate instructi, & in oratione & sacramentorum salutari vsu perseuerantes, ad omnia benignitatis officia in proximos se exerceant. Ità enim Dei misericordia fiet, qui beatam illam gloriam diligentibus se præparauit, vt aliquandò impleatur, quod dictum est per prophetam: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Esa. 32.

REGVLA I.

SED tamen hoc fidelibus persuasum esse debet, quæcunq; nobis iucunda in hac vita contingere, vel etiam optari queant, siue ea ad mentis cognitionem, siue ad corporis perfectum habitum pertineant, earum rerum omnium copijs beatam cælestium vitam circunfluere.

REGVLA II.

HOMINES Christiani etiam hîc spe beati meritò dicentur, si abnegantes impietatem ac secularia desideria, sobriè & iustè & piè vixerint in hoc seculo, expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Tit. 2.

PARS SECVNDA CATECHISMI CATHOLICI DE SACRAmentis. Et primùm de eorum numero. TABVLA 27.

Catholicæ igitur Ecclesiæ Sacramenta, quemadmodùm ex scripturis probatur, & patrum traditione ad nos peruenit, & conciliorum testatur authoritas, septenario numero definita sunt. Cur autem neq; plura, neque pauciora numerentur, ex ijs etiam rebus, quæ per similitudinem à naturali vita ad spiritualem transferuntur, probabili quadam ratione ostendi poterit.

HOMINI enim ad viuẽdum, vitamq́; cõseruãdam & ex sua reiq́; publicæ vtilitate traducendã, hæc 7. necessaria videntur:

- *Vt scilicet in lucem edatur.*
- *Augeatur.*
- *Alatur.*
- *Si in morbum incidat, sanetur.*
- *Imbecillitas virium reficiatur.*
- *Vt magistratus nũquàm desint, quorum authoritate & imperio regatur.*
- *Vt legitima sobolis propagatiõe seipsum & humanum genus conseruet.*

Quibus respõdere videt̃ur

- *Baptismus, veluti cæterorum ianua, quo Christo renascimur.*
- *Confirmatio, cuius virtute fit, vt diuina gratia augeamur & roboremur.*
- *Eucharistia, qua tanquàm cibo verè cælesti, spiritus noster alitur & sustinetur.*
- *Pœnitentia, cuius ope sanitas amissa restituitur, postquàm peccati vulnera accepimus.*
- *Extrema vnctio, qua peccatorũ reliquiæ tolluntur, & animi virtutes recreantur.*
- *Ordo, quo publica sacramentorum ministeria perpetuò in Ecclesia exercendi, sacrasq́; omnes functiones exequendi potestas traditur.*
- *Matrimonium, quo ex maris & fœminæ legitima & sancta coniunctione, filij ad Dei cultum & humani generis conseruationem procreentur, & religiosè educentur.*

QVID referat, numerum tenere sacramentorum.

Quæ quidem cognitio hanc vtilitatem affert, quòd populus eo maiori pietate omnes animi sui vires ad laudandam & prædicandam Dei erga nos singularem beneficentiam conuertet, quo plura salutis ac beatæ vitæ adiumenta, nobis diuinitùs parata esse intellexerit.

DE DVPLICI SACRAMENTORVM definitione. TABVLA 28.

DEFINITIO Sacramenti, est alia

- *Nominis,*
  - *Nam profani authores sacramenti nomine obligationem illam significari voluerunt, cùm iurati aliquo seruitutis vinculo obstringimur, ex quo iusiurãdum, quo se milites fidelem operam reip. præstaturos pollicentur, sacramentum militare dictum est.*
  - *Verùm apud Latinos Patres, qui res diuinas scriptis tradiderunt, Sacramẽti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latet, declarat, quemadmodùm Græci ad eandem rem significandam, mysterij vocabulo vsi sunt.*
- *Rei.*
  - *Sacramentum enim, teste Augustino, est signum rei sacræ: vel vt alijs verbis, in eandem tamen sententiam, dictum est: Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibile signum, ad nostram iustificationem institutum.*
  - *Item Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis & iustitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.*

DE SI-

DE SIGNIS ET REBVS SIGNATIS, SIVE DE signorum & rerum signatarum qualitate atq; differentia. TABVLA 29.

RERVM omniũ quæ sensibus pcipiuntur, duo sunt genera. Aliæ enim

- *Ob id inuentæ sunt, vt aliquid significent, vt scriptura, vexilla, imagines, tubæ, & alia huiuscemodi pmulta. Atque hæc propriè appellantur signa, quorum dicuntur alia*
  - *Naturalia, quæ præter se ipsa alterius rei notitiã in animis nostris gignunt, veluti fumus, ex quo statìm ignem adesse intelligitur.*
  - *Constituta atq; ab hominibus inuenta sunt, vt & colloqui inter se, & alijs animi sui sensa explicare, vicißimq; aliorum sententiam & consilia poßint cognoscere, quorum nonnulla ad oculorum, pleraq; ad aurium sensum, reliqua ad cæteros sensus pertinent.*
  - *Diuinitùs data, in quibus tria sunt cõsiderãda:*
    - *Primò signa quædã à Deo hominibus commendata sunt & instituta,*
      - *Vt aliquid tantùm significarent, vel admonerent, cuiusmodi fuerunt legis purificationes, panis azymus, & alia permulta.*
      - *Vt non significandi modò, sed efficiendi etiam vim haberent. Quo in genere sacramenta nouæ legis numeranda sunt.*
    - *Deindè hæc mystica signa non solùm sanctitatem & iustitiã nostram, sed prætereà duo alia cũ ipsa sanctitate coniuncta declarant: videlicet*
      - *Christi redemptoris paßionẽ, quæ sanctitatis causa est.*
      - *Vitam æternã, cælestemq; beatitudinem, ad quam sanctitas nostra tãquàm ad finem referri debet.*
    - *Postremò, vnicuique sacramentorum triplicem significãdi vim inesse sacri doctores tradiderunt: tum quia*
      - *Alicuius rei præteritæ memoriam afferat.*
      - *Aliam præsentem indicet ac demonstret.*
      - *Aliam futuram prænunciet.*
- *Non alterius rei significandæ, sed sua tantùm causa effectæ sunt: quo in numero omnes penè res, quæ natura constant, haberi possunt. Quòd verò ad propositam sacramenti definitionem attinet, diuinarum rerum scriptores, sacræ rei nomine Dei gratiam, quæ nos sanctos efficit, ac omnium diuinarum virtutum habitu exornat, demonstrant: huic enim gratiæ propriam sacræ rei appellationem tribuendam meritò putârunt, quippe cùm eius beneficio animus noster Deo consecretur & coniungatur.*

QVAE HVIVS DOCTRINAE DE SIGNORVM NAtura atque differentia sit vtilitas.

NEQVE verò parùm proderit, si fidelis populus sacramenta ad signa pertinere intellexerit: ità enim fiet, vt quæ illis significantur, continentur atque efficiuntur, sancta & augusta esse faciliùs sibi persuadeat: cognitaque eorũ sanctitate, ad diuinam erga nos beneficentiam colendam ac venerandam magis excitetur.

DE QVATVOR IN SACRAMENTIS obseruandis. TAB. 30.

IN SAcramentis obseruanda est

- *Materia, quæ dicitur elementū.* *Forma, quæ communi vocabulo verbum appellatur.* — *Nam ex his duobus quodlibet conficitur Sacramētum. Vndè D. Augustinus: Accedit verbum, inquit, ad elementum, & fit Sacramentum.*
- *Causa effectū producēs, quæ est duplex:*
  - *Principalis, Deus. Nam cùm Deus sit qui homines iustos efficiat, ipsa verò sacramenta iustitiæ adipiscendæ mirifica quædam instrumenta sint: patet, vnum eundemq́ Deum in Christo iustificationis & Sacramentorū authorem agnoscendum esse.*
  - *Velut instrumentalis, Ministri* Ecclesiæ. *Nō minùs enim ministrorū officio, quàm materia & forma ad sacramenta conficienda opùs est.*
    - *Atq; hi quidem ministri, quoniam in sacra illa functione non suam, sed Christi personam gerūt: ea re fit, vt, siue boni, siue mali sint, modò ea forma & materia vtantur, quā ex Christi instituto semper Ecclesia catholica seruauit, idq́ facere proponant, quod Ecclesia in ea administratione facit, verè sacramenta conficiant & conferant.*
    - *Meminerint tamen sacramentorum ministri, sacramenta diuinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquàm amittere: at verò impurè ea administrātibus, æternam perniciem & mortem adferre.*
- *Causa, cur sacramenta instituī oportuerit. Plures aūt eius rei causæ numerari solēt, quarum*
  - *Prima, est humani ingenij imbecillitas. Siquidem natura ità comparatum videmus, vt ad earum rerum notitiam, quæ mente atq; intelligentia comprænhensæ sunt, nisi per ea, quæ aliquo sensu percipiuntur, nemini adspirare liceat.*
  - *Altera verò causa est, quòd animus noster haud facilè commouetur ad ea, quæ nobis promittuntur, credenda. Quarè Christus cùm nobis peccatorū veniam, cælestem gratiam, & spiritûs sancti communicatiōem pollicitus est, quædam signa oculis & sensibus subiecta instituit, quibus eum quasi pignoribus obligatum haberemus, atque ità fidelem in promissis futurum, nunquam dubitare possemus.*
  - *Tertia causa fuit, vt illa tanquàm remedia, vt scribit S. Ambrosius, atque euangelici Samaritani medicamenta, ad animarum sanitatem vel recuperandam vel tuendam præstò essent.*
  - *Sed quarta etiam causa accedit, cur sacramentorū institutio necessaria videri possit: vt scilicet notæ quædā & symbola essent, quibus fideles internoscerentur.*
  - *Præterea aliam etiam iustissimam fuisse causam sacramenta instituendi, ex illis Apostoli verbis: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, Rom. 10. ostendi potest. Sacramentis enim fidem nostram in hominum conspectu profiteri, & notam facere videmur.*
  - *Magnam deindè vim habent Sacramenta, non solùm ad fidem in animis nostris excitandam & exercendam, sed etiam eam charitatem inflammandam, qua amare inter nos debemus, cùm arctissimo vinculo nos colligantes, & vnius corporis membra effectos esse, ex sacrorum mysteriorum communione recordamur.*
  - *Postremò, quod in Christianæ pietatis studio plurimi faciendum est, humanæ mentis superbiam edomant ac comprimunt, nosq́ ad humilitatem exercent, dum sensibilibus elementis subijcere nos cogimur, vt Deo obtemperemus, à quo anteà impiè defeceramus, vt mundi elementis seruiremus.*

DE SA-

DE SACRAMENTORVM DIFFERENTIIS.

TABVLA 31.

NOVAE *legis sacramenta differunt à*

- *Sacramentis antiquæ legis,*
  - *Tum*
    - *Quòd in illis administrandis nulla, quòd quidem acceperimus, definita forma seruaretur: quo etiam fiebat, vt incerta admodùm & obscura essent.*
    - *Nostra verò formam verborum ità præscriptam habet, vt si fortè ab ea discedatur, sacramenti ratio constare non poßit: ob eamque rem clarißima sunt, ac nullum relinquunt dubitandi locum.*
  - *Tum quòd*
    - *Illa veteris legis sacramenta, cùm infirma essent, egenaq́; elementa, inquinatos sanctificabant ad emundationem carnis, nō animæ. Quarè vt signa tantùm earum rerum, quæ mysterijs nostris efficiendæ essent, instituta sunt.*
    - *Hæc verò nouæ legis sacramenta, ex Christi latere manantia, emundant conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendū Deo viuenti, atque ità eam gratiam, quam significant, Christi sanguinis virtute operantur.*
- *Seipsis, & hoc duobus modis:*
  - *Necesßitate. Ex his enim tria præ cæteris sunt necessaria.*
    - *Baptismum enim vnicuiq; sine vlla adiunctione necessarium esse Saluator his verbis declarauit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, nō potest introire in regnum Dei. Ioan. 3.*
    - *Pœnitentia verò illis tantummodò necessaria est, qui se post baptismum aliquo mortali peccato, obstrinxerunt.*
    - *Ordo præterea etsi non singulis fidelibus, toti tamen Ecclesiæ omninò necessarius est.*
  - *Dignitate, quæ si in sacramentis spectetur, Eucharistia sanctitate & mysteriorum numero ac magnitudine, longè cæteris antecellit.*

DE SACRAMENTORVM EFFECTIBVS.

TABVLA 32.

DVO *præcipuè sacramētorum numerantur effectus:*

- *Ac principem quidem locum meritò gratia illa obtinet, quam vsitato à sacris doctoribus nomine iustificātem vocamus. ità enim Apostolus apertißimè nos docuit, cùm inquit, Christum dilexisse Ecclesiam, & seipsum tradidisse pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo, Ad Ephes. 5.*
- *Alter verò sacramentorum effectus est, Character, quem animæ imprimunt. Character autem*
  - *Describitur à D. Paulo his verbis: Vnxit nos Deus, qui & signauit nos, & dedit pignus spiritûs in cordibus nostris, 1. Cor. 1.*
  - *Est veluti insigne quoddam animæ impressum, quod deleri nunquàm potest, eiq́; perpetuò inhæret.*
  - *Præstat hoc*
    - *Tum, vt apti ad aliquid sacri suscipiendum vel peragendum efficiamur:*
    - *Tum, vt aliqua nota alter ab altero internoscatur.*
  - *Proprius triū est sacramentorum, videlicet*
    - *Baptismi,*
    - *Confirmationis,*
    - *Ordinis.*
    - → *Nam hæc tria tantùm sacramenta characterem imprimunt, neque vllo vnquàm tempore iteranda sunt.*

DE CAEREMONIIS, IN SACRAMENTO-rum administratione adhibendis TABVLA 33.

MERITO QVIDEM à primis vsque Ecclesiæ tẽporibus illud semper seruatum est, vt sacramenta solennibus quibusdam cæremonijs administrarẽtur.

- *Primùm enim maximè decuit, sacris mysterijs eum religionis cultum tribuere, vt sancta sanctè tractare videremur.*
- *Præterea, quæ sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animos fidelium altiùs imprimunt.*
- *Deindè verò mentes illorum, qui eas intuentur & diligenter obseruant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, fidemq; in eis & charitatem excitant.*

REGVLA

Cæremoniæ tametsi prætermitti sine peccato non possunt, nisi aliud facere ipsa necessitas cogat: tamen si quandò omittantur, quoniam rei naturam non attingunt, nihil de vera sacramenti ratione imminui credendum est.

DE SACRAMENTORVM VENERATIONE &vsu. TAB. 34.

IN SAcramẽtorum explicatione duo potissimùm efficienda sunt:

- *Primum est, vt fideles intelligant, quanto honore & cultu & veneratione hæc diuina & cælestia munera digna sint.*
- *Alterũ verò, vt quoniã à clementissimo Deo ad communem omniũ salutem proposita sunt, ijs piè & religiosè vtãtur: quod futurum est, si diligenter expendant,*
  - *Primùm, à Domino Saluatore nostro, à quo nihil nisi perfectissimum proficisci potest, instituta esse.*
  - *Prætereà, cùm administrantur, Spiritussancti, intima cordis nostri permeantis, efficacissimum numen præstò esse.*
  - *Deindè, admirabili & certa curandarum animarũ virtute prædita esse.*
  - *Tum, per ea immensas illas Dominicæ Passionis diuitias ad nos deriuari.*
- *Postremò verò considerandum etiam illud est, totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento inniti: verùm nisi verbi Dei prædicatione, & Sacramentorum vsu vndiquè fulciatur, magnoperè verẽdum esse, nè magna ex parte labefactatum concidat. Vt enim per Sacramenta in vitam suscipimur, ità hoc veluti pabulo alimur, conseruamur, augemur.*

REGVLA.

Omnibus Sacramentis hoc commune est, vt per illa virtus Passionis Christi Domini communicetur.

DE BAPTISMI SACRAMENTO, AC PRIMVM de vera huius Mysterij significatione. TABVLA 35.

BAptismi natura & substantia explicatur

- *Ex ipsius vocis significatione, quam Græcam esse nemo ignorat: Porrò*
  - *Etsi in sacris literis non solùm eam ablutionem, quæ cum Sacramento coniuncta est, sed etiam omne ablutionis genus, quod aliquandò ad passionem translatum est, significat.*
  - *Tamen apud Ecclesiæ scriptores, non quanuis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum Sacramento coniungitur, nec sine præscripta verborum forma ministratur: qua quidem significatione Apostoli ex Christi Domini instituto frequentissimè vsi sunt.*
  - *Alia quoq; nomina ad eadem rem significandā S. Patres vsurpârūt. Nam Diuus*
    - *Augustinus*
    - *Chrysostomus*
    - *Dionysius*
    - *Appellauit baptismum*
      - *Sacramentum fidei, quòd illud suscipientes, vniuersam Christianæ religionis fidem profiteantur.*
      - *Tum*
        - *Expurgationem, veteris videlicet fermenti.*
        - *Christi*
          - *Sepulturam,*
          - *Plantationem,*
          - *Crucem.*
      - *Principium sanctissimorum mandatorum, quòd veluti ianua sit, qua in Christianæ vitæ societatem ingredimur.*
  - *Alij, quia fide corda nostra illuminantur, quam in baptismo profitemur, hoc Sacramentum illuminationem vocârunt. nam & Apostolus ita inquit ad Heb. 10. Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum, tempus nimirùm quo baptizati erant, significans.*
- *Definitione rei. Etsi verò multæ ex sacris scriptoribus afferri possunt, illa tamen aptior & commodior esse videtur, quam ex verbis Domini apud Ioannem, & Apostoli ad Ephesios, licet intelligere. Nam cùm Saluator dicat, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei: Et Apostolus, cùm de Ecclesia loqueretur, Mundans eam lauacro aquæ in verbo: ità fit, vt rectè & appositè definiatur, Baptismum esse Sacramentum regenerationis per aquam in verbo. Vndè sentiendum est, hoc Sacramentū confici ablutione, cui ex Domini Saluatoris instituto certa & solennia verba necessariò adhibentur, quemadmodùm semper sancti Patres docuerunt, quod apertissimè illo D. Augustini testimonio demonstratur: Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum.*
- *Declaratione materiæ & formæ, quæ in sequentibus continentur tabulis.*

DE MATERIA BAPTISMI.

TABVLA 36.

MATERIA, SIVE ELEmentum huius Sacramenti, est omne naturalis aquæ genus, siue ea maris sit, siue fluuij, siue paludis, siue putei aut fontis, quæ sine vlla adiunctione aqua dici solet. Quantùm verò baptismi naturæ & virtuti consentaneum fuerit, vt eius propria materia aqua institueretur, ex his potest animaduerti:

- Quoniam hoc sacramentum omnibus, sine vlla exceptione, ad consequendam vitam necessarium erat, idcircò aquæ materia, quæ nunquàm non præstò est, atque ab omnibus facilè parari potest, maximè idonea est.
- Deindè aqua effectum baptismi maximè significat: vt enim aqua sordes abluit, ità etiam baptismi vim atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optimè demonstrat.
- Accedit illud, quòd quemadmodùm aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.

DE BAPTISMI FORMA.

TABVLA 37.

BAPTISMI

- Forma hæc est:
  - Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs sancti.
  - Apud Græcos hæc: Baptizatur seruus Christi in nomine
    - Patris,
    - Et Filij,
    - Et Spiritûs S.
- Modus est triplex. Nã q hoc sacramẽto initiari debet, vel
  - In aquã merguntur,
  - Aqua in eos infunditur,
  - Adspersione aquæ tinguntur.
  - Ex his aũt ritibus q-cunq; seruetur,
    - Baptismum verè perfici credendum est.
    - Aqua enim in baptismo adhibetur, ad significandam animæ ablutionem quam efficit. Quarè baptismum ab Apostolo lauacrum appellatur, ad Ephes. 5.
- Duo diuersa sunt tempora:
  - Alterum, cùm Saluator eum instituit. tunc enim à Domino hoc sacramẽtum institutum esse perspicitur, cùm ipse à Ioanne baptizatus, sanctificandi virtutem aquæ tribuit. Testantur enim sancti Gregorius Nazianzenus & Augustinus, eo tempore aquæ vim generandi, in spiritualem scilicet vitam, datam esse.
  - Alterum, cùm lex de eo suscipiendo sancita est. Nam inter sacros scriptores conuenit, post Domini resurrectionem, cùm Apostolis præcepit, Euntes docete omnes gentes &c. ex eo tempore omnes homines, qui salutem æternam consecuturi erant, lege de baptismo teneri cœpisse.

QVI PROPRII SINT MINISTRI BAPTISMI.

TABVLA 38.

HVIVS *Sacramẽti ministrorũ triplex est ordo:*

- *Ac in primo quidem Episcopi & Sacerdotes collocandi sunt, quibus datum est, vt iure suo, non extraordinaria aliqua potestate, hoc munus exerceant.*
- *Secundum ministrorum locum obtinent Diaconi, quibus sine Episcopi aut Sacerdotis concessu, non licere hoc Sacramentum administrare, plurima sanctorum Patrum Decreta testantur.*
- *Extremus ordo illorũ est, qui cogẽte necessitate sine solennibus cæremonijs baptizare possunt: nam hoc munus, cùm necessitas cogit, permissum est etiam*
  - *Laicis, Fœminis, Iudæis, Infidelibus, Hæreticis.*
    - *Si tñ*
      - *Id efficere eis ꝓpositum fuerit,*
      - *Quod* ECCLESIA *Catholica in eo administrationis genere efficit.*

Non tamẽ baptizare debet

- *Mulier, si mares adsunt.*
- *Laicus item præsente clerico.*
- *Tum clericus coram Sacerdote.*

HIS MINI- *stris ex vetustissima Ecclesiæ consuetudine adhiberi solẽt Patrini, qui olìm susceptores, sponsores, seu fideiussores cõmuni vocabulo à rerũ diuinarum scriptorib⁹ vocabantur. In quibus cõsiderãtur hæc:*

- *Causa, cur ad baptismum præter Sacramenti ministros adiungerentur, hæc est: Vt enim in lucem editi, nutrice & pædagogo indigent: ità etiam necessè est, vt qui ex baptismi fonte Spiritualem vitam viuere incipiunt, alicuius fidei & prudentiæ committantur, à quo ad omnem pietatis rationem institui possint.*
- *Officium, quod est, vt spirituales filios perpetuò commendatos habeant, atq; in ijs quæ ad Christianæ vitæ institutionem pertinẽt, curent diligenter, vt illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solenni cæromonia spoponderunt. Admonebunt autem eos ex sententia D. Augustini, vt*
  - *Castitatem custodiant,*
  - *Iustitiam diligant,*
  - *Charitatem teneant.*
  - *Et ante omnia, Symbolum & orationem Dominicam eos doceant.*
  - *Decalogum etiam, & quæ sint prima Christianæ religionis rudimenta.*
- *Numerus: Plures enim nè baptizatum de baptismo suscipiant, sed vt vnus tantùm siue vir, siue mulier, vel ad summũ vnus & vna, Tridentino Concilio statutum est.*
- *Qui Patrini adsciscì debeant vel non: Præter parentes enim, quibus non licet eam curationem suscipere, hæretici inprimìs, Iudæi & infideles, ab hoc munere omninò prohibendi sunt: vt qui in ea cogitatione & cura semper versentur, vt fidei veritatem mendacijs obscurent.*

DE BA-

DE BAPTIZANDORVM QVALITATE ET DIFFErentia: & primùm de baptizandis adultis. TABVLA 39.

BAPTIZANTUR *Adulti, perfectum iam rationis vsum habentes, qui scilicet ab infidelibus oriuntur. Atq; hi quidem*

- *Primùm ad fidem Christianam suscipiendam cohortandi, alliciendi, inuitandi sunt.*
- *Admonendi prætereà sunt, nè vltra tempus ab Ecclesia præscriptum, baptismi Sacramentum differant. Nam*
  - *Quo seriùs ad baptismum veniunt, eo diutiùs sibi carendum esse cæterorum sacramentorum vsu & gratia.*
  - *Deindè etiam maximo fructu priuari, quem ex baptismo percipimus.*
- *Ad certum tempus*
  - *Differendi sunt, tribus de causis:*
    - *Primò, quoniam ab Ecclesia diligenter prouidendum est, nè quis ad hoc sacramentum ficto animo accedat, voluntas eorum qui baptismum petunt, magìs exploratur atque perspicitur.*
    - *Deindè, in fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectiùs.*
    - *Prætereà maior religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tātùm Paschæ & Pentecostes diebus, solenni cæremonia baptismum suscipiant.*
  - *Non differendi, si*
    - *Vitæ periculum instare videatur.*
    - *Ac præsertim, si illi abluendi sint, qui iam fidei mysteria plenè perceperint.*

DE BAPTISMO PARVVLORVM.

TABVLA 40.

ETIAM PVeros *infantes baptizandos esse, idq; ab apostolica traditione Ecclesiam accepisse, communis patrum sententia & authoritas confirmat. Nam*

Primò credendum est, noluisse Christum Dominum baptismi Sacramentum & gratiam pueris denegari, de quibus dicebat: Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnū cælorum. Matth. 19. Mar. 10.

Prætereà, cùm legimus totam aliquā familiam à Paulo baptizatam esse, satìs appàret, pueros etiam, qui in illorum numero erant, salutari fonte ablutos esse, 1. Cor. 1.

Deindè circuncisio, quæ figura fuit baptismi, eum morem maximè commēdat. Pueros enim octauo die circuncidi solitos, nemo est qui ignoret.

Postremò, cùm per Adæ peccatum pueri ex origine noxam contraxerint: multo magìs per Christum Dominum possunt gratiam & iustitiam consequi, vt regenerentur in vitam: quod quidem sine baptismo fieri nullo modo potest.

REGVLA.

Neque enim dubitare licet, quin fidei Sacramenta, cùm abluuntur, accipiant, non quia mentis suæ assensione credant: sed quia parentum fide, si parentes fideles fuerint: sin minùs, fide (vt D. Augustini verbis loquamur) vniuersæ societatis Sanctorum muniuntur.

BAPTIZANDOS VT AFFECTOS ESSE oporteat. TABVLA 42.

QVI Baptizandi sunt, sic affecti esse debent,

Vt velint, propositumq́; illis sit, baptismũ suscipere. Neq; verò in pueris quoquè infantibus eã voluntatẽ deesse existimãdum est, cùm Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse nõ possit. Vbì notandum est, amentes & furiosos,

Qui cũ aliquandò compotes mentis essent, insaniã deindè inciderunt, nisì vitæ periculũ immineat, & antequàm furere inciperent, voluntatis baptismi suscipiendi significationẽ dederunt, baptizandos non esse.

Quòd si in mentis potestate nunquàm fuerunt, eos in fide Ecclesiæ non secùs, àc pueros, baptizãdos esse, Ecclesiæ authoritas & consuetudo satìs declarat.

Prætereà fides etiam, ad consequendam Sacramenti gratiam maximè necessaria est, iuxta illud: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Marc. 16.

Deindè, vt quemlibet admissorum scelerum & malè actæ vitæ pœniteat, atque vt idem in posterum à peccatis omnibus abstinere statuat, opùs est.

DE EXIMIIS BAPTISMI FRVCTIBVS.

TABVLA 42.

Effectus Baptismi sunt saluberrimi, ijdemq́ue complures.

PRIMVS.

Ac primùm baptismi proprius effectus, est peccatorum omnium, siue originis vitio, siue nostra culpa contracta sint, remissio, cuius rei causa à Domino & Saluatore nostro institutum esse, clarissimis verbis Apostolorum princeps, vt alia testimonia omittamus, explicauit, cùm inquit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum, Act. 2. Nam & si in baptizatis concupiscentia, vel fomes remaneat: illa tamen verè peccati rationem non habet, sed manet tantùm infirmitas: reatus autem concupiscentiæ in baptismate soluitur.

SECVNDVS.

Iam verò, in baptismo non solùm peccata remittuntur, sed peccatorum etiam & scelerum pœnæ omnes à Deo benignè condonantur. Excepto tamen eo pœnarũ genere, quæ ciuilibus iudicijs ob graue aliquod scelus persoluendæ sunt, à quibus per baptismum nemo liberatur.

TERTIVS. TABVLA 43.

Efficit prætereà baptismus post huius vitæ curriculum, pœnarum omnium, quæ originale peccatum consequũtur, liberationem: Siquidem merito mortis Domini factũ est, vt hæc consequi possemus. Quòd si quærat aliquis, cur statìm post baptismum, & in hac vita ad eum non restituamur gradum, in quo Adam fuerat collocatus? id quidem duabus potissimùm de causis factũ esse respondebitur: quarum

Prima est, quòd nobis, qui per baptismum Christi corpori coniuncti, atque eius membra effecti sumus, plus aliquid dignitatis tribuendum non erat, quàm ipsi capiti nostro tributum esset.

Altera verò illa est, vt scilicet tanquàm segetem & materiam virtutis haberemus, ex qua deindè vberiorem gloriæ fructum, atque ampliora præmia consequeremur.

Huc accedit, quòd si per baptismum, præter dona cælestia quibus anima ornatur, corporis etiam bona tribuerentur, dubitari merito posset, quin multi, præsentis potiùs vitæ commoda, quàm futuræ speratam gloriam consectantes, ad baptismum venirent.

QVARTVS.

Neque solùm à malis, quæ verè maxima dicenda sunt, huius sacramenti virtute liberamur, verùm etiam eximijs bonis & muneribus augemur. Animus enim noster diuina gratia repletur, qua iusti & filij Dei effecti, æternæ quoquè salutis hæredes instituimur. Est autem gratia, non solùm per quam peccatorum fit remissio, sed diuina qualitas in anima inhærens, ac veluti splendor quidam & lux, quæ animarum nostrarum maculas omnes delet, ipsasq́; animas pulchriores & splendidiores reddit: Huic autem additur nobilissimus omnium virtutũ comitatus, q̃ in animã cum gratia diuinitùs infunditur.

QVIN-

QVINTVS.

Ad hæc per baptismum etiam Christo capiti tanquàm membra copulamur & cõnectimur, ex cuius plenitudine in omnes, qui iustificantur, diuina virtus & gratia diffunditur.

SEXTVS.

Tum etiam per baptismum consignamur charactere, qui ex animo deleri nunquàm potest: ex cuius vi & natura ab Ecclesia definitum est, baptismi Sacramentum nulla ratione iterandum esse. Vnus enim Dominus, vna fides, vnum baptisma. Neque verò quisquam putet, eum ab Ecclesia iterari, cùm, adhibita huiusmodi verborum formula, aliquem abluit, de quo incertum est, an baptizatus priùs fuerit: Si baptizatus es, te iterùm non baptizo: Si verò nondùm baptizatus es, ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti. ità enim non impiè iterari, sed sanctè cum adiunctione baptismum administrari dicendum est. At tamen ea baptismi forma in illis tantùm permittitur, de quibus, re diligẽter perquisita, dubium relinquitur, an baptismum ritè susceperint.

SEPTIMVS.

Prætereà verò, quæ ex baptismo consequimur, illud velutì extremum est, quò reliqua omnia videntur referri, quòd scilicet cæli aditum, propter peccatum priùs interclusum, vnicuique nostrûm patefacit.

Hæc autem, quæ in nobis baptismi virtute efficiuntur, ex ijs planè intelligi possunt, quæ in Saluatoris baptismo contigerunt. Vt enim in illo cæli aperti sunt, & Spiritussanctus columbæ specie in Christum Dominum descendens apparuit, ità eis qui baptizantur, diuini numinis charismata impartiuntur, & cælorum ianua reseratur: non quidem, vt, simul atquè baptizati sunt, sed vt magìs opportuno tempore ingrediantur in illam gloriam, cùm omnium miseriarum expertes, quæ in beatam vitam cadere non possunt, pro mortali conditione immortalitatem assequentur.

EPILOGVS.

Atque hi quidem sunt baptismi fructus, quos, si quidem sacramenti vim spectemus, æquè ad omẽs pertinere dubitari non potest: sin autem, quo quisque animo affectus ad illum suscipiendum accesserit, consideremus, plus minúsve cælestis gratię & fructùs ad vnum aliquem, quàm ad alium, peruenire, omninò fateri oportet.

DE SOLENNIBVS SACRI BAPTISMATIS CAEREmonijs, & primùm de ijs, quę ante baptismum adhiberi solent. TABVLA 44.

OMNES *eæ cæremoniæ & precationes ad tria capita redigendæ sũt. Ac primum quidẽ illarũ genus est, quæ antequàm accedatur ad baptismi fontem, seruantur. Igitur*

Inprimis aqua paranda est qua ad baptismum vti oportet. Consecratur enim baptismi fons addito mysticæ vnctionis oleo: neque id omni tempore, sed certis quibusdã diebus.

Afferuntur, vel etiam adducuntur, qui baptismo initiandi sunt, ad ecclesiæ fores, quòd indigni sint, qui domum Dei, antequàm Christo se addixerint, ingrediantur.

Tum verò sacerdos ab eis exquirit, quidnam ab Ecclesia petant.

Quo cognito, primùm eos Christianæ fidei doctrina, quam in baptismo profiteri debent, instituit: id autem catechismo efficitur.

Si is qui instituitur, adulta ætate fuerit, ad ea, quæ rogantur, ipse per se respondet: si autem infans sit, pro illo sponsor ritè respondet, solennemque sponsionem facit.

Sequitur exorcismus, qui ad expellendum diabolum, eiusque vires frangendas & debilitandas, sacris & religiosis verbis ac precationibus conficitur.

Sal in illius os, qui ad baptismum adducendus est, inseritur, quo significatur, eum fidei doctrina & gratiæ dono consecuturum esse, vt à peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, & diuinæ sapientiæ pabulo delectetur.

Obsignantur prætereà signo crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures: quæ omnia declarant, baptismi mysterio sensus baptizati aperiri ac roborari, vt Deum excipere, præceptaque eius intelligere ac seruare possit.

Posteà verò illi nares & aures saliua liniuntur, statimque ad baptismi fontẽ mittitur: quô intelligamus, sacræ ablutionis eam vim esse, vt menti ad cælestem veritatẽ perspiciendam lumen afferat.

DE CÆ-

DE CAEREMONIIS, QVAE IN IPSO SERuantur Baptiſmo. TABVLA 45.

ALTERVM GENVS EArum eſt cæremoniarum, quæ, cùm ad ipſum fontem ventum eſt, adhibentur: ex quibus Chriſtianæ religionis ſummam licet cognoſcere.

Sacerdos enim tèr conceptis verbis eum, qui baptizandus eſt, interrogat: Abrenuncias ſatanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius? at ille, aut eius nomine Patrinus, ad ſingulas interrogationes reſpondet, Abrenuncio.

Deindè ad ipſum baptiſmi fontem conſiſtens, interrogatur à Sacerdote, hoc modo: Credis in Deum Patrem omnipotentem? Cui ille reſpondet, Credo. Atque ità deincèps de reliquis Symboli articulis rogatus, fidem ſuam ſolenni religione profitetur.

Sed cùm iam baptiſmum adminiſtrare oportet, quærit Sacerdos ab eo, qui baptizandus eſt, num baptizari velit: quo quidem per ſe, vel eius nomine, ſi infans ſit, Patrino annuente, ſtatìm in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs ſancti, ſalutari aquâ eum abluit. Qua in re illud præcipuè monere oportet, non quamlibet corporis partem, ſed potiſſimùm caput, in quo omnes tum interiores, tum externi ſenſus vigent, abluendum: ſimulque ab eo, qui baptizat, non ante aut poſt ablutionem verba Sacramenti, quæ formam continent, ſed eodem tempore, quo ablutio ipſa peragitur, pronuncianda eſſe.

DE IIS CAEREMONIIS, QVIBVS ECCLESIA Catholica peracto vtitur baptiſmate. TABVLA 46.

TERTIVM VERO CAEremoniarum genus eſt earũ, quæ, peracto iam baptiſmo, addi ſolent: Poſtquàm enim Baptiſmus abſolutus eſt,

Primùm Sacerdos ſummum baptizati verticem Chriſmate perũgit, vt intelligat ſe ab eo die Chriſto capiti tãquàm membrum coniunctum eſſe, atque eius corpori inſitum, & ea re Chriſtianum à Chriſto, Chriſtum verò à Chriſmate appellari.

Induit poſteà baptizatũ veſte alba. Quo Symbolo ſignificari ſancti patres docent tum

- *Reſurrectionis gloriam, ad quã per baptiſmum naſcimur.*
- *Nitorem & pulchritudinem, qua, dilutis peccatorum maculis, anima in baptiſmo ornatur.*
- *Innocentiam atq; integritatem, quã in omni vita baptizatus ſeruare debet.*

Et deindè cereus ardens in manum traditur, qui oſtendit, fidem charitate inflammatam, quam in baptiſmo accepit, bonorum operum ſtudio alendam atque augendam eſſe.

Ad extremum verò, nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo ſumendum eſt, qui propter excellentem animi pietatem & religionem, in ſanctorum numerum relatus eſt.

DE CONFIRMATIONIS SACRAMENTO, AC PRIMVM DE MYSTERII HVIVS NATVRA.

TABVLA 47.

CONfirmatio

- Dicitur
  - Non ab eo, vt quidam non minùs imperitè, quàm impiè, finxerunt, quòd olim qui infantes baptizati erant, cùm iam adulti essent, ad Episcopum adducebantur, vt fidem Christianam quam in baptismo susceperant, confirmarent, ità vt Confirmatio nihil à catechesi differre videatur, cuius consuetudinis nullum probatum testimonium afferri potest:
  - Sed ab eo nomen rei impositum est, quòd huius sacramenti virtute, Deus in nobis id confirmat, quod baptismo operari cœpit, nosq́; ad Christianæ soliditatis perfectionem adducit: nec verò confirmat solùm, sed auget etiam.
- Qui baptizatus est, cùm ab Episcopo sacro chrismate vngitur, additis solennibus verbis &c. nisi aliud sacramenti efficientiam impediat, nouæ virtutis robore firmior, atq; adeò perfectus Christi miles esse incipit.
- Idcircò vocatur, quoniam
  - In cõfirmatione verã et propriã sacramẽti rationẽ Catholica Ecclesia semper agnouit, quod cõplures sanctissimi declarant viri, in quibus sunt
    - Melchiades, Clemens, Vrbanus, Fabianus, Eusebius, — Rom. Pontifices.
    - Dionys. Areo. Euseb. Cæsar. Ambrosius, Augustinus, — sancti patres
  - Ex tribus sacræ scripturæ locis
    - Nolite contristare spiritũ sanctum Dei, in quo signati estis. Ephes. 4.
    - Sicut vnguentum in capite, quod descẽdit in barbã, barbã Aarõ. Psal. 132.
    - Charitas dei diffusa est ĩ cordibus nostris p spiritũ S. q dat' est nobis. Rom. 5.
- Differt à baptismo. Constat enim varietatẽ gratiæ quam singula sacramenta tribuunt, & rei sensibus subiectæ, q ipsam gratiã significat, efficere, vt varia quoque, & diuersa sacramenta sint: Vtriusq; discrimen Miltiades pontifex, ità describit:
  1. In baptismate homo ad militiam recipitur. Et in confirmatione coarmatur ad pugnam.
  2. In fonte baptismatis Spiritus sanctus plenitudinem tribuit ad innocentiam: Confirmatione autem, perfectionem ad gratiã ministrat:
  3. In baptismo regeneramur ad vitam, Post baptismum ad pugnam confirmamur.
  4. In baptismo abluimur, Post baptismum roboramur,
  5. Regeneratio per se saluat in pace baptismũ recipientes: Confirmatio armat atque instruit ad agones.
  - In summa,
    - Quantùm in naturali vita generatio ab incremẽto distat,
    - Tantùm inter se differũt
      - Baptismus, qui regenerandi vim habet:
      - Et cõfirmatio, cuius virtute fideles augescunt, & perfectũ animi robur assumunt.
- Originem duxit ab ipso Christo: Qui
  - Primùm sic allocutus est Apostolos suos, Sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ex alto.
  - Deinde, Spiritumsanctum in die Pentecostes in corda effudit discipulorum. Quam admirabilem effusionem describit S. Lucas 2. Actor. capite.
- Instituta est,
  - Non quidem ad salutis necessitatem, vt sine ea saluus quis esse non possit: sed vt eius virtute optimè instructi & parati inueniremur, cùm nobis pro Christi fide pugnandum esset.
  - A nemine tamen prætermitti debet, sed potiùs maximè cauendum est, ne in re sanctitatis plena, per quam nobis diuina munera tam largè impertiuntur, aliqua negligentia committatur.

DE SACRAMENTI HVIVS PARTIBVS.

TABVLA 48.

- PARTES huius Sacramenti sunt
  - *Materia, quæ Chrisma appellatur: Quo nomine*
    - *A Græcis accepto, & profani scriptores quodlibet vnguenti genus significant:*
    - *Illi tamen, qui res diuinas tradunt, ipsum cõmuni loquendi consuetudine, ad illud tantummodò vnguentum accommodârunt, quod solenni Episcopi consecratione conficitur ex*
      - *Oleo, quod cùm pingue sit, & natura sua dimánet ac diffluat, gratiæ plenitudinẽ exprimit, quæ per spiritum sanctum à Christo capite in alios redundat atq; effunditur. Vnxit enim eum Deus oleo lætitiæ præ consortibus suis. Psal. 44. ac de plenitudine eius nos omnes accepimus. Ioan. 1.*
      - *Et Balsamo, cuius odoratus cùm sit iucundissimus, quid aliud significat, quàm fideles, cùm Sacramento confirmationis perficiuntur, eam virtutum omnium suauitatem effundere, vt illud Apostoli queât dicere: Christi bonus odor sumus Deo? 2. Cor. 2.*
  - *Forma, quæ absoluitur his*
    - *Verbis: Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & spiritûs sancti. In quibus verbis hæc tria obseruanda sunt:*
      - *Diuina potestas, quæ vt principalis causa ĩ Sacramento operatur, in verb. In nomine Patris, & Filij, & Spiritussancti.*
      - *Robur animi & spiritûs, quod per sacrã vnctionem fidelibus ad salutem tribuitur. In verb. Confirmo te Chrismate salutis.*
      - *Signum, quo notatur is, qui in certamen Christianæ militiæ descensurus est. In verb. Signo te signo crucis.*

- *In Cõfirmandorũ*
  - *Aetate illud obseruandum est, omnibus quidem post baptismum confirmationem posse administrari, sed minùs tamen expedire hoc fieri, antequàm pueri rationis vsum habuerint. Quarè si duodecimus annus non expectandus videatur, vsque ad septimum certè hoc Sacramentum differre, maximè conuenit, quòd pueri, qui adhuc vsu rationis carent, apti non sint ad eam pugnam, quæ pro fide Christi suscipienda est.*
  - *Ex his verò efficitur, vt qui adulta iam ætate confirmandi sunt, si quidem huius Sacramenti gratiam & dona consequi cupiant, eos*
    - *Non solùm fidem & pietatem afferre,*
    - *Sed grauiora etiã peccata, quæ admiserũt, ex animo dolere oporteat.*
    - *Vndè laudabilis olim fuit Ecclesiæ cõsuetudo, vt nõ nisi ieiuni hoc Sacramentum susciperent.*

- *Huius Sacramẽti minister*
  - *Solus est Episcopus, quem eius conficiendi ordinariam potestatem habere ostendunt*
    - *Sacræ literæ. Acto. 8.*
    - *Testimonia clarissima sanctorũ Patrum atq; Pontificum,*
      - *Vrbani,*
      - *Eusebij,*
      - *Damasi,*
      - *Innocentij,*
      - *Leonis,*
      - *Augustini.*
  - *Patrinus etiam, vt in baptismo fieri demonstratum est, in hoc Sacramento adhiberi solet.*

DE CONFIRMATIONIS EFFECTIBVS.

TABVLA 49.

CONFIRMATIONIS *effectus præcipui numerantur tres:*

Primùm, Confirmatio hoc cum cæteris Sacramentis commune habet, vt nisi impedimentum aliquod inferatur, nouam gratiam tribuat: ex quo ſequitur, vt pec cata etiam condonet ac remittat: Quoniam gratiam ſimul cum peccato ne fingere quidem nobis licet.

Sed præter hæc, quæ cum alijs communia cenſenda ſunt, primum quidem illud propriè cõfirmationi tribuitur, quòd baptiſmi gratiam perficit. Qui enim per baptiſmum Chriſtiani effecti ſunt, quaſi infantes modò geniti, teneritatem adhuc & mollitiem quandam habent: ac deindè Chriſmatis Sacramento aduerſùs omnes carnis, mundi & diaboli impetus robuſtiores fiunt: & eorum animus in fide omninò confirmatur, ad confitendum & glorificandum nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti: ex quo etiam nomen ipſum inuentum eſſe, nemo dubitârit.

Habet prætereà Confirmatio eam vim, vt characterem imprimat: quo fit, vt nulla vnquàm ratione iterari poßit: quod etiam in baptiſmo ſuprà obſeruatum eſt, ac de Sacramento Ordinis quoquè ſuo loco planiùs exponetur.

DE SACRAMENTI HVIVS RITIBVS ET cæremonijs.

TABVLA 50.

RESTAT nũc, *vt aliqua etiam de ritibus & cæremonijs, quibus in hoc ſacramento adminiſtrãdo Catholica Eccleſia vtitur, breuiter pſtringãtur. Qui igitur confirmãtur, ſacro Chriſmate*

In fronte vnguntur. Nam hoc ſacramento Spiritus ſanctus in animos fideliũ ſeſe infundit, in eiſque robur & fortitudinem auget, vt in ſpirituali certamine viriliter pugnare, & nequißimis hoſtibus reſiſtere queant.

Sed illud quoquè ſolenni religione in Eccleſia Dei ſeruatum eſt, vt in Pentecoſte præcipuè hoc ſacramentum adminiſtraretur, quòd hoc maximè die Apoſtoli, Spirituſſancti virtute roborati & confirmati ſint: cuius diuini facti recordatione fideles admonerentur, quæ quantaque myſteria in ſacra vnctione cogitanda eſſent.

Deindè verò, qui vnctus & confirmatus eſt, vt meminerit ſe tanquàm fortẽ athletam paratum eſſe oportere, ad omnia aduerſa inuicto animo pro Chriſti nomine ferenda, manu leuiter in maxilla ab Epiſcopo cæditur.

Poſtremò autem Pax ei datur, vt intelligat ſe gratiæ cæleſtis plenitudinẽ & pacem, quæ exuperat omnem ſenſum, conſecutum eſſe.

DE EVCHARISTIAE SACRAMENTO, ET PRIMVM CVR ſit inſtituta Euchariſtia.

TABVLA 51.

EVCHARISTIA *duabus de cauſis à Chriſto inſtituta eſt:*

Altera eſt, vt cæleſte animæ noſtræ alimentum eſſet, quo vitam ſpiritualem tueri & conſeruare poſſemus.

Altera, vt Eccleſia perpetuum ſacrificium haberet, quo peccata noſtra expiarentur. Etenim hoc ſacramentum non ſolùm theſaurus eſt cæleſtium diuitiarum, quo ſi benè vtamur, Dei gratiam nobis conciliamus & amorem: ſed in eo præcipua quædam ratio ineſt, qua ei pro immenſis in nos collatis beneficijs aliquam gratiam referre poßimus.

DE VARIIS HVIVS SACRAMENTI NOMINIBVS, & alijs quibusdam.

TABVLA 52.

HOC ipsum Eucharistiæ Sacramentũ

- *Varia habet nomina: interdùm enim appellatur*
  - *Eucharistia, quod verbũ Latinè reddere possumus, vel*
    - *Bonam gratiã, tum qa*
      - *Vitam æternam, de qua ad Rom. 6. scriptum est, Gratia Dei vita æterna, præsignificat.*
      - *Christum Dominum, qui vera gratia atq; omnium charismatum fons est, in se continet.*
    - *Gratiarum actionem. siquidem cùm hanc hostiam immolamus, immensas quotidiè gratias pro vniuersis in nos beneficijs Deo agimus.*
  - *Sacrificium: de quo mysterio paulò pòst latiùs dicendum erit.*
  - *Communio: quod verbum ex illo Apostoli loco sumptum esse liquet, vbi ait: Calix benedictionis cui benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? & panis quẽ frangimus, nónne participatio corporis Domini est? 1. Cor. 10.*
  - *Sacramentum pacis & charitatis: quo nihil nos studiosiùs seruare, quàm pacem & charitatem profitemur.*
  - *Viaticũ, tum quia*
    - *Spiritualis cibus est, quo in huius vitæ peregrinatione sustentamur:*
    - *Viam nobis ad æternam gloriam & felicitatem munit.*
  - *Cœna, quòd in illo nouissimæ cœnæ salutari mysterio à Christo Domino sit instituta.*
- *Inter septem verò Sacramenta numerandum esse, conuincitur*
  - *Infinitis penè sacrorum scriptorum testimonijs.*
  - *Ex ipsa ratione & natura sacramenti.*
    - *In eo signa sunt externa & sensib⁹ subiecta.*
    - *Habet deindè gratiæ significationem & efficientiam.*
    - *Præterea de Christi institutione, neque euangelistæ, neque Apostolus dubitandi locum relinquunt, Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.*
    - *Quæ oĩa cùm in vnũ cõueniant ad Sacramẽti veritatem confirmandã, nullis alijs argumentis opùs esse prospicitur.*
- *Constat duobus,*
  - *Visibili scilicet elementorum specie,*
  - *Et inuisibili*
    - *Carne & Sanguine* — *Ipsius Domini nostri Iesu Christi.* *Augustinus.*
- *Differt à reliquis Sacramẽtis:*
  - *Cætera Sacramenta materiæ vsu perficiuntur. dum scilicet alicui administrari ea contingit: At verò ad Eucharistiæ perfectionem satis est ipsius materiæ consecratio: vtrunque enim Sacramentum esse non desinit, quanuis in pyxide asseruetur.*
  - *Deindè in conficiendis alijs Sacramentis, nulla fit materiæ atque elementi in aliam naturam mutatio: In Eucharistia verò, quod panis & vinum ante consecrationem erat, confecta consecratione, verè est corporis & sanguinis Domini substantia.*
  - *Deniquè Eucharistia fonti, cætera riuulis comparantur.*
- *Tria nobis indicat.*
  - *Primum est, Christi Domini Passio, quæ iam præterijt.*
  - *Alterum est, diuina & cælestis gratia, quæ præsens ad animam alendam & conseruandam hoc Sacramento tribuitur.*
  - *Tertium est, quod futurum prænunciat, æternæ iocũditatis & gloriæ fructus, quem in cælesti Patria ex Dei promissione capiemus.*

QVAE SACRAMENTI HVIVS SIT MATERIA.

TABVLA 53.

EST itaque duplex Sacramenti huius Materia:

- *Altera, Panis*
  - *Ex tritico confectus: communi enim loquendi consuetudine, cùm panis absolutè dicitur, panem ex tritico intelligi satis constat. Sicut in veteri præceptum fuerat testamento, vt panes propositionis, qui hoc Sacramentum significabant, ex simila conficerentur.*
  - *Azymus. Christus enim ipse prima azymorũ die, quo nihil fermẽtati domi habere Iudæis licebat, hoc Sacramẽtum confecit atq; instituit,*
    - *Neque tamen ea qualitas adeò necessaria existimanda est, vt, si illa pani desit, sacramentum confici non possit: vtrunque enim panis genus, veram & propriam panis rationem & nomen habet: quanquàm nemini licet priuata authoritate, vel potiùs temeritate, laudabilem Ecclesiæ suæ ritum immutare: atque eo minùs id facere Latinis sacerdotibus permissum est, quibus prætereà pontifices maximi præceperunt, vt ex azymo tantùm Sacra mysteria conficerent.*
    - *Quàm multa autem materia ad Sacramentum conficiendum vti oporteat, definitum non est: cùm illorum etiam certus numerus definiri nequeat, qui aut possint, aut debeant sacra mysteria percipere.*
- *Altera, vinũ ex vitis fructu expressum, cui modicum aquæ permistum sit. Nam*
  - *Dominum Saluatorem vino in huius Sacramenti institutione vsum esse, Catholica Ecclesia sempèr docuit, cùm ipse dixerit, Non bibam amodò de hoc genimine vitis, vsque in diem illum. Matth. 26. Marc. 14.*
  - *Aquã Dei Ecclesia vino semper admiscuit:*
    - *Primùm, quod à Christo Dño factum esse, Conciliorum authoritate, & S. Cypriani testimonio comprobatur.*
    - *Deindè, quòd sanguinis & aquæ, q̃ ex huius latere exiẽrunt, hac permistione memoria renouatur.*
    - *Tum verò aq̃, vt in Apocalypsi legimus, populũ designãt: quarè aqua vino admista, fidelis populi cum Christo capite cõiunctionẽ significat.*
  - *De hac autem mistione tres cõsiderandæ sunt regulæ.*
    - *Quanuìs aquæ admiscendæ ità graues rationes sint, vt eam sine mortali peccato prætermittere non liceat: ea tamen si desit, sacramentum constare potest.*
    - *Modicam aquã infundẽdam esse. Nam Ecclesiasticorũ scriptorũ sententia & iudicio, aqua illa in vinum conuertitur.*
    - *Deniquè pluribus Decretis sancitum est, ne quid aliud præter panem & vinum, offerre liceat.*

QVID HAEC DVO PANIS ET VINI SYMBOLA significent.

TABVLA 54.

HAEC duo Symbola

- *Primùm Christum nobis significant, vt vera est hominum vita. ipse enim Dominus ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Ioan. 6.*
- *Nonnihil etiam hæc ipsa elementa ad id valent, vt eam cognitionem accipiant homines, esse in Sacramento corporis & sanguinis Domini veritatem.*
- *Affert etiam aliquid adiumenti hæc admirabilis elementorum mutatio ad adumbrandum quod fit in anima. Vt enim & si nulla extrinsecùs panis & vini mutatio appáret, tamen eorum substantia in carnem & sanguinem Christi verè transit: ità etiam tametsi in nobis nihil immutatum videtur, interiùs tamen ad vitam renouamur, dum veram vitam Eucharistiæ sacramento accipimus.*
- *Accedit ad hæc, quòd cùm vnum Ecclesiæ corpus ex multis membris compositum sit, nulla re magis elucet ea coniunctio, quàm panis viníque elementis. Panis enim ex multis granis conficitur, & vinum ex multitudine racemorum existit. atque ità nos cùm multi simus, huius diuini mysterij vinculo arctissimè colligari, & tanquàm vnum corpus effici declarant.*

Quàm

QVAM APTE SACROSANCTA MYSTERIA sub panis & vini specie administrentur. TABVLA 55.

SVMMA Dei prouidētia hîc suspiciēda venit. Nam

- Primùm sapientissimè factum est, vt sanctissimum corpus & sanguis sub earum rerum specie, panis, inquam, & vini, nobis administraretur, quorum quotidiano & communi alimento maximè delectamur.
- Adiunctæ etiam sunt duæ illæ vtilitates, quarum
  - Prima est, quòd ab infidelium calumnia liberati sumus: quas facilè effugere non possemus, si Dominum sub propria specie comedere videremur.
  - Altera est, quòd dum corpus & sanguinem Domini ità sumimus, vt tamen, quod verè fit, sensibus percipi non possit, hoc ad fidem in animis nostris augendam, plurimùm valet.

FORMA CONFICIENDAE EVCHARISTIAE quæ sit. TABVLA 56.

FORma consecrationis

- Panis, est hæc: Hoc est corpus meum.
- Vini, hæc est: Hic est calix sanguinis mei, noui & æterni testamēti, mysteriū fidei, qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Mat. 26. Mar. 14. Lu. 22.

Vt autem separatim duæ fiant consecratiōes, optimo iure institutū est:

- Primò enim vt passio Domini, in qua sanguis à corpore diuisus est, magis referatur: cuius rei causa in consecratione sanguinem effusum esse meminimus.
- Deindè maximè consentaneum fuit, vt quoniam sacramento ad alendam animam, vtendum nobis erat, tāquàm cibus & potus institueretur, ex quibus perfectum corporis alimentum constare perspicuum est.

VSVS HVIVS SAcramenti consistit in

- Præparatione,
- Sumptione,
- Communicandi tempore & ritu.

Quarum explicatio tribus proximè sequentibus continetur tabulis.

DE PRAEPARATIONE AD SACRAM Synaxin. TABVLA 57.

PRAEparatio alia est

- Animi, cuius quinq, sunt p̄cepta:
  - Primum, vt fideles discernant mensam à mensa, hanc sacram ab alijs prophanis, cælestem hunc panem à communi.
  - Alterum, vt vnusquisque à seipso quærat, num pacem cum alijs habeat, num proximos verè atque ex animo diligat.
  - Deindè conscientiam nostram scrutari diligenter debemus, nè fortè exitiali aliquo peccato contaminati simus, cuius pœnitere necessè sit, vt priùs contritionis & confessionis medicamento illud eluatur.
  - Prætereà taciti cum animis nostris cogitemus, quàm indigni simus, quibus diuinum hoc beneficium à Domino tribuatur.
  - Exquiramus etiam à nobis ipsis, an illud Petri vsurpare nobis liceat: Domine, tu scis, quia amo te. Ioan. 21.
- Corporis. Nam
  - Ieiuni ad sacram mensam accedere debemus.
  - Postulat etiam tanti Sacramenti dignitas, vt qui matrimonio iūcti sunt, aliquot dies à concubitu vxorum abstineant.

DE SALVTARI SACRAE EVCHARISTIAE sumptione. TABVLA 58.

TRES EVcharistiæ sumẽdæ distinguũtur rationes. Alij enim
- *Sacramentum tantùm accipiunt, vt peccatores, qui sacra mysteria impuro ore & corde accipere non verentur, quos Apostolus ait indignè manducare & bibere corpus Domini.*
- *Spiritu tantummodò Eucharistiam sumere dicuntur: ij sunt, qui desiderio & voto propositum cælestem illum panem comedunt, fide viua incensi, quæ per dilectionem operatur.*
- *Sacramento & spiritu sacram Eucharistiam percipiunt: qui cùm ex Apostoli doctrina priùs se probauerint, ac veste nuptiali ornati ad diuinam hanc mensam accesserint, ex Eucharistia capiunt vberrimos fructus.*

DE COMMVNICANDI TEMPORE & ritu. TABVLA 59.

ADMONENDI sunt fideles,
- *Omnibus quidem eam legem propositam esse, vt sacram Eucharistiam accipiant.*
- *Excipi tamen eos*
  - *Qui nondum rationis vsum propter ætatis imbecillitatem habent, vt infantes.*
  - *Amentibus præthereà, qui tunc à pietatis sensu alieni sunt, Sacramenta dare minimè oportet.*

VTRVM *autem singulis mensibus, vel hebdomadis, vel dieb. id magis expediat, certa omnibus regula præscribi non potest. sed certissima est illa B. Augustini: Sic viue, vt quotidiè possis sumere. Olim tñ sancitum est, vt fieret hæc sumptio ab oĩbus quotannis*
- *Ter:*
  - *Natali Domini,*
  - *Resurrectione,*
  - *Pẽtecoste.*
- *Semèl ad minùs in Pascha.*

Vt in Concilio
- *Agathẽsi primo, & alijs multis.*
- *Lateranẽsi sub Innocentio 3.*

Quòd ad communicandi ritum pertinet, Ecclesiæ lege interdictum est, nè quis sine ipsius Ecclesiæ authoritate, præter sacerdotes corpus Domini in sacrificio conficientes, sub vtraque specie sacram Eucharistiam sumat. Quæ consuetudo ab Ecclesia multas ob causas approbata est, potissimùm ad conuellendam eorum hæresin, qui negabant sub vtraque specie totum Christum esse, sed corpus tantùm exangue sub panis, Sanguinem autem sub vini specie contineri asserebant.

DE EFFECTIBVS ET PRAECIPVIS HVIVS Sacramenti fructibus. TABVLA 60.

Admirabiles huius Sacramẽti sunt fructus. Nam

1. *Fons est omnium gratiarum, cùm fontem ipsum cælestium charismatum & donorum Christum Dominum in se contineat.*

2. *Quos vsus corpori panis & vinum adfert, eos omnes animæ saluti & iucunditati, ac meliori quidem ac perfectiori ratione, Eucharistiæ sacramentum præbet.*

3. *Gratia in animam influit, cùm eum purè & sanctè accipit, qui de seipso dixit: Qui mãducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Qui enim pietatis & religionis studio affecti hoc Sacramentum sumunt, Christi corpori tanquàm viua membra inseruntur, siquidem scriptum est: Qui manducat me, & ipse viuet propter me. Nec tamen hoc ità intelligendum est, perindè àc necessè non sit, vt qui re ipsa hoc sacramentum vtiliter percepturus est, gratiam anteà adeptus fuerit. Constat enim, quemadmodùm mortuis corporibus naturale alimẽtum nihil prodest, ità etiam animæ, quæ spiritu non viuit, sacra mysteria non prodesse. Non enim reuocandæ ad vitã animæ, sed in vita conseruandæ causa instituta sunt.*

4. *Vtì corpus cibo naturali non conseruatur modò, sed etiam augetur, gustusq́, nouam quotidiè ex eo voluptatem & suauitatem percipit: ità etiam sacræ Eucharistiæ cibus non solùm animam sustentat, sed vires illi addit, efficitq́, vt spiritus diuinarum rerum delectatione magìs commoueatur.*

5. *Remittuntur Eucharistia & condonantur leuiora peccata, quæ venialia dici solent.*

6. *Eucharistia nos à criminibus puros & integros, atque à tentationum impotu incolumes seruat: carnis libidinem cohibet ac reprimit, & concupiscentiæ ardorem restinguit.*

7. *Sacræ Eucharistiæ summa vis est ad æternam gloriam comparandam: & eius gratia fideles, dum hanc vitam degunt, summa conscientiæ pace & tranquillitate perfruuntur: eiusq́, virtute recreati, non secùs atquè Elias, qui subcineritij panis fortitudine ambulauit vsque ad montem Dei Oreb, cùm ex vita emigrandi tempus aduenit, ad æternam gloriam & beatitudinem asscendunt.*

QVAE PRAETEREA IN HOC SACRAMENto mysteria sint consideranda. TABVLA 61.

TRIA SVNT MAXImè *admiranda atq́, suspicienda, quæ in hoc Sacramẽto verbis cõsecrationis effici fides Catholica sine vlla dubitatione credit ac confitetur.*

Primum est, verum Christi Domini corpus, illud idem, quod natum ex virgine, in cælis sedet ad dexteram patris, hoc sacramento contineri.

Alterum est, nullam in eo elementorum substantiam remanere, quanuìs nihil magìs à sensibus alienum & remotum videri possit.

Tertium est, quod ex vtroque facilè colligitur, etsi verba cõsecrationis id maximè exprimunt, accidentia, quæ aut oculis cernuntur, aut alijs sensibus percipiuntur, sine vlla re subiecta esse, mira quadam atque inexplicabili ratione.

DE VE-

DE VERITATE CORPORIS ET SANGVInis Christi in Eucharistia. TABVLA 62.

CIRCA primū hoc membrū, quatuor sunt obseruanda:

- *Distinctio eorū, quæ in hoc sacramento nō eadem oīa ratione aut virtute continentur:*
  - *Quædam enim sunt, quæ ex vi & efficientia consecrationis in sacramento esse dicimus. Nam cùm verba illa efficiant, quidquid significant: id esse in sacramento ex vi sacramenti, diuinarum rerum scriptores appellârūt, quod verborum forma exprimitur: ità si contingeret, vt aliquid ab alijs rebus omninò seiunctum esset, id solùm, quod forma significaret, in Sacramento esse, cætera non item esse docuerunt.*
  - *Quædam verò in Sacramento continētur, quòd illis rebus coniuncta sint, quæ forma exprimūtur. Sic quia corpori, quod consecratione efficitur, sanguis, anima, & diuinitas coniungitur, hæc quoquè in sacramento erunt omnia: non quidem ex consecrationis virtute, sed ex concomitantia, hoc est, vt ea quæ corpori coniuncta sunt.*
- *Probatio huius doctrinæ, de veritate corporis & sanguinis Christi: Quam Catholicam esse, demōstratur ex*
  - *Ipsis verbis*
    - *Christi, dicentis, Hoc est corpus meum: Et, Hic est sanguis meus, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.*
    - *Pauli, 1. Cor. 10. & 11.*
  - *Communi sententia patrum, præcipuè verò*
    - *Ambrosij,*
    - *Chrysostomi,*
    - *Augustini,*
    - *Cyrilli, &c.*
  - *Authoritate Conciliorum, speciatìm*
    - *Vercellensis*, *Turonensis*, *Romanorum duorum* — *Aduersùs Berengarium.*
    - *Lateranensis sub Innocentio 3.*
    - *Constantiensis,*
    - *Florentini,*
    - *Tridentini, &c.*
  - *Authoritate symboli Apostolici.*
    - *Cùm enim Dei summā omnium rerum potestatem fideles credunt, & confitentur, credant etiam necessè est, potestatem ei non defuisse maximi huius operis efficiendi, quod in Eucharistiæ Sacramento admiramur & colimus.*
    - *Deindè cùm credunt sanctam Ecclesiam Catholicam, necessariò sequitur, vt simul credant eam esse, quam explicauimus, huius sacramenti veritatem.*
- *Concomitantia, ex qua ostenditur*
  - *Totum Christum vsqueadeò tam in panis, quàm in vini specie contineri, vt quemadmodùm in panis specie non corpus modò, sed etiam sanguis & totus Christus verè inest, sic contrà in vini specie non solùm sanguis, sed corpus & totus Christus verè insit.*
  - *Neque verò solùm in vtraque specie, sed in quauis vtriusq; speciei particula, totum Christum contineri. Sic enim Augustinus scriptum reliquit: Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est, nec per singulos minuitur, sed integrum se præbet in singulis.*
- *Vtilitates & fructus, quos capiunt fideles ex huius sacramenti contēplatione.*
  - *Primùm enim intelligunt, quanta sit Euangelicæ legis perfectio, cui datum est id re ipsa habere, quod signis tantùm & figuris Mosaicæ legis tempore adumbratum fuerat.*
  - *Præterea fideles hoc Sacramento Christi Saluatoris nostri perfectißimam charitatem experiuntur, qua naturam, quam à nobis sumpserat, à nobis nunquàm subtrahere, sed quantùm fieri posset, esse versariq; nobiscum voluit.*

DE TRANSSVBSTANTIATIONE, SIVE CONVERſione panis & vini in verum corpus & verum ſanguinem Chriſti.

TABVLA 63.

CVM IN *Sacramēto Euchariſtiæ tota vnius rei ſubſtantia in totā alteri⁹ rei ſubſtantiam trāſeat, rectè & ſapienter à maioribus noſtris iſta conuerſio appellata eſt Transſubſtantiatio. Quæ & ipſa*

- *probatur*
  - *Authoritate*
    - *Chriſti*
      - *Primùm, quòd in eius ſacramēti inſtitutione ipſe dixit: Hoc eſt corpus meum. vocis enim Hoc, ea vis eſt, vt omnem rei præſentis ſubſtantiā demonſtret. Quòd ſi panis ſubſtantia remaneret, nullo modo verè dici videretur: Hoc eſt corpus meum.*
      - *Deindè Chriſtus Dñs apud Ioan. 6. Panis, inquit, quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita: Panem videlicet carnem ſuam vocans.*
    - *Conciliorū* — *Lateranēn magni, Florētini, Tridētini.*
    - *diuorū patrū.* — *Ambroſij, Hilarij, Auguſtini, Damaſceni, &c.*
      - *Qui vnanimi conſenſu ſa tentur oēs*
        - *Ante conſecrationem, panem eſſe & vinum, quod natura formauit.*
        - *Poſt conſecrationem verò, carnem Chriſti & ſanguinem, quod benedictio conſecrauit.*
          - *Ità vt corpus ſecūdū veritatē coniūctum ſit diuinitati.*
            - *Non ꝙ ipſum corpus aſſumptum, de cælo deſcendat:*
            - *Sed ꝙ ipſe panis & vinū in corpus & ſanguinem Chriſti transmutētur. Damaſcen.*
  - *Ratione: Etenim ſi eſt verum Chriſti corpus ſub panis & vini ſpecie poſt conſecrationem: omninò neceſsè eſt, cùm ibì anteà non eſſet, hoc vel loci mutatione, vél creatione, vel alterius rei in ipſum conuerſione factum eſſe. At verò fieri non poſſe conſtat, vt corpus Chriſti in Sacramento ſit, quòd ex vno in alium locum venerit: ità enim fieret, vt à cæli ſedibus abeſſet: quoniam nihil mouetur, niſì locum deſerat, à quo mouetur. Creari autem corpus Chriſti minùs credibile eſt, ac ne in cogitationem quidem cadere hoc poteſt. Relinquitur ergò, vt in Sacramento ſit corpus Domini, quòd panis in ipſum conuertatur. quarè nulla panis ſubſtantia remaneat neceſsè eſt.*
- *Declaratur*
  - *Modo ipſius conuerſionis: quæ ità ſit, vt tota panis ſubſtantia diuina virtute in totam corporis Chriſti ſubſtantiam, ſine vlla Domini noſtri mutatione, conuertatur. Neque enim Chriſtus aut generatur, aut mutatur, aut augeſcit, ſed in ſua ſubſtātia totus permanet.*
  - *Duabus veluti regulis:*
    - *Prima eſt, quo pacto ea mutatio fieri poſſit, curioſiùs non inquirendū, ſed potiùs fide quid hoc ſit, cognoſcēdum. Qua in re fideles animos ſuos illa voce præmunire debent, Non erit impoſsibile apud Deum omne verbum.*
    - *Altera eſt, Chriſtum Dominum in hoc Sacramento, vt in loco, non eſſe, etenim locus res ipſas conſequitur, vt magnitudine aliqua præditæ ſunt: Chriſtum verò Dominum ea ratione in ſacramento eſſe nō dicimus, vt magnus aut paruus eſt, quod ad quantitatem pertinet, ſed vt ſubſtātia eſt. Subſtantia enim panis in Chriſti ſubſtantiam, non in magnitudinem aut quantitatem conuertitur. Nemo verò dubitat, ſubſtantiam æquè in paruo atquè in magno ſpatio contineri.*

Tertium reſtat, quod in hoc Sacramento maximum atq; admirabile videatur: quod quidem, iam duobus alijs explicatis, facilè probari poteſt, Panis videlicet & vini ſpecies in hoc Sacramento ſine aliqua re ſubiecta conſtare. Nam cùm anteà demonſtratum ſit, corpus Domini & ſanguinem verè in Sacramento eſſe, ità vt nulla ampliùs ſubſit panis & vini ſubſtātia, quoniam ea accidentia Chriſti corpori & ſanguini inhærere non poſſunt: relinquitur, vt ſupra omnem naturæ ordinem ipſa ſe, nulla alia re niſa, ſuſtentent. Hæc perpetua & conſtans fuit Catholicæ Eccleſiæ doctrina.

DE EVCHARISTIA VT EST SACRIFICIVM.

TABVLA 64.

PORRò *Eucharistia*

Habet præter Sacramenti vim, etiam sacrificij rationẽ: Quod

Exprimitur vaticinio Malachiæ, his verbis: Ab ortu solis vsq; ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomine meo oblatio munda &c.

Præfiguratur in Melchisedech sacrificio. ipse enim Saluator sacerdotẽ secundùm ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum in extrema cœna sub speciebus panis & vini Deo patri obtulit.

Institutum est à Christo in extrema illa nocte, cùm hæc ipsa sacra mysteria Apostolis commendans: Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Eos enim, quemadmodùm à sancta synodo definitum est, tunc sacerdotes instituit: præcepitq́, vt ipsi, & qui eis in sacerdotali munere successuri essent, corpus eius immolarent & offerrent.

Differt à sacramento:
- *Primò,*
  - *Sacramentum consecratione perficitur.*
  - *Omnis verò sacrificij vis in eo est, vt offeratur.*
- *Secundò,*
  - *Vt Sacramentum est, ijs qui diuinam hostiam sumunt, meriti causam affert, & omnes illius vtilitates, quæ suprà commemoratæ sunt.*
  - *Vt autem sacrificium est, non merendi solùm, sed satisfaciendi quoquè efficientiam continet.*

Fit vni Deo: nam etsi ECCLESIA *interdùm Missas in memoriam & honorem sanctorum celebrare consueuit, non tamen illis sacrificium, sed vni Deo, qui sanctos immortali gloria coronauit, offerri docuit.*

Offertur quotidiè in Missa diuina. Neq; enim cruẽta & incruẽta hostia duæ sunt hostiæ: sed vnum idemq́ sacrificium esse fatemur, & haberi debet, quod in Missa peragitur, & quod in cruce oblatum est: quemadmodùm vna est & eadem hostia Christus, videlicet Dominus noster, qui seipsum in ara crucis semèl tantummodò cruentum immolauit. Sacrosanctum autem Missæ sacrificium

- *Est non solùm laudis & gratiarum actionis, aut nuda commemoratio sacrificij, quod in cruce factum est, sed verè etiam propitiatorium sacrificium, quo Deus nobis placatus & propicius redditur.*
- *Prodest*
  - *Non solùm*
    - *Immolanti, &*
    - *Sumenti:*
  - *Sed omnibus etiam fidelibus, siue illi*
    - *Nobiscũ in terris viuant:*
    - *Iã in* DÑO *mortui, nõdùm planè expiati sint.*

EX QVO FACILE PERSPICITVR,

Omnes Missas, communes censendas esse, vt quæ ad communem omnium fidelium vtilitatem & salutem pertineant.

DE POENITENTIAE SACRAMENTO, ET PRIMVM DE eius natura atque substantia.

TAB. 65.

POENItentiæ totiès locus datur, quotiès post baptismum peccare contingit. Vndè illa sancti Hieronymi sententia, ab omnibus rerum sacrarum scriptoribus magnoperè comprobatur. pœnitentiam esse secundam post naufragium tabulam. Quæ autem vocis huius vis sit atque potestas, satis apparet ex

Significatione, quæ est multiplex

Primùm enim pœnitentia de ijs dicitur, quibus aliquid displicet, quòd anteà placuerit, nulla habita ratione huius cogitationis, bonúmne, an malum fuerit. Sic omnes pœnitet, quorum tristitia secundùm seculum est, non secundùm Deum.

Altera est pœnitentia, cùm quis ex scelere admisso, quod quidem anteà placabat, dolorem non Dei, sed suiipsius causa suscipit.

Tertia est, cùm non solùm admissi sceleris causa intimo animi sensu dolemus, vel eius doloris externum etiam aliquod signum damus, verùm vnius Dei causa in eo mœrore sumus.

Verùm inter has pœnitentiæ significationes magnum discrimen obseruare oportet:

Prima enim in vitio ponenda est.

Altera est quædam commoti & perturbati animi affectio.

Tertiam dicimus — *Tum ad virtutem pertinere.* — *Tum sacramentum esse, quæ significatio huius loci propria est.*

Quando accipitur pro

Virtute, ea

Intima dicitur pœnitentia, & est illa cùm ad Deum nos ex animo conuertimus, & commissa à nobis scelera detestamur & odio habemus: simulque illud nobis certum & deliberatum est, malam vitæ consuetudinem, corruptosque mores emendare, non sine spe veniæ, à Dei misericordia consequendæ. Quòd autem intima hæc pœnitentia ad virtutem pertineat, apertè ostendunt multa, quæ de pœnitentia tradita sunt præcepta. Lex enim de ijs tantùm actionibus, quæ suscipiuntur cum virtute, præcipit. Negare prætereà nemo potest, quin dolere, quandò, quomodò & quatenùs oportet, virtutis sit: hoc autem vt rectè fiat, pœnitentiæ virtus præstat.

Ad quam licet ascendere his velut gradibus:

Primùm itaque Dei misericordia nos præuenit, cordaque nostra ad se conuertit, Quod cùm precaretur Propheta: Conuerte inquit, nos Domine ad te, & conuertemur. Thren. 5.

Deindè hoc lumine illustrati, per fidem ad Deum animo tendimus. Credere enim oportet accedentem ad Deum, vt testatur apostolus, quia est, & requirentibus se remunerator sit. ad Heb. 11.

Prætereà motus timoris consequitur, & suppliciorum acerbitate proposita, animus à peccatis reuocatur.

Huc deindè accedit spes impetrandæ à Deo misericordiæ, qua erecti, vitam & mores emendare constituimus.

Postremò charitate corda nostra accenduntur, ex qua liberalis ille timor, probis & ingenuis filijs dignus oritur: atque ità vnum illud veriti, nè qua in re Dei maiestatem lædamus, peccandi consuetudinem omninò deserimus.

Sacramento, externa dicitur pœnitentia quæ habet externas quasdam res sensibus subiectas, quibus declarantur ea, quæ interiùs in anima fiunt. Esse autem hanc pœnitentiam verè sacramentum, his ostenditur rationibus:

Vt enim baptismus Sacramentum est, quia peccata omnia ac præsertim quod origine contractum fuit, delet: eadem ratione pœnitentia, quæ peccata omnia, post baptismum voluntate vel actione suscepta, collit, verè & propriè sacramentum dicendum est.

Deindè quod caput est, cùm illa quæ extrinsecùs, tum à pœnitente, tum à sacerdote fiunt, declarent ea, quæ interiùs efficiuntur in anima, quis neget pœnitentiam vera & propria sacramenti ratione præditam esse?

Quanquam hoc aptè indicant illa Saluatoris verba, Mat. 16. Tibi dabo claues regni cælorum: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Absolutio enim, sacerdotis verbis enunciata, remissionem illam peccatorum signat, quam in anima efficit.

DE POENITENTIAE MATERIA ET forma. TABVLA 66.

SACRAmẽti hui⁹
- Quasi materiam dicũt alij
  - Actus pœnitentis, Contritionem, Confeßionem, Satisfactionẽ. Et hoc
    - Non quia veræ materiæ rationem non habeant,
    - Sed quia eius generis materia non sint, quæ extrinsecùs adhibeatur, vt aqua in baptismo &c.
  - Peccata ipsa: vt enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur: ità peccata, quæ pœnitentia delentur, rectè huius Sacramenti materia vocari possunt.
- Forma est: Ego te absoluo. Atq; hanc formam
  - Licet colligere
    - Non solùm ex illis verbis: Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cælis:
    - Sed ex eadem Christi Domini doctrina, quam ab Apostolis traditam accepimus.
  - Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formã necessariæ, sed vt ea remoueantur, quæ sacramenti vim & efficientiã illius culpa, cui administratur, impedire possent.

TRIA sunt, q̃ sibi tanq̃ finẽ ꝓponit is, quẽ verè pœnitet:
- Primum est, vt peccatum aboleat, omnemq; animæ culpam & maculam abstergat.
- Alterum, vt pro sceleribus admißis Deo satisfaciat: quod quidem ad iustitiam referri perspicuum est. Nam & si inter Deum & homines propria iustitiæ ratio intercedere non potest: aliquam tamen esse iustitiam constat, cuiusmodi est inter Patrem & filios, inter dominum & seruos.
- Tertium, vt homo in Dei gratiam redeat, in cuius offensionem & odium propter peccati fœditatem incurrit. Hæc verò tria satìs declarant, pœnitentiam ad virtutem spectare.

DE INTEGRIS POENITENTIAE partibus. TABVLA 67.

EST AVtem huius sacramenti propriũ, vt præter materiam et formã, quæ omnibus Sacramentis cõmunia sunt, partes etiam habeat illas,
- Quæ tanq̃ totã integramq; pœnitentiam constituant, Contritionem, Cõfeßionem, Satisfactionẽ. Hæ autẽ partes dicuntur integræ, ex q-bus pœnitentia ità constituitur, vt
  - Quanuìs, quòd ad eius naturam attinet, contritio & confeßio, quibus homo iustus efficitur, satìs sit.
  - Tamen nisì tertia etiam pars, i. Satisfactio accedat, aliquid ei omninò ad perfectionem desit necesse est.
- Quarum partium duplicem rationem afferre possumus.
  - Vnam, quòd animo, verbis, & reipsa peccata in Deum committantur. Quarè consentaneum fuit, vt nosipsos Ecclesiæ clauibus subijcientes, q-bus rebus Dei sanctißimum numen à nobis violatum esset, ijsdem etiam eius iram placare, & peccatorum veniam ab eo impetrare conaremur.
  - Alterum, quòd pœnitentia sit veluti quædam delictorum compensatio, ab eius voluntate profecta, qui deliquit, ac Dei arbitrio, in quẽ peccatum commissum est, constituta. Quarè & voluntas compensandi requiritur, in quo maximè contritio versatur: & pœnitens sacerdotis iudicio, qui Dei personam gerit, se subijciat necesse est, vt pro scelerum magnitudine pœnam constituere in eum poßit: ex quo tum confeßionis, tum satisfactionis ratio & neceßitas perspicitur.

DE CONTRITIONE, PRIMA POENITENTIAE parte. TABVLA 68.

IN CONTRITIONE SPECTANDA SUNT HAEC:

Quid sit. Eam verò ità definiunt patres in Concilio Tridentino: Contritio est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi decæterò. Et paulò pòst de contritionis motu subijcitur: Ità demùm præparat ad remißionem peccatorum, si cum fidutia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur, coniunctus sit.

Ad veram contritionem quæ sint necessaria.

- Primùm enim necesse est, peccata omnia quæ admisimus, odisse & dolere: nè, si quædam tantùm doleamus, ficta & simulata, neque salutaris pœnitentia à nobis suscipiatur. Nam qui offendit in vno, factus est omnium reus. Iacob. 2.
- Alterum est, vt ipsa contritio, confitendi & satisfaciendi voluntatem coniunctam habeat: de quibus posteà suo loco agetur.
- Tertium est, vt pœnitens vitæ emendandæ certam & stabilem cogitationem suscipiat. Hoc verò propheta his verbis apertè nos docuit: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodiêrit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur, &c. & paulò pòst: Cùm auerterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animã suam viuificabit. Ezech. 18.
- Deniquè curandum est, vt quidquid iniuriarum ab altero acceperis, id totum remittatur ac condonetur. Nisì enim dimiserimus hominibus, nec pater noster demittet nobis peccata nostra. Matth. 6.

Quis præcipuus eius sit fructus

Porrò veræ contritionis ea vis est, vt illius beneficio omnium delictorum veniam statìm à Domino impetremus. Id satìs apertè declarant Prophetæ verba illa: Dixi, confitebor aduersùm me iniustitiam meam Dño, & tu remisisti impietatem peccati mei. Psal. 31.

Qua se quisq; ratiõe ad cõtritiõem exercere poßit: qua in re admonendi sumus,

- Vt omnes conscientiam suam frequenter excutientes videant, num quæ à Deo, siue ecclesiasticis sanctionibus præcepta sunt, seruauerint.
- Quòd si quis alicuius sceleris reum se esse cognouerit, statìm seipsum accuset, supplexq; à Domino veniam exposcat, & spatium tum confitendi, tum satisfaciendi, sibi dari postulet.
- Iuprimìs verò diuinæ gratiæ præsidio se adiuuari petat, nè in posterum eadem illa peccata admittat, quæ admisisse, vehementer pœnitet.
- Curandum erit prætereà, vt in peccatũ sibi quisque summum odium concitet:
  - Tum, quia summa est illius fœditas & turpitudo:
  - Tum, quia grauißima damna, & calamitates nobis affert.

DE CONFESSIONE, SECVNDA POENI-tentiæ parte, ac primùm de eius natura & efficientia. TAB. 69.

IN confessiõe videndũ est, quæ sit

- Definitio: Eã igitur definiunt
  - *Esse peccatorum accusationem, quæ ad Sacramenti genus pertinet, eò susceptam, vt veniam virtute clauium impetremus.*
  - *Huic ferè concordant Patres, velutì cùm sanctus*
    - *Augustinus inquit: Confessio est, per quam morbus latens, spe veniæ aperitur.*
    - *Gregorius: Confessio est peccatorum detestatio.*
    - *Quarũ vtraq; quæ in superiori definitiõe cõtinetur, facilè ad eã referri poterit.*
- Conditiones. curãdum est enim sedulò, vt Cõfessio sit
  - *Integra & absoluta, quod adeò necessarium est, vt si quis dedita opera alia quidem ex ijs, quæ explicari debent, prætermittat, alia verò tantùm confiteatur, non solùm ex ea confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam nouo scelere sè obstringat.*
  - *Non dissoluta, nè fortè nimis remissè conscientiam nostram scrutati simus, adeoq; negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, vt ea ne recordari quidem voluisse, meritò videri possimus.*
  - *Nuda, simplex & aperta, non artificiosè composita, vt à nonnullis fit, qui potiùs vitæ suæ rationem exponere, quàm peccata confiteri videntur.*
  - *Prudens & verecunda: neque enim nimìs multis verbis agendum est, sed quæ ad cuiusque naturam & rationem pertinent, breui oratione, quæ modestiam coniunctam habeat, aperienda sunt.*
  - *Secreta: in quo tum confitenti, tum sacerdoti maximè laborandum est, vt eorum sermo in confessione secretò habeatur. Quarè fit, vt nemini omninò neque per nuncium, neque per literas, quoniam ea ratione nihil iam occultè agi potest, peccata confiteri liceat.*
  - *Frequens. Nulla enim res fidelibus adeò curæ esse debet, quàm vt frequenti peccatorum confessione animam studeant expiare. Etenim cùm aliquis mortifero scelere vrgetur, nihil ei magìs salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quàm statìm peccata sua confiteri. Nam vt sibi quisq; diuturnum vitæ spatium polliceri queat, turpe profectò est, cùm in eluendis corporis aut vestium sordibus tam diligentes simus, non eadẽ saltem diligentia curare, nè animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat.*

DE QVIBVSDAM AD CONFESSIONEM pertinentibus. TABVLA 70.

IN confeßiōe faciēda adhibere cōuenit
- Enumerationem
  - Peccatorum
    - Mortalium, quæ omnia sacerdoti aperire oportet.
    - Venialium, quæ quidem
      - Sine culpa prætermitti, multisq; alijs rationibus expiari possunt.
      - Vtiliter tamen, quod piorum vsus demonstrat, confitemur.
  - Circunstantiarum, quæ prauitatem valdè vel
    - Augent,
    - Minuunt.
- Rationem
  - Temporis. Sancta enim Ecclesia in Concilio Lateranensi iubet quidem semèl saltem quotannìs fideles omnes peccata sua confiteri: verùm si, quid salutis nostræ ratio postulet, consideremus: profectò quotiès vel mortis periculū imminet, vel aliquam rem tractare adgredimur, cuius tractatio homini peccatis contaminato non conueniat, veluì cùm Sacramenta administramus, aut percipimus, totiès confeßio prætermittenda non est.
  - Aetatis, in qua illud vniuersè statuendum videtur, ab eo tempore confeßionem puero indictam esse, cùm inter bonum & malum discernendi vim habet, in eiusq; mentem dolus cadere potest.
- Cæremonias & ritus
  - Qui etsi ad Sacramenti rationem non spectant, eius tamen dignitatem magìs ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accensos, ad Dei gratiam faciliùs consequendam præparant. Cùm enim aperto capite, ad pedes sacerdotis abiecti, demisso in terrā vultu, supplices manus tendentes, aliaq; huiusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad sacramenti rationem necessaria nō sunt, peccata confitemur, ex his perspicuè intelligimus, tum in sacramento cœlestem vim agnoscendam, tum à nobis diuinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.

DE CONFESSIONIS INSTITVTIONE ET ministro. TABVLA 71.

Confeßio Christo Deo, qui benè omnia, & vnius salutis nostræ causa fecit, ob eius summam bonitatem & misericordiam instituta est.

CONfeßionis minister debet esse
- Legitimus & idoneus, qualis est
  - Sacerdos, qui habeat potestatem
    - Ordinis
    - Et iurisdictionis.
    - vel
      - Ordinariam,
      - Delegatam.
      - Vt ex ecclesiasticis sanctionibus satis appáret.
  - Quanquàm si mortis periculum imminet, & proprij sacerdotis facultas nō datur: quilibet Sacerdos & peccata condonare, & ab excommunicationis vinculo absoluere potest.
- Preditus
  - Scientia & Prudētia: Quæ in eo reqrūtur, vt in
    - Iudice, cui scientia nō vulgaris est necessaria, qua & peccata inuestigare, & ex varijs peccatorū generibus, q̄ grauia q̄ leuia sint, ꝓ cuiusq; hominis ordine & genere iudicare poßit.
    - Medico, q summa quoq; prudentia indiget, vt ea remedia ægroto adhibeātur, q̄ ad illius animā sanandam, & in posterum contra morbi vim muniendam aptiora esse videantur.

DE CONFESSIONIS VTILITATE ET necessitate. TABVLA 72.

EST itaque confessio non tantùm

- Vtilis ad
  - Consequendam scelerum remissionem,
  - Mores emendandos,
  - Cohibendam peccandi consuetudinem: etenim confitendi verecundia, delinquendi cupiditati & licentiæ tanquàm frenos inijcit, & improbitatem coërcet:
- Sed etiam necessaria, quòd quidem pulcherrima translatione à Domino apertè significatũ videmus, cùm huius sacramenti administrandi potestatem, clauem regni cælorum appellauit. Vt enim locum aliquem ingredi nemo potest sine eius opera, cui claues commissæ sunt: sic intelligimus neminem in cælum admitti, nisi fores à sacerdotibus, quorum fidei claues Dominus tradidit, aperiantur. Aliter enim nullus planè clauium vsus in Ecclesia esse videbitur: ac frustrà is, cui clauium potestas data est, quempiam cæli aditu prohibebit, si tamen alia via introitus patere queat.

DE CONDITIONIBVS, AD CONFESSIOnem verè pœnitentibus necessarijs. TABVLA 73.

QVARè cùm fideliũ saluti omni studio succurrendũ sit, sacerdotes in pœnitẽte diligenter obseruabunt,

- Si veram peccatorum suorum contritionem habeat, certumq́ illi sit, in posterum à peccatis abstinere, admoneatur, vt
  - Pro tanto & tam singulari beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoque cælestis gratiæ præsidium petere nunquàm desinat.
  - Nullum patiatur esse diem, quin aliquid de passionis Domini mysterijs meditetur, ad eumque imitandum & summa charitate amandum, ipse se excitet atque inflammet.
- Sin adeò peccata sua non doleat, vt verè contritus dicendus sit, conetur magno contritionis desiderio eum afficere, vt deindè huius præclari doni cupiditate incẽsus, illud à Dei misericordia petere & efflagitare, in animum inducat.
  - Inprimìs autem reprimenda est, quorundam superbia, qui scelera sua excusatione aliqua vel defendere, vel minora facere nituntur.
  - Perniciosior autem est illorum culpa existimanda, qui stulta quadam verecundia impediti, peccata confiteri non audent.
  - Alij sunt, qui, vel quòd rarò peccata confiteri solent, vel quòd nullam curam & cogitationem in peruestigandis suis sceleribus posuerunt, nec commissa confessione expedire, nec, vnde eius officij initium ducendum sit, satis sciunt.

CAVTIO.

Si audita confessione, sacerdos iudicauerit, neque in numerandis peccatis diligẽtiam, neque in detestandis dolorem pœnitenti omninò defuisse, absolui poterit. Sin autem vtrunque in eo desiderari animaduerterit, author illi & suasor erit, vt maiorem curam in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, vt blandissimè poterit, tractatum dimittet.

DE SA-

DE SATISFACTIONE, TERTIA PARTE POENITENTIAE: ac primùm de eius necessitate. TABVLA 74.

DVO sunt, quæ peccatũ consequuntur: { Macula, & Pœna. } Ac quanuis { Semper, culpa dimissa, simul etiam mortis æternæ supplicium, apud inferos constitutum, condonetur:
Tamen non semper contingit, quẽadmodùm à Tridentina Synodo declaratum est, vt Dominus peccatorum reliquias, & pœnam certo tempore definitam, quæ peccatis debetur, remittat. }

Verùm qua de causa factum sit, vt pœna omnis pœnitentiæ Sacramento, æquè àc baptismo non condonetur, præclarè à sancta Tridentina Synodo explicatum est his verbis: Diuinæ iustitiæ ratio exigere videtur, vt aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint: aliter verò, qui semèl à peccati & dæmonis seruitute liberati, & accepto Spiritûs sancti dono, sciẽtes templum Dei violare, & Spiritum sanctum contristare non formidauerint. Et diuinam Clementiam decet, nè ità nobis absque vlla satisfactione peccata dimittantur, vt, occasione accepta, peccata leuiora putantes, velut iniurij & contumeliosi Spiritui sancto, in grauiora labamur, thesaurizantes nobis irã in die iræ.

DE SATISFACTIONIS SIGNIFICATIONE. TABVLA 75.

SATISFACERE, *vt nõnulli definiêrunt, est* { *Deo debitum honorem impendere, quod non potest, nisi qui peccata vitare omninò constituat.*
Causas peccatorum excidere, & eorum suggestioni aditum non indulgere. In quam sententiam alij assenserunt, satisfactionem esse purgationem, qua eluitur, quidquid sordium propter peccati maculam in anima resedit, atque à pœnis tempore definitis, quibus tenebamur, absoluimur. }

QVÒD *ad hunc locum pertinet, satisfactionis nomẽ theologi pro ea compensatione vsurpârũt, cùm homo pro peccatis commissis Deo aliqd persoluit. Ità fit, vt satisfactio variè accipiatur:* { *Ac prima quidem & præstantissima illa est, qua pro scelerum nostrorum ratione, etiamsi Deus summo iure nobiscum velit agere, quidquid à nobis debeatur, cumulatè persolutum est. Hæc verò eiusmodi esse dicitur, quæ nobis Deum propitium & placatum reddit, eamque vni Christo Domino acceptã ferimus, qui in cruce, precio pro peccatis nostris soluto, plenissimè Deo satisfecit.*
Alterum satisfactionis genus, quæ & Canonica appellatur, & certo temporis spatio definita perficitur. Quarè antiquissimo Ecclesiæ vsu receptum est, vt, cùm pœnitentes à peccatis soluuntur, pœna aliqua eis irrogetur: cuius pœnæ solutio, satisfactio vocari consueuit.
Eodem verò nomine quodlibet etiam pœnæ genus significatur, quam pro peccatis non quidem à Sacerdote constitutam, sed sponte nostra susceptam, atque à nobis ipsis repetitam sustinemus. verùm hæc ad pœnitentiam, vt sacramentũ est, minimè pertinet:
Sed illa tantùm Sacramenti Pars censenda est, quam diximus ex præcepto Sacerdotis Deo pro peccatis dependi, hoc adiuncto, vt statutum cum animo & deliberatum habeamus, peccata in posterum omni studio vitare. }

IN SATISFACTIONE QVAE SINT inſpicienda. TABVLA 76.

FREQVENTISSIMè *à S. Auguſtino docemur, duo hæc in pœnitentia animaduertenda eſſe, Dei*
- *Miſericordiam, qua peccata & pœnas æternas illi debitas condonat.*
- *Iuſtitiam, qua pœnis tempore definitis hominem punit.*

QVAE RES AD VERAM SATISFACTIONEM requirantur. TABVLA 77.

SED DVO *præcipuè in Satisfactione requiruntur.*
- *Primum eſt, vt is qui ſatisfacit, iuſtus ſit ac Dei amicus. opera enim, quæ ſine fide & charitate fiunt, nullo modo Deo grata eſſe poſſunt.*
- *Alterum, vt eiuſmodi opera ſuſcipiantur, quæ natura ſua dolorem & moleſtiam afferant. Etſi verò vel patiendi conſuetudo, vel accenſa in Deum charitas, efficiat, vt quæ perpeſſu grauiſſima ſunt, ne ſentiantur quidem, non tamen eo minùs ſatisfaciendi vim habent. Siquidem hoc proprium eſt filiorum Dei, ità eius amore & pietate inflammari, vt acerbiſſimis laboribus cruciati, aut nihil ferè incommodi ſentiant, aut omnia lætiſſimo animo perferant.*

DE SATISFACTIONIS PARTIBVS. TABVLA 78.

OMNE SATISFA*ctionis genus, ad hæc tria præcipue conferandũ eſt, videlicet*
- *Orationem,*
- *Ieiunium,*
- *Eleemoſynã.*

Quæ reſpondent tribus bonis,
- *Animæ,*
- *Corporis,*
- *Externis.*

Quæ omnia à Deo accepimus.

Nam cùm omne quod in mundo eſt, aut ſit
- *Concupiſcentia carnis,*
- *Concupiſcentia oculorum,*
- *Superbia vitæ:*

Hiſce morbi cauſis totidèm opponuntur medicinæ,
- *Ieiunium,*
- *Eleemoſyna,*
- *Oratio.*

Cùm ſint etiam, quos peccatis noſtris offendimus,
- *Deus,*
- *Proximus,*
- *Nos ipſi:*

Iterùm
- *Deum oratione placamus,*
- *Eleemoſyna proximo ſatisfacimus,*
- *Ieiunio nosipſos caſtigamus.*

QVÆ

QVAE SATISFACTIONIS SIT VTILITAS.

TABVLA 79.

HABET Satisfactio non paruas vtilitates:

- *Primò enim magnoperè à peccato reuocant, & quasi freno quodam coërcent hæ Satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in posterum pœnitentes efficiunt.*
- *Accedit, vt tanquàm testificationes quædam sint doloris, quē ex peccatis commissis capimus, qua ratione Ecclesiæ fit satis, quæ nostris sceleribus grauiter offensa est.*
- *Præpterea pœnitentiæ nostræ exempla alios docent, quomodò ipsi vitam instituere debeant.*
- *Deindè verò huiusmodi pœnarum perpessione consequimur, vt capitis nostri Iesu Christi, in quo passus est ipse & tentatus, similitudinem & imaginem geramus. Nihil enim tam deforme videri potest, vt à S. Bernardo dictum est, quàm sub spinoso capite delicatum esse membrum.*
- *Ad hæc, Satisfactionis quanta vis sit, ex eo colligitur, quòd tota à Christi Domini passionis merito pendet. A quo etiā honestis actionibus duo illa maxima bona consequimur:*
  - *Alterum est, vt immortalis gloriæ præmia mereamur, ità vt calix etiam aquæ frigidæ, quam in eius nomine dederimus, mercede non careat.*
  - *Alterū, vt pro peccatis nostris satisfaciamus. Neque verò id perfectissimam Christi Domini satisfactionem obscurat, sed multo clariorem & illustriorem reddit. Christus enim Dominus tāquàm caput in membra, & vitis in palmites, gratiam suam in eos, qui sibi per charitatem coniuncti sunt, continenter diffundit. Quæ quidem gratia bona opera nostra semper antecedit, comitatur, & consequitur, & sine qua mereri & satisfacere Deo nullo modo possumus.*

QVAESTIO, NVM VNVS PRO ALTERO satisfacere possit.

IN eo verò summa Dei bonitas & clementia, maximis laudibus & gratiarum actionibus prædicāda est, qui humanæ imbecillitati hoc condonauit, vt vnus posset pro altero satisfacere: quod quidem huius partis pœnitentiæ maximè proprium est. Vt enim quòd ad contritionem & confessionem attinet, nemo pro altero dolere aut confiteri potest: ità qui diuina gratia præditi sunt, alterius nomine possunt, quod Deo debetur, persoluere, quarè fit, vt quodā pacto alter alterius onera portare videatur. Ad Galat. 6.

SENTENTIAE HVIVS CONFIRMATIO.

NEC verò de hoc cuiquam fidelium dubitandi locus relictus est, qui in Apostolorum Symbolo, sanctorum communionem confitemur. Nam cùm omnes eodem baptismo abluti, Christo renascamur, eorundem Sacramentorum participes simus, inprimìs verò eiusdem corporis & sanguinis Christi Domini cibo & potu recreemur: hoc apertissimè demonstrat, nos omnes eiusdem corporis esse membra. Quemadmodùm igitur neque pes suæ tantùm, sed etiam oculorum vtilitatis causa, munere suo fungitur: neque rursùs quòd oculi videant, ad illorum propriam, sed ad communē omnium membrorum vtilitatem referendum est: ità communia inter nos satisfactionis officia existimari debent.

LIMITATIO EIVSDEM.

NEQVE tamen id sine vlla exceptione verum est, si commoda omnia, quæ ex ea capiuntur, spectemus. Nam satisfactionis opera, medicinæ etiam & curationes quædam sunt, quæ pœnitenti ad sanandos prauos animi affectus præscribuntur, quo quidem vtilitatis fructu eos, qui per se non satisfaciunt, prorsùs carere perspicuum est.

DE EXTREMAE VNCTIONIS SACRAMENTO, ET PRIMVM de huius Vnctionis natura &c. TABVLA 80.

Hoc sacramentum idcircò extrema Vnctio appellatum est, quòd hæc omnium sacrarum vnctionum, quas Dominus Saluator noster Ecclesiæ suæ commendauit, vltima administranda sit. Quarè hæc ipsa vnctio à Maioribus nostris Sacramentum etiam Vnctionis infirmorum, & Sacramentum exeuntium dicta est.

QVÒD autem *extremæ Vnctioni propria Sacramenti ratio conueniat, probatur*

- *Verbis D. Iacobi Apostoli: Infirmatur quis in vobis? inquit, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum: & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.*
  Nam quòd condonari peccata Apostolus affirmat, in eo declarat Sacramēti vim & naturam. Iacob. 5.
- *Authoritate conciliorū, cùm aliorū plurium, tum Tridentini, quod hāc Catholicæ Ecclesiæ de extrema vnctione doctrinā fuisse perpetuam ità declarat, vt in eos omnes anathematis pœnam cōstituerit, qui aliter docere aut sentire audeant.*
- *Testimonijs* — *Innocentij, Dionysij, Ambrosij, Chrysostomi, Gregorij Magni.*

Etsi verò ex pluribꝰ rebꝰ & verbis cōstituitur, est tamen vnum,

- *Non quidem Partium cōtinuatione, quæ diuidi non possint:*
- *Sed perfectione, cuiusmodi sunt cætera omnia, quæ ex pluribus rebus constant:*
- *Vnum, inquam, signum est, & vnius rei, quam significat, efficientiam habet.*

QVATVOR PRAECIPVE AD EXTREMAM Vnctionem requiruntur. TABVLA 81.

HVIVS *sacramenti*

- *Author est Deus. cùm enim demonstratum sit, extremam Vnctionem verè & propriè in Sacramentorum numero habendam esse: illud etiam sequitur, eius institutionem à Christo Domino profectam esse, quæ posteà à S. Iacobo Apostolo fidelibus proposita & promulgata est.*
- *Minister, Sacerdos ritè ordinatus:*
  - *Non tamen quiuis,*
  - *Sed*
    - *Proprius Pastor, qui habeat iurisdictionem:*
    - *Vel alius, cui ille eius muneris fungendi potestatem fecerit.*
- *Materia est oleum ab Episcopo consecratū, liquor scilicet non ex quauis pingui & crassa materia, sed ex olearum baccis tantummodò expressus. Aptissimè autem hæc materia illud significat, quod vi Sacramenti interiùs in anima efficitur. Nam vt oleum ad mitigandos corporis dolores magnoperè proficit, ità Sacramenti virtus animæ tristitiam ac dolorem minuit.*
- *Forma verò Sacramenti, est verbum & solennis illa precatio, quam sacerdos ad singulas actiones adhibet, cùm inquit: Per istam sanctam vnctionem indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, siue narium, siue tactûs vitio deliquisti.*

Adhibetur quidem hoc sacramentum, vt præter spiritualem gratiam, quam tribuit, sanitatē etiam restituat ægrotis. tamen qa non semper sequitur, vt ægri à morbis conualescant, ob eam causam precatione forma conficitur, vt à Dei benignitate id impetremus, quod sacramenti vis constāti & ꝑpetuo ordine ex ea parte efficere nō solet.

Atque hinc fit, vt cùm

- *Aliorum sacramētorū forma vel*
  - *Absolutè significet, quod efficit, vt cùm dicimus, Baptizo te, aut, Signo te &c.*
  - *Tanquàm ab imperantibus ꝓnuncietur. vt, Accipite potestatem &c.*
- *Hæc vna Extremæ Vnctionis forma precatione quadam absoluatur.*

DE VN-

DE VNCTIONIS EXTREMAE CAEREMONIIS & ritibus. TABVLA 82.

ADHIbentur in huius quoquè Sacramẽti administratione proprij quidam ritus, qui continent

- *Precationes, quibus sacerdos ad ægroti salutem impetrandam vtitur. Nullum enim est aliud Sacramentum, quod pluribus precibus conficiatur: ac rectè quidem, quoniam eo potißimùm tempore fideles pijs obsecrationibus adiuuandi sunt.*
- *Obseruationem, siue rationẽ habẽdam*
  - *Personarũ. Quãuis enim hoc Sacramẽtum ad oẽs pertineat, quædã tamen hominum genera excipiuntur, quibus administrandum nõ est*
    - *Ac primùm excipiuntur, qui sano & firmo corpore sunt: ijs enim extremam vnctionẽ tribuendam non esse*
      - *Et Apostolus docet, cùm inquit, Infirmatur quis in vobis? Iacob. 5.*
      - *Et ratio ostendit, siquidem ob eam rem instituta est, non modò vt animæ, sed etiam vt corpori medicinam afferat.*
    - *Omnes prætereà, qui rationis vsu carent, ad hoc Sacramentum suscipiendum apti non sunt.*
    - *Et pueri, qui nulla peccata admittunt, quorum reliquias sanare huius Sacramenti remedio opùs sit.*
    - *Amentes itẽ & furiosi, nisi interdùm ratiõis vsum haberent, & eo potißimùm tempore pij animi significationem darent, peterentque vt sacro oleo vngerentur.*
  - *Partium corporis. non enim totum corpus, neque omnes corporis partes vngendæ sunt, sed ea tantùm membra, in quibus potißimùm sentiendi vis eminet, putà:*
    - *Oculi, Aures, Nares, Os, Manus, Renes, Pedes* — *Propter* — *Visionem. Auditum. Odoratum. vel Gustum. / Sermonẽ. Tactum. Libidinem. Ingressum.*
  - *Temporis. Nam hæc vnctio tũc est adhibenda,*
    - *Cùm graui morbo affligamur, ac vitæ periculum impendet.*
    - *Semèl tãtùm in vna eademq; ægrotatione.*
    - *Sed quotiès posteà quispiã in aliud vitæ discrimẽ inciderit, totiès eiusdẽ sacramẽti subsidiũ ei poterit adhiberi.*
    - — *Ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendã esse hãc vnctionem.*
- *Præparationem ad suscipiendã sacrã vnctionẽ: vbi isthæc curanda sunt:*
  - *Primùm, quoniam nihil magìs huius Sacramẽti gratiam impedit, quàm alicuius peccati mortiferi conscientia, seruanda est Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, vt ante extremam Vnctionem pœnitẽtiæ & Eucharistiæ sacramentum administretur.*
  - *Deindè ægroto persuadendum est, vt ea fide se vngendum sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, seipsos offerre consueuerant.*
  - *Inprimìs autem animæ salus, deindè corporis valetudo, cum illa adiũctione, si ea ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est.*
  - *Nec verò dubitare fideles debent, quin sanctæ illæ & solennes preces à Deo audiantur, quibus Sacerdos non suam, sed Ecclesiæ & Domini nostri Iesu Christi personam gerens, vtitur.*

DE SACRAMENTI HVIVS EFFECTIBVS seu fructibus. TABVLA 83.

EXPLIcandæ etiam sunt vtilitates, quas ex hoc sacramēto capimus, quarum

- *Vna est, hoc Sacramento gratiam tribui, quæ peccata, & inprimis quidem leuiora, & vt communi nomine appellantur, venialia remittit: exitiales enim culpæ, pœnitētiæ Sacramento tolluntur.*
- *Altera est Sacræ Vnctionis vtilitas, quòd animam à languore & infirmitate, quā ex peccatis contraxit, & à cæteris omnibus peccati reliquijs liberat, eamque pio & sancto gaudio replet.*
- *Præterea fidelibus arma & vires hoc Sacramento subministrantur, quibus aduersarij vim & impetum frangere, & illi fortiter repugnare possint.*

DE ORDINIS SACRAMENTO, ET PRIMVM DE VI NOMInis, atque Sacramenti ratione. TABVLA 84.

CVM naturali instinctu homines agnoscerent Deū colendū esse: cōsequēs erat, vt in quauis Rep. aliq sacrorū & diuini cultûs procurationi pficerentur, quorū potestas aliquo modo spiritualis diceretur. Atq; hęc quidē potestas ī lege Euangelica

- *Est cælestis, omnemque angelorum etiam virtutem superat, neque à Sacerdotio Mosaico, sed à Christo Domino, qui non secundùm Aaron sacerdos fuit, sed secūdùm ordinem Melchisedec, ortum habet. Is enim, qui summa potestatē gratiam tribuendi, & peccata remittendi præditus fuit, hanc potestatem, quanuis virtute definitam, & Sacramentis adstrictam, Ecclesiæ suæ reliquit. quarè ad eam exercendam certi ministri instituti sunt, & solenni religione consecrati, quæ quidem consecratio, Ordinis Sacramentum vel sacra ordinatio vocatur.*
- *Diuiditur in potestatem*
  - *Ordinis, q̄ ad verū Christi Dni corp⁹ in sacrosancta Eucharistia refertur. De quo hoc loco quæruntur duo:*
    - *Quid significet. Est enim ordo, si propriam eius vim & notionem accipiamus, dispositio superiorum & inferiorum rerum, quæ inter se ità aptæ sunt, vt vna ad alteram referatur. Cùm itaque in hoc ministerio multi sint gradus, & variæ functiones, omnia verò certa ratione distributa sint & collocata, rectè & commodè ordinis nomen ei impositum videtur.*
    - *Num inter cætera Ecclesiæ Sacramenta, sacra ordinatio numerāda sit. Et quidem habere eā propriam sacramēti rationē, probatur*
      - *Authoritate*
        - *Sacræ scripturæ, ex verbis*
          - *Christi Ioan. 20. Matt. 18. sicut misit me Pater, et ego mitto vos: Accipite spiritū S. quorū remiseritis peccata, remittūtur eis, &c.*
          - *Pauli 2. Tim. 1. Admoneo te, vt resuscites gratiā Dei, q̄ est in te p impositionē manuū mearū.*
        - *Concilij Tridentini.*
      - *Ratione: Nam cùm sacramentum sit rei sacræ signum, id verò quod hac consecratione extrinsecùs fit, gratiam & potestatē significet, quæ illi tribuitur, qui consecratur: omninò sequi perspicuum est, Ordinem verè ac propriè sacramentum dicēdum esse.*
        Quarè Episcopus ei qui sacerdos ordinatur, inquit: Accipe potestatem offerendi sacrificiū &c. Quibus verbis perdocuit Ecclesia, potestatem consecrandæ Eucharistiæ charactere animo impresso tradi, cui gratia adiuncta sit ad illud munus ritè & legitimè obeundum.
  - *Iurisdictionis, quæ tota in Christi corpore mystico versatur, ad eam enim spectat, Christianum populum gubernare & moderari, & ad æternam cælestemque beatitudinem dirigere.*

DE ORDINIBVS, ET PRIMVM DE PRIMA tonsura. TABVLA 85.

ORDINES incipiendi sunt à prima tonsura,

- *Quæ est præparatio quædam ad ordines accipiendos. Vt enim homines ad baptismum exorcismis, ad matrimonium sponsalibus præparari solent: ità cùm, tonso capillo, Deo dedicantur, tanquàm aditus ad Ordinis Sacramentum illis aperitur.*
- *Quē tondendi morem*
  - *Primùm omnium Apostolorum Principem introduxisse ferunt.*
  - *Deindè etiam meminerunt eius vetustissimi & grauissimi Patres,*
    - *Dionysius Areopagita,*
    - *Hieronymus,*
    - *Augustinus.*
- *Et fit in capite ad*
  - *Similitudinem coronæ, & hoc vel ad*
    - *Memoriam Coronæ, quæ spinis contexta, Saluatoris nostri capiti fuit imposita.*
    - *Declarandam regiam dignitatem, quæ ijs maximè, qui in sortem Domini vocati sunt, conuenire videtur.*
  - *Figuram circuli, quæ omnium perfectissima est, ad significandam vel perfectioris vitæ professionem à clericis susceptam, vel externarum rerum contemptionem, animique ab omnibus humanis curis vacuitatem.*
- *Porrò qui sic tondentur, Clerici dicuntur, quod nomen illis tunc primùm imponitur, & ab eo deductum est, quòd Dominum sortem & hæreditatem suam habere incipiant.*

DE ORDINVM NVMERO ET GRADIBVS, ac primùm de minoribus Ordinibus. TABVLA 86.

HI ORdines septenario cōtinentur numero. Ex quibus alij dicuntur minores:

- *Nam post primam tōsuram ad Ostiarij ordinē primus gradus fieri consueuit. eius munus est,*
  - *Templi claues & ianuam custodire, & aditu templi arcere eos, quibus ingredi interdictum erat.*
  - *Ad sanctum etiam Missæ sacrificium assistebat, curaturus nè quis propiùs, quàm par esset, ad sacram aram accederet, & sacerdotem rem diuinam facientem interpellaret.*
- *Secundus ordinis gradus est Lectoris munus. Ad quem pertinet*
  - *In Ecclesia, veteris & noui testamenti libros clara voce & distincta recitare.*
  - *Prima Religionis Christianæ rudimenta fidelibus tradere.*
- *Tertius est ordo Exorcistarum, quibus potestas data est nomen Domini inuocandi in eos, qui ab immundis spiritibus obsidentur.*
- *Acolytorum quartus est gradus. Eorum munus est,*
  - *Ministros maiores, Subdiaconos & Diaconos, in altaris ministerio assectari, eisque operam dare.*
  - *Prætereà lumina deferunt, cùm Missæ sacrificium celebratur, præcipuè verò cùm Euangelium legitur. ex quo & Ceroferarij alio nomine vocati sunt.*

DE SACRIS ORDINIBVS, QVI DICVNTVR Maiores. TABVLA 87.

ALII ORdines, Maiores & sacri dicuntur. Qui tribus distinguuntur gradibus.

- *In eorum primo gradu subdiaconus collocatur: cuius munus est,*
  - *Diacono ad altare inseruire. Sacra enim lintea, vasa, panem, & vinum ad sacrificij vsum necessaria parare debet.*
  - *Nunc Episcopo & Sacerdoti aquã præbet, cùm manus in Missæ sacrificio abluunt.*
  - *Epistolam etiam, quæ olìm à diacono in Missa recitabatur, Subdiaconus legit, ac tanquàm testis ad sacrum assistit, prohibetq́ ne sacerdos sacra faciens, à quopiam perturbari possit.*
- *Secundum gradum Diaconus obtinet: cuius ministeriũ latiùs patet, sanctiusq́ semper habitũ est. Ad eum enim pertinet,*
  - *Episcopum perpetuò sequi, concionantem custodire, eiq́ & Sacerdoti sacra facienti, vel alia Sacramenta administranti, præstò esse, & in Missæ Sacrificio Euangelium legere.*
  - *Peruestigare, quinã in vrbe piè & religiosè, quíve seciùs vitam traducant &c.*
  - *Licet ei prætereà, si absit Episcopus & Sacerdos, Euangelium explanare, non tamen è superiori loco. vt intelligatur, hoc eius proprium munus non esse.*
- *Tertius omniumq́ Sacrorum ordinũ summus gradus est, Sacerdotium. Qui verò illo præditi sunt, eos veteres Patres appellant interdùm*
  - *Presbyteros, quod Græcè seniores significat:*
    - *Non solùm propter ætatis maturitatem, quæ huic ordini maximè necessaria est.*
    - *Sed multo magìs, propter morũ grauitatẽ, doctrinã & prudẽtiam.*
  - *Sacerdotes,*
    - *Tum quia Deo consecrati sunt:*
    - *Tum quia ad eos pertinet, Sacramenta administrare, sacrasq́ res & diuinas tractare.*

DE SACERDOTIO.

TABVLA 80.

DVPLEX in Sacris literis describitur Sacerdotium.

- *Interius, quo omnes fideles, postquàm aqua salutari abluti sunt, sacerdotes dicuntur, præcipuè verò iusti, qui Spiritum Dei habent, & diuinæ gratiæ beneficio, Iesu Christi summi Sacerdotis viua membra effecti sunt. hi enim fide, quæ charitate inflammatur, in altari mentis suæ spirituales Deo hostias immolant. Quo in genere bonæ omnes & honestæ actiones, quas ad Dei gloriam referunt, numerandæ sunt. Apocal. 1. 1. Pet. 2. Rom. 12.*
- *Externum verò Sacerdotium non omnium fidelium multitudini, sed certis hominibus conuenit, qui legitima manuum impositione, solennibusque sanctæ Ecclesiæ cæremonijs instituti, & Deo consecrati, ad aliquod proprium sacrumque ministerium asscribuntur. Et hoc tantummodò Sacerdotium ad Ordinis Sacramentum pertinet: De quo plura in sequenti habes tabula.*

DE SACERDOTIO EXTERNO.

TABVLA 89.

SACERdotij externi

- *Munera sunt duo, quòd ad sacerdotē attinet. Quorum*
  - *Alterum est, vt sacramenta ritè*
    - *Conficiat &*
    - *Administret.*
  - *Alterum, vt populum fidei suæ commissum, ijs rebus & institutis, quæ ad salutem necessaria sunt, erudiat.*
- *Gradus sunt dignitatis & potestatis varij. Quorum*
  - *Primus est eorum, qui Sacerdotes simpliciter vocantur: quorum functiones hactenùs declaratæ sunt.*
  - *Secundus est Episcoporum, qui singulis Episcopatibus præpositi sunt: vt non solùm cæteros Ecclesiæ ministros, sed fidelem populum regant, & eorū saluti summa cum vigilantia & cura prospiciant. Quarè in sacris literis Pastores ouium sæpè appellantur, sed & pontifices dicuntur, accepto ab ethnicis nomine, qui Principes sacerdotum, Pontifices appellare consueuerunt.*
  - *Tertius gradus est Archiepiscoporum, qui pluribus Episcopis præsunt, qui Metropolitani etiam vocantur, quòd illarum vrbium antistites sint, quæ tanquàm matres habeantur illius Prouinciæ.*
  - *In quarto gradu Patriarchæ collocātur, id est, Primi supremiq; Patres. Atq; olìm in vniuersa Ecclesia, præter summum Rom. Pontificem, quatuor tantùm Patriarchæ numerabātur, Videlicet*
    - *Constantinopolitanus, & si ad eum post omnes alios hic honos delatus est, tamen ob imperij Maiestatem altiorem locum obtinuit.*
    - *Proximus est Alexandrinus, cuius Ecclesiam Marcus Euāgelista iussu Principis Apostolorum fundauit.*
    - *Tertius Antiochenus, vbì Petrus sedem primò locauit.*
    - *Extremum gradum habet Hierosolymitanus, quam Ecclesiam Iacobus frater Domini rexit.*
  - *Præter hos omnes Catholica Ecclesia Rom. Pontificem Max. quem in Ephesina Synodo Cyrillus Alexandrinus Archiepiscopum totius orbis terrarum, Patrem & Patriarcham appellat, semper venerata est. Qui Pius Pater ac Moderator, vniuersali Ecclesiæ vt Petri successor, Christique Domini verus & legitimus Vicarius, præsidet.*
- *Minister, vt & reliquorum ordinum, est Episcopus. Nam*
  - *Quanuìs nonnullis Abbatibus permissum sit, vt minores & non sacros ordines interdùm administrent:*
  - *Tamen hoc proprium Episcopi munus esse, nemo dubitat. Etenim*
    - *Subdiaconos, Diaconos, & Sacerdotes vnº tantùm Episcopus ordinat.*
    - *Episcopi, ex Apostolorum traditione, quæ perpetuò in Ecclesia custodita est, à tribus Episcopis consecrantur.*

DE ORDINANDORVM QVALITATE.

TABVLA 90.

HVIVS IGItur tanti officij, putà sacerdotij, onus nemini temerè imponẽdum est, sed ijs tantùm, qui illud vitæ sanctitate, doctrina, fide, prudentia sustinere poßint. Nec verò quisquã sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tãquàm Aaron. Vocari autem à Deo dicũtur, qui à legitimis Ecclesiæ ministris vocãtur. Sunt autem in sacris suscipiẽdis Ordinibus hæc animaduertenda:

- Quãta circunspectione ad Sacros ordines sit accedẽdum. Est enim cauendum diligenter,
  - Nè eo consilio ad hanc viuendi rationem se cõuertãt,
    - Vt quæ ad victum vestitumq́; necessaria sunt, parent, ità vt præter quæstum, nihil aliud in Sacerdotio, quemadmodùm vulgò cæteri omnes in quouis sordidi artificij genere, spectare videãtur. Vt honores & dignitates obtineant.
    - Vel vt diuitijs affluant, quales sunt, qui, nisi opulentum aliquod ecclesiasticum beneficium ijs deferatur, nullam sacri ordinis cogitationẽ habent. Hi verò sunt, quos Saluator noster mercenarios appellat, & quos Ezechiel dicebat semetipsos, & non oues, pascere. Ezech. 34.
  - Sed hoc sibi proponant opùs est, vt non solùm Dei gloriam in omnibus rebus quærant, quod quidem cùm omnibus, tum maximè fidelibus commune esse constat: sed etiam, vt alicui certo Ecclesiæ ministerio addicti, in sanctitate & iustitia illi seruiant.
- Quæ in Sacerdote potißimũ requirantur.
  - Primùm itaque in eo, qui Sacerdos creandus est, visæ & morum integritas requiritur. Quatè sanctam illam consuetudinẽ in Ecclesia seruari animaduertimus, vt qui sacris initiandi sunt, priùs pœnitentiæ Sacramento conscientiam purgare diligenter studeant.
  - Prætereà in Sacerdote non solùm ea cognitio requirenda est, quæ ad Sacramentorum vsum & tractationem pertinet, sed etiam sacrarum literarum scientia, ità instructum esse oportet, vt populo Christianæ fidei mysteria & diuinæ legis præcepta tradere, ad virtutem & pietatem incitare, à vitijs reuocare fideles poßit.
- Qui ab hoc officio excludantur.
  - Pueris enim, & furiosis vel amentibus, quòd vsu rationis carẽt, hoc Sacramentum dandum non est. Aetatem autem legitimã, ex sacri Concilij Tridentini Decretis licet cognoscere.
  - Excipiuntur etiam serui: neque enim diuino cultui dedicari debet, qui non sui iuris, sed in alterius potestate est.
  - Viri prætereà sanguinum & homicidæ, quia Ecclesiastica lege repelluntur, atque irregulares sunt.
  - Spurij quoquè, & ij omnes qui ex legitimis nuptijs non sunt procreati: decet enim, vt qui sacris addicuntur, nihil in se habeant, quo ab alijs meritò contemni ac despici posse videantur.
  - Ad extremum etiam admitti non debent, qui aliquo insigni corporis vitio deformes aut manci sunt. ea enim fœditas & debilitatio tum offensionem habet, tum verò Sacramentorum administrationem impediat necesse est.

DE QVI-

TABVLA 91.

PRAEtereà verò obseruanda sunt etiã hæc:

- *Plurimũ Sacramẽti istius explicationẽ profuturam*
  - *Primùm ipsis Pastoribus, quòd dum in huius argumenti tractatione versantur, ad eam gratiam excitandam, quam hoc Sacramento adepti sunt, magis commouentur.*
  - *Deindè alijs Ecclesiasticis, qui in sortem Domini vocati sunt, partìm vt*
    - *Eodem pietatis studio afficiantur:*
    - *Earũ rerũ cognitionẽ percipiãt, quibus instructi, viam sibi ad vlteriores grad⁹ facilè munire poßint.*
  - *Postremò etiã reliquis fidelib⁹, vt quo honore digni sint Ecclesiæ ministri, intelligant*
    - *In vniuersum omnes:* *Sua sponte & voluntate illud vitæ genus sequi velint.*
    - *Illi maximè, qui* *Liberos suos adhuc infantes, Ecclesiæ ministerio spe destinârint.*
- *Sacerdotij nobilitas & excellentia. Nam cùm Episcopi & Sacerdotes, tanquàm Dei interpretes & internuncij quidam sint, qui eius nomine diuinam legem & vitæ præcepta homines edocent, & ipsius Dei personam in terris gerunt: perspicuum est, eam illorum esse functionem, qua nulla maior excogitari poßit. Quarè meritò non solùm Angeli, sed Dij etiam, quòd Dei immortalis vim & numen apud nos teneant, appellantur. Quanuìs autem omni tempore summam dignitatem obtinuerint, tamen noui testamenti sacerdotes cæteris omnibus honore longè antecellunt. Potestas enim tum corpus & sanguinem Domini nostri conficiendi & offerendi, tum peccata remittendi, quæ illis collata est, humanam quoquè rationem atque intelligentiam superat: nedùm ei aliquid par aut simile in terris inueniri queat.*
- *Sacramenti huius effectus. Quanuìs enim ordinis Sacramẽtum, maximè ad Ecclesiæ vtilitatẽ & pulchritudinem spectet, tamen*
  - *In eius quoquè anima, qui sacris initiatur, sanctificationis gratiam efficit.*
  - *Deindè aliam quoquè gratiam hoc Sacramento tribui perspicuum est, præcipuam videlicet potestatem, quæ ad sacratißimum Eucharistiæ Sacramentum refertur.*
  - *Atque hæc etiam character spiritualis dicitur: quòd qui sacris imbuti sunt, interiori quadam nota animæ impressa, ab alijs fidelibus distinguantur, ac diuino cultui mancipentur.*

REGVLA.

Quemadmodùm Saluator noster à Patre, Apostoli autem ac discipuli in vniuersum mundum à Christo Domino missi sunt: ità quotidiè sacerdotes eadem, qua illi, potestate præditi, ad consummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi mittuntur.

ALIA REGVLA.

Qui verò in hoc ministerium seipsos arroganter inserunt atque intrudunt, de his Dominum intellexisse, docendum est, cùm inquit: Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. Quo quidem hominum genere nihil infelicius ac miserius, nihil Ecclesiæ Dei calamitosius esse potest.

DE MATRIMONII SACRAMENTO: ET PRIMVM DE natura eius atque significatione. TABVLA 92.

MATRIMONIUM Christianorum

- *Dicitur*
  - *Matrimonium ab eo, quòd fœmina idcircò maximè nubere debet, vt mater fiat: vel quia prolem concipere, parere, educare, matris munus est.*
  - *Coniugium à coniungendo, quòd legitima mulier cum viro, quasi vno iugo adstringatur.*
  - *Nuptiæ, quia (vt inquit S. Ambrosius) pudoris gratia puellæ se obnuberent: quo etiam declarari videbatur, viris obedientes subiectasque esse oportere.*
  - *Definitur ex communi Theologorum sententia, viri & mulieris maritalis coniunctio inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens.*
- *Duplicem habet rationē: considerandū est enim, vel vt*
  - *Naturalis coniūctio: quod quidem*
    - *Deus ipse*
      - *Non solùm instituit, Gen. 1. & 2. Matt. 19.*
      - *Verùm, vt sancta Tridentina Synodus declarat, perpetuum etiam & indissolubilem nodum ei addidit, cùm ait: Quod Deus coniunxit, homo nō separet. Matth. 19.*
    - *Tribus de causis fieri debet, quarū*
      - *Prima est, hæc ipsa diuersi sexûs naturæ instinctu expedita societas, mutui auxilij spe conciliata, vt alter alterius ope adiutus, vitæ incommoda faciliùs ferre, & senectutis imbecillitatem sustentare queat.*
      - *Altera est procreationis appetitus, nō tam quidem ob eam rem, vt bonorum & diuitiarū hæredes relinquantur, quàm vt veræ fidei & religionis cultores educentur. Tob. 6.*
      - *Tertia est, vt qui sibi imbecillitatis suæ conscius est, nec carnis pugnam vult ferre, matrimonij remedio ad vitanda libidinis peccata vtatur. 1. Cor. 7.*
  - *Sacramentum, qua ratione eius natura multo p̄stantior est, & omninò ad altiorem finem refertur. Quòd autem matrimonium sit Sacramentū, conuincitur*
    - *Testimonio sacræ scripturæ: Nam Paulus de matrimonio scribens ad Ephesios, Sacramentum hoc, inquit, magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Ad Ephes. 5.*
    - *Authoritate Concilij Tridentini, cui grauissima adiuncta est ratio. Gratiam enim, quæ huic inest Sacramento, non significat tantùm, sed etiam tribuit, in quo maxima sacramenti ratio inest.*

DE MATRIMONII COMMENDATIONE.

TABVLA 93.

TRIA Matrimonij sunt bona:

- *Primum est proles, hoc est, liberi, qui ex iusta & legitima suscipiuntur vxore. id enim tãti fecit Apostolus, vt diceret, Saluabitur mulier per filiorum generationem. 1. Timoth 2.*
- *Alterum est Fides, non ille virtutis habitus, quo imbuimur, cùm baptismum percipimus, sed fidelitas quædam, qua mutuò vir vxori, & vxor viro, ità se obstringit, vt alter alteri sui corporis potestatem tradat, sanctúmq; illud coniugij fœdus, nunquàm se violaturum polliceatur.*
- *Tertium, sacramentum, vinculum scilicet matrimonij, quod nunquàm dissolui potest. Nam (vt est apud Apostolum) Dominus præcepit, vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari: & vir vxorẽ non dimittat. 1. Cor. 7.*

OFFICIA coniugum sunt hæc:

- *Viri,*
  - *Vxorem liberaliter & honorificè tractare.*
  - *Alicuius honestæ rei studio semper occupatum esse,*
    - *Tùm vt ea suppeditet, quæ ad familiam sustẽtandam necessaria sunt.*
    - *Tum, nè inertia ocio languescat: à quo vitio ferè omnia fluxerunt.*
  - *Familiam rectè cõstituere, omnium mores corrigere, singulos in officio cõtinere.*
- *Vxoris,*
  - *Subditam esse viro suo &c. de quibus habetur 1. Pet. 3.*
  - *Filios in religionis cultu educare, domesticas res diligenter curare.*
  - *Domi se libenter continere, nisì necessitas exire cogat: idq; sine viri permissu nunquàm facere audeat.*
  - *Meminisse semper, secundùm Deum, magis quàm virum, neminem diligendum, eóve pluris faciendum esse neminem: cui etiam omnibus in rebus, quæ Christianæ pietati non aduersantur, morẽ gerere & obtemperare, summa cum alacritate animi oporteat.*

DE vsu matrimonij duo illa maximè docendi sunt fideles:

- *Primum quidem est, non voluptatis aut libidinis causa matrimonio operam dandam esse, sed eo vtendum intrà illos fines, qui à Domino præscripti sunt, iuxta præceptum Apostoli: Qui habent vxores, tanquàm non habentes sint. 1. Cor. 7.*
- *Alterum est, vt Deum orandi & obsecrandi causa, à matrimonij officio interdùm abstineant. vt nõ modò hanc vitam piè & placidè traducant, sed æternæ etiam, Dei benignitate consequendæ, vera & stabili spe, quæ non confundit, nitantur.*

PARS CATECHISMI CATHOLICI TERTIA. DE PRAECEptis Dei in decalogo comprænhensis. TABVLA 94.

Decalogum, legum omnium summam & Epitomen esse, sanctus Augustinus literis commendauit.

CVM MVLTA *locutus sit Dominus, duæ tamen tantùm tabulæ dãtur Moisi lapideæ, quæ dicũtur Tabulæ testimonij futuri in arca. Exod. 20. in quibus continentur decem præcepta, pertinẽtia partim ad*

- *Deum, nempe tria hæc:*
  - *Non habebis deos alienos coram me.*
  - *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanũ.*
  - *Memento vt diem sabbati sanctifices.*
- *Proximũ, videlicet hæc septem:*
  - *Honora Patrem tuum & Matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam Dominus Deus dabit tibi.*
  - *Non occides.*
  - *Non mœchaberis.*
  - *Non furtum facies.*
  - *Non loquéris contra proximum tuum falsum testimonium.*
  - *Non concupisces*
    - *Domum proximi tui.*
    - *Nec desiderabis vxorem eius, non seruum, nec ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.*

Cætera omnia, quæ præcepit DEUS, *ex his decem præceptis pendére intelliguntur, si diligenter quærãtur, vt rectè intelligantur: quo modo hæc ipsa rursùs decem præcepta, ex duobus illis, dilectionis scilicet* DEI *& proximi, in quibus tota lex pendet & prophetæ. Matth. 22.*

IN DECALOGO QVAE SINT SPECTANDA.

TABVLA 95.

Inter cætera, quæ animos hominum ad huius legis iussa seruanda possunt impellere, illud maximam vim habet, DEUM *esse huius legis authorem. Quanuis enim per angelos data esse dicatur, nemo tamen dubitare potest, ipsum* DEUM *esse legis authorem.*

QVAM *piè ac suppliciter* DEI *legẽ colere oporteat, hinc facilè potest animaduerti:*

- *Nam primùm triduo antequàm ferretur lex,* DEI *iussu dictum est omnibus, vt vestimenta lauarent, vxores non attingerent, quô sanctiores ac paratiores essent ad accipiendam legem. Exod. 19.*
- *Deindè, cùm ad montem essent adducti, vndè* DOMINUS *illis per Moisen leges erat laturus, vni Moisi dictum est, vt in montem asscenderet: quò* DEUS *maxima cum maiestate venit, & locum tonitruis, fulguribus, igne, densisq́ nebulis circũfudit, ac loqui cum Moise cœpit, eiq́ leges dedit.*

O B*seruatio legis*

- *Non est difficilis, quod vel vna hac ratione ex Augustino probari poterit, cùm dicit: Quî, quæso, dicitur impossibile esse homini, amare, amare, inquam, creatorem beneficum, patrem amantissimum, deindè etiam, & carnem suam in fratribus suis? At verò qui diligit, legem impleuit. Nihil autem amanti difficile.*
- *Sed tamen necessaria: ait enim Apostolus, non præputium, non circuncisionem aliquid esse, sed obseruationem mandatorum* DEI. *Quòd verò eandem sententiam alibi repetit, & nouam creaturam in Christo tantùm dicit valere, intelligimus planè eam nouam creaturam in Christo dicere, qui mandata* DEI *obseruat.*

FRVCTVS *obseruatæ legis describuntur Psal. 118. Nec verò nobis est seruanda Lex*

- *Tam nostræ vtilitatis gratia,*
- *Quàm* DEI *causa, qui suam hominũ generi in lege voluntatem aperuit: quã cùm cæteræ creaturæ sequãtur, hominẽ ipsum eandem sequi, multo est æquius.*

DE ALIIS QVIBVSDAM, QVAE COLLIGVNTVR ex diuinis verbis, quibus lex Dei promulgata est.

EXODI XX.

EGO SVM DOMINVS DEVS TVVS, QVI eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis &c. TABVLA 96.

EX HIS *verbis animaduertendũ est,*

Vnam ex vniuersis nationibus à Deo delectam esse, quam populum vocaret suum, & cui se cognoscendum & colendum præberet: non quòd cæteras iustitia aut numero vinceret, quemadmodùm Hebræos monet Deus: sed quòd ipsi Deo sic placuit potiùs, vt gẽtem exiguam & inopem augeret & locupletaret, quo eius potentia & bonitas notior apud omnes esset & illustrior.

Deum Hebræos patres diù peregrinari passum esse, posteros etiam durißima seruitute premi, diuexariq́ permisisse ob eam rem, vtì doceremur, amicos Dei fieri non nisì mũdi inimicos, ac peregrinos in terris: itaque in Dei familiaritatem faciliùs recipi, si nihil omninò nobis sit commune cum mundo: tum verò, vt ad Dei cultum translati, intelligeremus, quanto feliciores demùm sint ij, qui Deo, quàm qui mundo seruiant.

Post ampliùs quadringentis annis Deum promissa præstitisse, vt ille populus fide ac spe aleretur. Alumnos enim suos Deus à se perpetuò pendére vult, atque in eius bonitate omnem spem suam collocare, vt in paæcepti explanatione dicetur.

Locum ac tempus, quibus hanc legem populus Israel à Deo accepit, diligenter notandum esse: nempe postquàm eductus ex Aegypto in desertum vénit: vt beneficij recentis memoria allectus, & loci asperitate, in quo versabatur, deterritus, ad accipiẽdam legem aptior redderetur.

APPLICATIO.

ETSI verò ea verba, quibus dicitur, Qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis, Iudæis tantùm videntur conuenire, Aegyptiorum dominatu liberatis: tamẽ si interiorem salutis vniuersę rationem spectemus, magis ad Christianos homines pertinent, qui non ex Aegyptiaca seruitute, sed è peccati regione, & potestate tenebrarum à Deo erepti, atque in regnũ filij dilectionis suæ translati sunt, ad Colo. 1. cuius beneficij magnitudinẽ intuẽs Hieremias, prædixit illud: Eccè dies venient, dicit Dominus, & non dicetur vltrà: Viuit Dominus, q. eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed, Viuit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Aquilonis, & de vniuersis terris, ad quas eieci eos, & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum. Eccè ego mittam piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos: & quæ sequuntur, Hierem. 16.

PRAECEPTVM PRIMVM

DE VERO VNIVS DEI CVLTV. TAB. 97.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS CORAM ME.

HIS *verbis duplex continetur præceptum,*

Iubendi: Nam quod dicitur, Non habebis deos alienos coram me: eam habet sententiã coniunctam: Me verum Deum coles, alienis dijs cultum non adhibebis. In priori autem continetur præceptum { *Fidei, Spei, Charitatis.*

Probibendi, vt sunt illa verba: Non habebis deos alienos coram me, qua loquendi formula legislator vsus est:

Non quòd satis explicata non esset hæc sententia affirmatione præcepti: Me vnum Deum coles &c. Si enim Deus est, vnus est &c.

Sed propter cæcitatem plurimorum, qui olìm Deum verum se colere profitebantur, multitudinem tamen deorum venerabantur.

DE PRÆ-

DE PRAECEPTI HVIVS TRANSGRESſoribus. TABVLA 98.

PECCANT AVTEM in hoc præceptũ, qui fidem, ſpem & charitatem non habent: quorũ peccatum latiſsimè patet. Sunt enim in hoc numero
- *Qui in hæreſim labuntur.*
- *Qui non credunt ea, quæ ſancta mater Eccleſia credẽda ꝓponit.*
- *Qui ſomnijs, augurijs, cæteriſq; vaniſsimis rebus fidem habent.*
- *Qui de ſua ſalute ſpem abijciunt, nec diuinæ bonitati confidunt.*
- *Qui diuitijs tantùm, Qui corporis valetudine ac viribus nituntur: quæ fuſiùs ab ijs explicata ſunt, qui de vitijs & poccatis conſcripſerunt.*

DE VENERATIONE SANCTORVM.

TABVLA 99.

Verùm illud etiam in præcepti huius explicatione accurratè docendum eſt, Venerationem & inuocationem ſanctorum angelorum, ac beatarum animarum, quæ cæleſti gloria perfruuntur, aut etiam corporum ipſorum ſanctorumq; cinerum cultum, quem ſemper Catholica Eccleſia adhibuit, huic legi non repugnare. Quis enim adeò demens eſt, qui edicente rege, nè ſe pro rege quiſquam gerat, aut regio cultu atq; honore affici patiatur, continuò putet nolle regem, ſuis vt Magiſtratibus honos deferatur?

SANcti itaq; angelici & hominum beatorũ ſpiritus &
- *Venerandi ſunt, quòd*
  - *Spiritus S. qui ait, Soli Deo honor & gloria: idem præcepit, vt honore parentes & ſeniores afficeremus.*
  - *Præterea viri ſancti, qui vnum Deum colebant, reges tamen, vt eſt in diuinis literis, adorabant. id eſt, ſupplices venerabantur: Cur non igitur angelicis ſpiritibus, tanto maiorem honorem habebimus, quanto beatæ illæ mentes dignitate Regibus ipſis antecellunt?*
  - *Adde charitatem, qua nos angeli diligunt, qua ducti, pro ijs prouincijs, quibus præſunt, vt ex ſcriptura facilè intelligitur, preces fundunt, quod etiam præſtare ijs, quorum ſunt ipſi cuſtodes, ne dubitãdum quidem eſt: noſtras enim Deo preces offerunt & lachrymas.*
- *Et inuocandi, quòd & perpetuò Deum intuẽtur, & patrocinium ſalutis noſtræ, ſibi delatũ, libentiſsimè ſuſcipiunt. Quæ ſententia confirmatur*
  - *Sacræ ſcripturæ teſtimonijs*
    - *Tum Geneſis* 32. 48.
    - *Tum alijs plurimis.*
  - *Authoritate*
    - *Conciliorum*
      - *Niceni alterius,*
      - *Gangrenſis, &*
      - *Tridentini.*
    - *Sanctorum patrum, & in ijs Auguſtini, qui teſtatur multa Deum non concedere, niſi mediatoris ac deprecatoris opera & officium acceſſerit.*
  - *Conſuetudine ab apoſtolis accepta, & in Eccleſia Dei perpetuò retenta & conſeruata.*

REGVLA.

EX quibus etiam colligi poterit, tantum abeſſe, vt ſanctis, qui in Domino dormierunt, honore afficiendis atq; inuocandis, & ſacris eorum reliquijs cineribuſque venerandis, Dei gloria minuatur: vt eo maximè augeatur, quo magis hominum ſpem excitat, confirmat, & ad ſanctorum imitationem cohortatur.

LIMITATIO.

ETSI verò angelos Chriſtiani adorare dicuntur, non eam tamen illis venerationem adhibent, quam Deo tribuunt. Vndè quòd legimus, interdùm angelos recuſâſſe, nè ſe homines venerarẽtur, eò feciſſe intelligendum eſt, quòd ſibi eum honorem haberi nolebant, qui ſoli Deo deberetur. Apocal. 19. 22.

DE IMAGINIBVS SANCTORVM.

TABVLA 100.

NON FACIES TIBI SCVLPTILE, NEQVE omnem similitudinem, quæ est in cælo desupèr,& quæ in terra deorsùm &c. Non adorabis ea, neque coles.

Quidam hoc alterum præceptum existimantes duo postrema, ipsa vnius præcepti vi contineri voluerunt, vt sanctus Augustinus illa extrema diuidens, hæc ipsa verba ad primum præceptum pertinere voluit. Quam sententiam, quia in Ecclesia celebris est, libenter sequimur.

HOC autem præce-

Nõ omninò ꝓhibetur ars pingendi, fingendi, aut sculpendi: Nã

Primùm in scripturis iussu Dei simulacra & imagines effectas legimus, Cherubim, serpentis ænei.

Deindè nemo tam rudis est, cùm sanctissimæ Trinitatis aliqua persona quibusdam signis exprimitur, quæ tam in veteri quàm in nouo testamento apparuerunt, vt illa imagine diuinitatem credas exprimi, sed potiùs illis declarari intelligat proprietates aliquas, aut actiones quæ Deo tribuuntur.

Angelis etiam tum humana species, tum alæ affiguntur: vt intelligant fideles, quàm propensi sint in humanum genus, & tanquàm parati ad ministeria Domini exequenda: omnes enim administratorij spiritus sunt propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis. Ad Heb. 1.

Prætereà cùm Christus Dominus eiusq́; sanctissima mater, cæteriq́; omnes sancti humana præditi natura, humanam speciem gesserint, eorum imagines pingi atque honorari, sanctum & grati animi certissimum argumentum semper habitum est: quod & apostolicorum temporum monumenta, & œcumenicæ synodi, & tot sanctissimorum doctissimorumq́; patrum, inter se consentientium, scripta confirmant.

Sed imagines ob eam rem vetitæ sunt, ne quid simulacris quasi dijs colendis, de vero Dei cultu detraheretur. Duplici autem potissimùm ratione, quòd ad hoc præceptũ attinet, Dei maiestatem vehemẽter lædi perspicuum est:

Altera, si idola & imagines, tanquàm Deus colantur, aut credatur inesse aliqua in his diuinitas vel virtus, propter quam sint colendæ, vel quòd ab eis sit aliquid petendum, vel quòd fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olìm fiebat à gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant, quod passim sacræ literæ reprehendunt.

Altera, si quis conetur diuinitatis formam aliquo artificio effingere, quasi corporeis oculis cõspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Quis enim Deum, vt inquit Damascenus, qui sub adspectum non cadit, qui corporis expers est, qui nullis terminis circunscribi, nec vlla figura describi queat, possit exprimere?

REGVLA

NON solùm autem licere in Ecclesia imagines habere, & illis honorem & cultũ adhibere certum est, cùm honos, qui eis exhibetur, referatur ad prototypa: verùm etiam maximo fidelium bono ad hanc vsque diem factum constat: vt ex Damasceni libro, quem de imaginibus edidit, & septima synodo, quæ est secunda Nicena, intelligitur.

PRAE-

PRAECEPTVM SECVNDVM, DE LICITIS ET ILLICItis iurationibus. TABVLA ICI.

NON ASSVMES NOMEN DOMINI DEI tui in vanum.

IN HVIVS præcepti explicatione, id primum cõstet, cũ eo, quod lex fieri prohibet, earum etiam rerum præceptionẽ coniunctam esse, quas præstare homines debent: ità sanè, vt legis huius siue edicti diuini duplex omninò sit ratio:

Vna, qua iubemur, diuino nomini honorẽ tribuere. MODI autem qbus DEUS sit laudãdus, sunt varij:

Primùm igitur laudatur Deus, cùm in omnium conspectu Deum ac Dominum nostrum fidenter cõfitemur, Christumq́; salutis nostræ authorem, quemadmodùm agnoscimus, ità etiam prædicamus.

Itemq́; cùm verbo Dei, quo voluntas eius enunciatur, sanctè & diligenter operam damus: in eius meditatione aßiduè versamur, studiosè illud aut legendo, aut audiendo addiscimus, perindè vt cuiusque personæ & muneri aptum & consentaneum est.

Deindè diuinum nomen veneramur & colimus, cùm officij & religionis causa diuinas laudes celebramus, ac de omnibus rebus, tum prosperis, tum aduersis, illi singulares gratias agimus.

Neque verò minùs Dei nomen honoratur, si fidenter opem eius imploramus, quô scilicet aut nos ab aduersis rebus liberet, aut ad easdem fortiter perferendas constantiam & robur largiatur.

Præterea Dei nomen honore prosequitur, cũ fidei faciendæ causa testamur Deũ: Qui modus à superioribus valdè differt, Nam

Quæ suprà enumerauimus, ità suapte natura bona sunt atque expetenda, vt nihil beatius, nihil homini optabilius poßit esse, quàm si in illis sedulò exequendis seipsum dies noctesq́; exerceat.

At iusiurandum licèt bonum sit, eius tamẽ frequens vsus minimè est laudabilis. Est enim ea de causa tantùm institutum, vt esset tanquàm remedium quoddam humanæ imbecillitatis, & ad probandum, quod dicimus, necessarium instrumẽtum. Nisi ergò grauis & iusta causa subsit, iureiurando vti non est salutare: quod si sæpiùs adhibeatur, tantum abest vt prosit, vt magnum detrimentum afferat.

Altera, qua vetamur diuinum nomẽ in vanum assumere. Appáret enim eum graui peccato se obstringere, qui non consilio, sed temeritate ad iurandum fertur. Grauißimum autem delictum hoc esse, illa etiam verba declarant: Non assumes nomen Dei tui in vanum: quasi rationem afferret, cur hoc facinus scelestum adeò ac nefarium sit, nimirùm propterea, quòd eius maiestas minuitur, quem nos Deum & Dominum nostrum esse profitemur.

DE IVRISIVRANDI RELIGIONE, SIVE de licito iuramento. TABVLA 102.

IN EO Iureiurãdo, quo Dei nomẽ honorari dictũ est, attenduntur

Formulæ variæ:

Primùm, iurare nihil aliud, nisi Deum testari, quacunque id forma & conceptione fiat.

Est etiam illud iusiurandum, cùm ad faciendam fidem per res creatas iuramus, vt per sacra Dei Euangelia, per crucem, per sanctorum reliquias & nomen, & cætera id genus, in quibus diuinæ maiestatis splendor elucescit.

Eadem ratio est illius iurisiurandi, quod per execrationem profertur, quale est illud sancti Pauli: Ego testem Deum inuoco in animam meam, 2. Cor. 1. Etenim hoc pacto aliquis Dei iudicio, tanquàm mendacij vltori, subijcitur.

Genera duo:

Primum, quod assertorium appellatur, nimirùm cùm aliquid de re præsenti, aut præterita, religiosè affirmamus: vt Apostolus in Epistola ad Galatas: Eccè coram Deo, quia non mentior. ad Galat. 1.

Alterum verò promissorium dicitur, ad quod etiam comminationes referuntur, futurum tempus spectans, cùm aliquid ità fore, pro certo pollicemur & confirmamus: vt Bersabeæ Dauid iurans per Dominum Deum suum promisit, Salomonem, eius filium, regni hæredem fore, atque in ipsius locum successurum.

Tria, q̃ ad iusiurandũ requirũtur:

Veritas, quam iureiurando necessariam esse, Dauid quoquè indicat illis verbis: Qui iurat proximo suo, & non decipit. Psal. 14.

Iudicium: neq; enim iusiurandum temerè, & inconsideratè, sed consultò & cogitatò adhiberi debet. Itaque iuraturus

- Primùm quidẽ consideret, vtrùm necessitate cogatur, nécne: remq; totã accuratè expendat, an eiusmodi sit, vt iureiurando indigere videatur.
- Tempus prætereà spectet, locum attẽdat, aliaq; permulta, q̃ rebus adiuncta sunt, circunspiciat: nõ odio, non amore, aut animi perturbatione aliqua impellatur, sed ipsius rei vi & necessitate.

Iustitiam, quæ maximè in promissis requiritur. Quarè si quis iniustum aliquid & inhonestum promittit, & iurando peccat, & promissis faciendis scelus scelere cumulat.

Quòd his omnibus seruatis, tutò iurare liceat. Sic enim &

- Lex Domini præcipit: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per eum iurabis, Deut. 6. Et Psal. 62. Laudabuntur omnes qui iurant in eo. &c.
- Apostolos iurâsse, ex D. Pauli epistolis appáret.
- Interdùm & ipsi iurant angeli. Apoc. 10.
- Quin etiam & Deus ipse iurauit, angelorum Dominus, Genes. 22. Exod. 33. Psal. 109. Ad Hebr. 6.

Ortus: etenim iusiurandum à fide originem ducit, qua homines credunt, Deum totius veritatis esse authorem, qui nec decipi vnquàm possit, nec alios decipere: cuius oculis nuda sunt omnia & aperta, qui denique vniuersis rebus humanis admirabili prouidentia consulit, mundumq; administrat.

Finis. iusiurandum enim eò tendit, atque id omninò spectat, vt hominis iustitiam & innocentiam probet, finemque litibus & controuersijs imponat.

DE IRRELIGIOSIS SIVE ILLICITIS iurationibus. TABVLA 103.

Hoc præcepto prohibetur, nè homines falsum iurent. Nam qui à tanto scelere non refugit, vt Deum falsò testetur, hic insignem Deo iniuriam facit, quippe qui aut illi inscitiæ notam inurit, dum ipsum alicuius rei veritatem latère arbitratur, aut certè improbitatis & praui affectûs, qui mendacium testimonio velit confirmare.

IVRAT autem falsò

Non is solùm, qui quod falsum scit, verum esse iurando affirmat: sed ille etiam, qui iureiurando id asserit, quod cùm verum sit, tamen ipse falsum putat.

Simili quoquè ratione peierat, qui id iurat, quod verum existimat, & tamen re vera falsum est: nisi quantùm potuit, curam & diligentiam adhibuerit, vt totam rem compertam atque exploratam haberet.

Eiusdem verò peccati reus censendus est, qui se aliquid iureiurando facturum promittit, cùm tamen aut promissum implere in animo non fuerit, aut si fuit, quod promisit, re ipsa non præstat: quod etiam ad eos pertinet, qui cùm se voti sponsione Deo obligârunt, non præstant.

Præterea in hoc præceptum peccatur, si desit iustitia, quæ ex tribus iurisiurãdi comitibus vna est: vt si quis iuret se peccatum aliquod mortiferum commissurum.

His adiungi debent illa iurandi genera, quæ à contemptu quodam proficiscuntur, cùm quis iurat se non obtemperaturum consilijs Euangelicis.

Præterea hanc legem is violat, & iudicio peccat, qui, quod verum est iurat, idque ità se habere existimat, leuibus quibusdam coniecturis adductus & longè petitis. Nam qui sic negligenter iurat, in magno peierandi periculo versatur.

Falsò præterea iurat, qui per falsos deos iurat. Quid enim est à veritate alienius, quàm mendaces & fictitios deos, tanquàm verum Deum testari?

Atque huc etiã pertinet neglectus verbi diuini, cui honor debetur.

- *Dei enim verbum summa iniuria afficit, quicunque sacram scripturam à recta & germana eius sententia, ad impiorum dogmata & hæreses flectit.*
- *Præterea fœdis & inhonestis maculis sacra scriptura contaminatur, cùm eius verba & sententias, quæ omni veneratione colẽda sunt, ad profana quæq; nefarij homines torquent, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, assentationes, detractiones, sortes, libellos famosos, & si qua sunt alia id genus: in quod peccatum sacra Tridentina synodus animaduerti iubet.*

Deindè vt ij Deum honorant, qui eius opem atque auxilium in suis calamitatibus implorant: ità debitum Deo honorem is negat, qui illius subsidium non inuocat.

At verò longè magis detestabili scelere seipsos adstringunt, qui sacrosanctum Dei nomen, ab omnibus creaturis benedicendum, & summis laudibus extollẽdum, aut etiam sanctorum nomen cum Deo regnantium, impuro & contaminato ore blasphemare atque execrari audent.

QVAE POENA IN LEGIS HVIVS TRANSGRESsores constituta sit. TABVLA 104.

NON ENIM HABEBIT INSONTEM DOminus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà.

PRO *declaratione huius quasi appendicis, aduertendum est,*

Summa ratione factum esse, vt huic præcepto minæ adiungerentur: quo quidē & peccati grauitas, & in nos Dei benignitas agnoscitur: qui cùm hominum perditione non delectetur, nè ipsius iram & offensionem subeamus, hisce salutaribus minis nos deterret, nimirùm vt illum beneuolum potiùs, quàm iratum, experiamur.

Quanta sit hominum procliuitas, ad hoc peccatum committendum: vt non satis fuerit legem ferre, nisi etiam minæ adderentur. Incredibile enim est, quantùm propriæ imbecillitatis cognitio & cogitatio vtilitatis habeat.

Nullum à Deo certum supplicium constitutum fuisse, sed tantùm vniuersè minari, quicunq; se hoc scelere adstrinxerit, non impunè laturum.

PRAECEPTVM TERTIVM DE SABBATHI ET FESTOrum Sanctificatione. TABVLA 105.

MEMENTO VT DIEM SABBATHI SANctifices &c. Exod. 20.

Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo à nobis debetur, rectè atque ordine præscribitur: est enim hic veluti quidam prioris præcepti fructus: quoniam quem intimis sensibus piè colimus, fide & spe adducti, quam in eo positam habemus, non possumus eum non externo cultu venerari, eidemq; gratias agere.

AT VErò *hoc præceptum à cæteris Decalogi legibus*

Differt, quòd

Reliqua decalogi præcepta, naturalia sunt & perpetua, neque mutari vlla ratione possunt.

Hoc autem de sabbathi cultu præceptum, si statutum tempus spectatur, non fixum & constans est, sed mutabile: neque ad mores, sed ad cæremonias pertinet. neque naturale, quoniam non à natura ad id edocti aut instituti sumus, vt illo die potiùs, quàm alio, externum cultum Deo tribuamus: sed ex eo tempore, quo populus Israeliticus à Pharaonis est seruitute liberatus, diem sabbathi coluit.

Conuenit cum eisdem,

Non ritu & cæremonijs, quæ sunt antiquatæ:

Sed quia aliquid habet, quod ad mores, naturæq; ius attineat. Nam Dei cultus ac religio, quæ hoc præcepto exprimitur, à naturæ iure existit: cùm illud natura comparatum sit, vt aliquot horas in ijs, quæ ad Dei cultum pertinent, versemur.

DE TERTII PRAECEPTI PARTIBVS.

Ex quinto capite Deuteronomij. TABVLA 106.

Verus ac proprius huius præcepti sensus eò spectat, vt homo & animo & corpore in eam curam incumbat, vt statuto aliquo tempore, à negocijs corporisq́; laboribus feriatus, Deum piè colat ac veneretur.

ET RECtè in quatuor partes distribui potest, in quarũ

- *Prima agitur de*
  - *Significatione, quæ est duplex:*
    - *Primò Sabbathum, Hebraicum nomen, si Latinè interpreteris, cessatio dicitur: Sabbathizare propterea, cessare & requiescere, Latino vocabulo appellatur. Et hac significatione accipitur pro septimo die, quo Deus ab omni opere, quod fecerat, requieuit.*
    - *Posteà verò non solùm septimus hic dies, sed ob eius dignitatem, ipsa etiam hebdomada eo nomine appellata est, in quem sensum Pharisæus apud sanctum Lucam dixit: Ieiunio bis in sabbatho. cap. 18.*
  - *Sanctificatione, hoc est, ipsa cessatione, quæ fit à corporis laboribus, & à negocijs. Atq; sic diem sabbathi*
    - *Dicimus esse religiosum, diuinisq́; actionibus & sanctis rerum officijs consecratum.*
    - *Tum plenè & perfectè celebramus, cùm pietatis & religionis officia Deo præstamus: Hocq́ue planè Sabbathum est, quòd Esaias delicatum appellat, quoniam festi dies sunt veluti deliciæ Domini & piorum hominum. Isai. 58.*
- *Altera demonstratur, diem septimũ Dei cultui diuinitùs dedicatũ esse, Quem Dominus in Exod. cap. 20. & apud Ezechiel. 31. capit. Signum vocat.*
  - *Signum est, inquit, inter me & vos, in generationibus vestris, vt sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.*
  - *Deindè signum est, & quasi monumentum conditæ huius admirandæ vniuersitatis.*
  - *Signum præterea fuit Israelitarum memoriæ traditũ, quo admoniti, se Dei auxilio à durißimo Aegyptiacæ seruitutis iugo, solutos ac liberatos esse meminissent.*
  - *Et signum item tum spiritualis, tum cælestis sabbathi, quod in sancta quadam & mystica quiete consistit, nimirùm cùm vetus homo, Christo consepultus, ad vitam renouatur, atque in ijs actionibus, quæ Christianæ pietati conueniũt, studiosè se exercet.*

DE RE-

DE RELIQVIS DVABVS PARTIBVS.

TABVLA 107.

RELIQUÆ sunt adhuc partes duæ, videlicet

- *Tertia, in ijs verbis, Sex dies operaberis &c. quibus fideles admonentur,*
  - *Nè ociosi & desides vitam traducant: sed potiùs Apostolicæ vocis memores, negocium suum quisque agat, & operetur manibus suis, sicut ab eo præceptum fuerat.*
  - *Vt sex ipsis diebus opera nostra efficiamus, nè aliquid eorum quæ alijs hebdomadæ diebus fieri agíve oporteat, in diem festum reijciatur: atq; itá animus à diuinarum rerũ cura studioque auocetur.*
- *Quarta describitur,*
  - *Quibus in operib⁹ atq; actionibus Christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illæ verò eiusmodi sunt, vt*
    - *Ad Dei templum accedamus, eoque loco syncera, piaque animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersimus.*
    - *Diuina Ecclesiæ Sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ vulnerum curationem crebrò adhibeamus.*
    - *Peccata sacerdotibus sæpè confiteamur.*
    - *Sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum crebrò percipiamus.*
    - *Attentè prætereà diligenterque sacras audiamus conciones.*
    - *In precibus diuinisque laudibus frequenter nos exerceamus. itemque in ijs officijs, quæ pietatem continent, pauperibus & egenis eleemosynam tribuendo, ægros homines visitando, mærentes, quique dolore afflicti iacent, piè consolando.*
  - *Quæ facere prohibeamur, videlicet, vt quæcunque diuinum cultum impedire possunt, omninò vitemus. Facilè enim perspici potest, omne seruilis operis genus prohiberi, non quidem ea re, quòd sua natura aut turpe, aut malum sit: sed quoniam mentem nostram à diuino cultu, qui finis præcepti est, abstrahit: quo magìs peccata fidelibus vitanda sunt, quæ non solùm animum à diuinarum rerum studio auocant, sed nos à Dei amore prorsùs seiungunt.*

APPENDIX DE RELIQVIS FESTIS Ecclesiæ. TABVLA 108.

ALIOS AVTEM DIES *festos ab Ecclesiæ initio, & consequẽtibus deindè temporibus, Apostoli & sancti patres nostri instituerũt, vt piè & sanctè* DEI *beneficiorũ memoriã coleremus. Inter eos autẽ celeberrimi habentur illi dies,*
- *Qui ob redemptionis nostræ mysteria, religioni consecrati sunt.*
- *Deindè qui dicantur*
  - *Sanctißimæ Virgini Matri,*
  - *Tum verò Apostolis, ac Martyribus.*
  - *Cæterisq́; sanctis cum Christo regnantibus.*

In quorum victoria
- *Dei bonitas & potentia laudatur.*
- *Ipsi debiti honores tribuũtur.*
- *Atq; ad eorũ imitationem fidelis populus incitatur.*

PRAECEPTVM QVARTVM, DE PARENTIBVS ET SVPERIORIBUS honorandis.

HONORA PATREM TVVM ET MATREM tuam, vt sis longæuus super terram &c.

QVID PRAECEPTA SECVNDAE TABVLAE differant à præcedentibus primæ tabulæ præceptis. TABVLA 109.

DIFFERVNT *præcepta primæ tabulæ, à legibus tabulæ secundæ, quinque modis:*

I. *Superioribus tribus præceptis, de quibus dictum est, quasi subiecta materies, quam tractent, est Deus, id est, summum bonum.*
Cæteris verò, proximi bonum.

II. *Illis summus, His proximus* — *Amor est propositus.*

III. *Illa finem, Hæc autem ea quæ ad finem referuntur,* — *Spectant.*

IIII. *Charitas Dei ex ipso pendet. Deus enim per se, non alterius rei causa, summè diligendus est.*
Charitas autem proximi, à charitate Dei ortum habet, atque ad eam, tanquàm ad certam regulam, dirigenda est.

V. *Quòd Deo nullus honor, nulla pietas, nullus cultus, satìs dignè tribuitur, in quem amor augeri infinitè potest.*
At charitas, qua proximum complectimur, suis finibus circunscribitur: iubet enim Dominus proximos diligere, sicut nosipsos.

DE QVAR-

DE QVARTI PRAECEPTI EXPLICATIONE.

TABVLA 110.

IN HAC *explicatione hæc capita diligēter inprimis sunt pertractanda:*

- *Honorare quid sit. Est enim de aliquo honorificè sentire, & quæ illius sunt, maximi putare oīa. Huic aūt honori hæc omnia coniuncta sunt,*
  - *Amor,*
  - *Obseruantia,*
  - *Obedientia,*
  - *Et cultus.*
- *Patres qui vocētur, nēpe*
  - *Illi præcipuè, ex quibus generati sumus:*
  - *Ecclesiæ præsides, Pastores & Sacerdotes.*
  - *Ij, quibus aut* { *Imperium, Magistratus, Potestas* } *Commissa est.*
  - *Quorum procurationi, fidei, probitati, sapientiæque alij commendantur: cuiusmodi sunt*
    - *Tutores,*
    - *Curatores,*
    - *Pædagogi,*
    - *Magistri.*
  - *Senes, & ætate confecti, quos etiam vereri debemus.*
- *Vt sint obseruandi Parētes: ità videlicet,*
  - *Vt, quem eis tribuimus, honor ex amore atque intimo animi sensu depromptus videatur.*
  - *Alia prætereà sunt honoris officia, quæ in Parentes conferri debent, cùm à Deo suppliciter petimus, vt eisdem benè & feliciter omnia eueniant, vt in maxima gratia & honore sint apud homines, vt ipsi Deo ac sanctis, qui in cælis sunt, commendatissimi sint.*
  - *Item parētes honoramus, cùm*
    - *Nostras rationes ad eorum arbitrium, voluntatemque conferimus.*
    - *Eorum rectè facta moresque imitamur.*
    - *Consilia eorum non modò exquirimus, verùm etiam sequimur.*
    - *Eis subuenimus, ea impertientes, quæ victus cultusque desiderat.*
  - *Quandò sint honorandi. Et honoris quidem officia parentibus tribuere semper debemus,*
    - *Sed tum maximè, cùm periculosè ægrotant.*
    - *Atque etiam mortuis, quod fit, si ijs funus facimus, si exequias cohonestamus: si honorem sepulturæ impertimus: si iusta & sacrificia anniuersaria curamus, si quæ ab ijs legata sunt, diligenter persoluimus.*
- *Quodnam præmium, quamque consentaneum ijs propositum sit, qui diuino huic præcepto obediunt: Quibus promittitur* { *vsus vitæ* }
  - *Non solùm sempiternæ ac beatæ,*
  - *Sed etiam eius, quam in his agimus terris. Pietas enim ad omnia vtilis est &c. 1. Tim. 4.*

PRAECEPTVM V.

DE HOMICIDIIS. TABVLA CXI.

NON OCCIDES.

CVM autem Domin⁹ huius legis vim explicaret, in eo duo cōtineri ostēdit:

- Alterū, Nè occidam⁹: quod à nobis fieri vetitū est: sunt tamen cædes aliæ
  - Quæ hac præcepti lege non vetētur. Nam
    - *Primùm bestias occídi, prohibitum non est: quoniam illis vesci, à Deo hominibus est concessum, fas item est illa occídi.*
    - *Alternm permissum cædis genus est, quod ad eos Magistratus pertinet, quibus data est necis potestas, qua ex legum præscripto iudicioque in facinorosos homines animaduertunt, & innocentes defendunt.*
    - *Qua ratione ne illi quidem peccant, qui iusto bello non cupiditate, aut crudelitate impulsi, sed solo publicæ vtilitatis studio, vitam hostibus adimunt.*
    - *Neque huius præcepti reus est, qui non spontè, neq; meditatò: sed fortuitò hominem occídit: in quo tamen duabus de causis peccari potest:*
      - *Altera, si quis in re iniusta occupatus, hominem occíderit: vt si quis grauidam mulierem pugno vel calce percuteret, ex quo abortus sequeretur.*
      - *Altera, si non omnibus circunspectis, negligenter & incautè aliquem occíderit.*
    - *Deniquè si quis salutis suæ defendendæ causa, omni adhibita cautione, alterum interemerit, hac lege non tenetur.*
  - Probibitæ:
    - Quales sunt reliq̃ cędes oẽs: siue enim spectes
      - Eos
        - *Qui cædem faciunt, nemo planè excipitur, non diuites, non potẽtes homines, non domini, non parentes: sed, delectu omni & discrimine remoto, occídere vetitum est omnibus.*
        - *Qui interficiuntur: nam ad omnes hæc lex pertinet, nec quisquã est tam humilis & abiectæ conditionis homo, quin legis huius vi defendatur.*
      - Multiplici cædis faciendæ modo, nemo est q̃ excipiatur.
        - *Non solùm enim suis cuiq; manibus, aut ferro, aut lapide, aut baculo, aut laqueo, aut veneno vitam homini eripere non licet:*
        - *Sed consilio, ope, auxilio, vel alia quacũq; ratione, id fieri prorsùs vetitum est.*
        - *Ad hæc homini Christiano, ne irasci quidẽ licet, nisi iusta subsit causa: cùm lex spiritualis nõ manus solùm puras, sed animum etiã castum, syncerumq; nos habere iubeat.*
        - *Quin etiam, si quis perfectam huius legis rationem expendat, nec malo illato resistere permittitur, sed inimicis etiam benefacere iubemur. ibid. & ad Rom. 12.*
    - *Quarum præcipuum est remedium, vt intelligant fideles, quàm nefarium sit peccatum, hominis cædes: id quod ex plurimis maximisque sanctarum literarum testimonijs perspici potest.*
- *Alterum, quod facere iubemur, vt cõcordi amicitia, charitateque inimicos complectamur, pacem habeamus cum omnibus, cuncta deniquè incommoda patienter feramus.*

DE VIRTVTIBVS HVIC VITIO CONTRARIIS, secunda huius præcepti parte. TABVLA 112.

QVAE verò nobis hoc præcepto seruanda iubētur, hæc sunt:

- *Quæ quidem eò spectant, vt pacem cum omnibus habeamus. Matth. 5.*
- *Charitas, qua sine vlla exceptione oēs sunt complectendi. Eius veluti comites sunt*
  - *Patientia, in qua nos animas nostras possessuros esse, saluator docet. Luc 21.*
  - *Benignitas, atq; beneficentia, cuius officiū in ijs rebus maximè versatur:*
    - *Vt pauperibus suppeditemus res necessarias, cibum esurientibus, sitientibus potum demus, nudos vestiamus: & quo quisque opis nostræ magis indiget, eo in illum plus liberalitatis conferamus.*
    - *Hæc officia, quæ per se sunt illustria, eo fiunt illustriora, si inimicis præstentur.*
- *Mansuetudo: nam si charitatis legem spectemus, quæ benigna est, omnia quæcunque ad mansuetudinem, lenitatem, aliasque id generis virtutes pertinent, officia colere, ea lege præscribi intelligemus.*
- *Remissio iniuriarū. Plenissimū enim Charitatis officium illud est, vt iniurias, quas accepimus, æquo animo remittamus, atque condonemus: Quod vt planè efficiam⁹, adhibenda sunt*
  - *Præcipuè tria:*
    - *Primùm, vt, qui se iniuriam accepisse putat, ei maximè persuadeatur, illum detrimenti aut iniuriæ præcipuam causam non fuisse, quem ipse vlcisci cupit. Quæcūque enim in hac vita patimur, à Domino, qui iustitiæ omnis misericordiæq; parens est & author, proficiscuntur. Quò illud pertinet, quod grauiter & eruditè S. pertractauit Chrysosto. Neminem scilicet, nisi à seipso, lædi.*
    - *Alterū, q̄ duo præcipua cōmoda cōplectitur:*
      - *Vnum, quòd aliena debita remittentibus promisit Deus, fore vt ipsi etiam peccatorum veniam impetrent.*
      - *Alterum, quod nobilitatem quandam atque perfectionem assequimur, adeò vt quodam modo Dei similes efficiamur, qui solem suum oriri facit super iustos & iniustos.*
    - *Postremò consideranda sunt incommoda eorū, qui illatas sibi iniurias condonare nolunt.*
      - *Odium enim non solùm peccatum graue est,*
      - *Sed etiam diuturnitate peccandi grauiùs inhæret:*
      - *Et dicitur peccatum diaboli, qm̄ quidē ipse ab initio homicida fuit.*
  - *Deindè alia quoquè remedia opportuna, quæ sanctarum literarum monumentis tradita sunt.*
    - *Ac primum omnium & maximum est, Saluatoris nostri plenissima illa pietatis oratio, quam pro persecutoribus suis habuit Luc. 23. cuius exemplum ad imitandum nobis proponere debemus.*
    - *Alterum autem remedium, ab Ecclesiastico propositū est, vt mortē atq; illum Iudicij diem recordemur: Memorare, inquit ille, nouissima tua, & in æternum non peccabis. Eccles. 7.*

AXIOMA.

Ad misericordiam Dei implorandam nullum aptius, maiúsve remedium inuenias, quàm obliuionem iniuriarum, & amorem in eos, qui te aut tuos re aut oratione violârint.

PRAECEPTVM VI.

DE ADVLTERIIS ET ALIIS CARnis operibus. TABVLA 113.

NON MOECHABERIS.

HVIVS quoq; Præcepti duplex vis est:

- *Altera, qua disertis verbis vetatur*
  - *Adulterium, quod est legitimi tori iniuria, siue alienus, siue proprius ille sit. Etenim si maritus cum muliere soluta rem habet, suum ipse torum violat: si verò solutus vir alienam cognoscat vxorem, adulterij labe torus alienus inquinatur.*
  - *Omne impuritatis & impudicitiæ genus, quo polluitur corpus. Quam sententiam, non tantùm ex D. Ambrosij & B. Augustini scriptis, sed ex sacris literis tum veteris, tum noui testamenti licet cognoscere. Immò verò omnem intimam animi libidinem hoc præcepto vetitam esse, tum ipsius legis vis significat, tum Christus Dominus docuit.*
  - *Præcipuè verò ob eam rem adulteriũ disertè vetitum est,*
    - *Quia præter turpitudinem, quæ illi cum alijs intemperantiæ generibus communis est, iniustitiæ quoquè peccatum non solùm in proximum, sed etiam in ciuilem societatem adiunctum habet.*
    - *Est illud item certum, qui se à cæterarum libidinum intemperantia non abstinet, eum ad hanc, quæ adulterij est, incontinentiam facilè labi.*
- *Altera, quæ eam sententiam inclusam habet, vt animi corporisq; castitatem colamus. vbi fideles*
  - *Docendi sunt, ac vehementer hortandi, vt pudicitiam & continentiam omni studio colant, mundentque se ab omni inquinamento carnis & spiritûs, perficientes sanctificationem in timore Dei.*
  - *Inprimis autem admonendi sunt, quanuis castitatis virtus in diuino illo virginitatis proposito magis eluceat, tamen ijs etiam conuenire, vel qui cælibem vitam agunt, vel matrimonio iuncti, à vetita libidine puros se & integros seruant.*

DE OPOR-

DE OPPORTVNIS VITII HVIVS REMEDIIS.

TABVLA 114.

QVONIAM verò multa à sanctis Patribus tradita sunt, quibus docemur domitas habere libidines & coërcere voluptates, in hac quoquè tractatione diligentissimè versandū est. Hæc autē eiusmodi sunt, quæ consistunt partim in

- Cogitatione, quale inprimis est, vt intelligamus, quanta sit huius peccati turpitudo & pernicies. quæ cogitatio paratur ex varijs sacræ scripturæ testimonijs & argumentis.
  - *Primùm enim omne peccatum, quodcunque fecerit homo, extra corpus est: Qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. 1. Cor. 6.*
  - *Deindè, id quod scelestius est, si homo Christianus meretrici turpiter se dedat, membra quæ Christi sunt, ea meretricis facit. ibidèm.*
  - *Est præterea homo Christianus, vt Apostolus testatur, templum spiritûs sancti, quod violare nihil aliud est, nisi ab eo Spiritum sanctum eijcere. ibid.*
  - *Tum, qui adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam, turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur. Prouerb. 6.*
  - *Deniquè & si mortem, qua olìm afficiebantur, & lapidibus obruebantur adulteri, effugiant, intolerabiles tamen dolores, ac pœnarum cruciatus, quibus sæpè plectuntur, non effugiunt. Nam mente cæci, quæ pœna grauissima est, ità fiunt, vt neque Dei, neque famæ, neque dignitatis, neque filiorum, deniquè nec vitæ suæ rationem habeant: hocque pacto adeò nequam & inutiles fiunt, vt nihil graue eis committi debeat, & ad nullum ferè officij munus idonei sint.*
- Actione. Quorum
  - *Primùm illud est, vt ocium maximè fugiamus.*
  - *Deindè crapula magnoperè est vitanda.*
  - *Est etiam oculorum cohibenda lasciuia.*
  - *Vestium quoquè fugiendus est ornatus elegantior & exquisitus.*
  - *Turpis obscœniquè sermonis cauenda procacitas.*
  - *Delicatiores ac molliores cantus, ac saltationes, itemque*
  - *Libri obscœnè & amatoriè scripti, pariterque*
  - *Imagines, quæ aliquā turpitudinis speciem præ se ferunt, vitādæ.*
  - *Deniq. ad libidinis vim opprimendā maximè valent*
    - *Frequens confessionis & Eucharistiæ vsus.*
    - *Assiduæ ac piæ quidem preces, cum eleemosynis atque ieiunio coniunctæ.*
    - *Vigiliæ item ac piæ peregrinationes, atque alia afflictationum genera, quibus corpus est exercendum, sensuumq. appetitiones reprimendæ.*

PRÆ-

PRAECEPTVM VII.

DE FVRTIS ET ALIIS INIVSTItiæ operibus, Siue de iniusta possessione & vsu rerum aliarum. TABVLA 115.

NON FVRTVM FACIES.

EST autem hoc p̄ceptū, quēadmodùm superiora, diuisum in duas Partes: Quarū

- *Altera, apertè est annunciata, & vetat*
  - *Furtū, in quo illud animaduertendū est, furti nomine*
    - *Non id modò intelligi, cùm occultè ab inuito domino aliquid aufertur:*
    - *Sed etiā cùm aliquid alienum contra voluntatem scientis domini poss. detur. varijs autem nominibus iniusta possessio notatur. Aut enim*
      - *Priuatum quid priuato adimitur,* — *Et appellatur* — *Furtum.*
      - *Surripitur publico,* — *Peculatus.*
      - *Homo liber vel seruus alienus in seruitutē abducitur,* — *Plagiatus.*
      - *Res sacra eripitur,* — *Sacrilegium.*
  - *Rapinam, quæ in hoc differt à furto, quòd rapinas tantummodò illi facere possint, qui potentia & viribus præstant: furtum verò latiùs patet, & ad plura pertinet.*
  - *Sed præter ipsum furtum, id est, externam actionem furandi, etiam animus & voluntas Dei lege prohibetur. Est enim spiritualis Lex, quæ animum, fontem cogitationum & consiliorum, inspicit. De corde enim, inquit Dominus, exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia &c.*
- *Alterius sententia & vis, qua iubemur benigni & liberales esse in proximos, in priore occulta est & inuoluta, De qua in tertia post hanc dicetur tabula.*

DE FVR-

DE FVRTORVM GENERIBVS.

TABVLA 116.

FVRTORVM tam multa sunt genera, vt ea dinumerare sit difficilimū:

Sunt igitur fures etiam, qui furto sublatas res emunt, vel aliquo modo inuentas, occupatas, aut ademptas retinent.

Eodem se alligant scelere, qui in emendis vendendisque rebus fraudes adhibent.

Grauiores & iniquiores in hoc furtorum genere sunt ij, qui fallaces & corruptas merces vendunt pro veris & integris: quíve pondere, mensura, numero ac regula decipiunt emptores.

Furtum etiam apertum est operariorum & artificum, qui totam & integram mercedem exigunt ab alijs, quibus ipsi iustam ac debitam operam non dederunt.

Nec verò distinguuntur à furibus serui Dominorum, rerumque custodes infidi.

Furtum prætereà facere videntur, qui fictis simulatisque verbis, quíve fallaci mendicitate pecuniam extorquent, furtum mendacio cumulantes.

Illi quoquè in furum numero reponendi sunt, qui cùm ad priuatū aliquod, vel publicum officium conducti sunt, nullam vel paruam operam nauantes, munus negligunt, mercede tantùm ac precio fruuntur. Reliquam furtorum multitudinem, à solerti auaritia, quæ omnes pecuniæ vias nouit, excogitatam, persequi longum est, &, vt diximus, difficilimum.

DE RAPINARVM VARIETATE.

TABVLA 117.

RAPINAE autem latiùs patent. Nam

Qui debitam operarijs mercedem non persoluunt, sunt rapaces.

In hoc crimine rapacitatis includuntur etiam, qui vectigalia, tributa, decimas, & reliqua huius generis non dissoluunt, vel interuertunt, & ad se transferunt.

Huc etiam referuntur fœneratores in rapinis acerrimi & acerbißimi, qui miseram plebem compilant, ac trucidant vsuris.

Item rapinas faciunt nummarij iudices, qui venalia habent iudicia, & precio muneribusque deliniti, optimas tenuiorum & egentium causas euertunt.

Fraudatores creditorum & inficiatores, quique sumpto temporis spatio ad soluendum, sua vel aliena fide merces emunt, neque fidem liberant, damnabuntur eodem crimine rapinarum.

Qui etiam ab illis, qui soluendò non sunt, quod commodàrunt, exigunt acerbiùs, & pignora etiam ea auferunt contra Dei interdictum quæ ad eorum corpus tuendū sunt necessaria, rectè rapaces vocantur.

Ex raptorum deniquè numero sunt, qui in frugum inopia comprimunt frumentum, faciuntque vt sua culpa carior ac durior sit annona: quod etiam valet in rebus omnibus, ad victum & ad vitam necessarijs.

DE SECVNDA HVIVS PRAECEPTI PARTE, hoc est, De ijs quæ tacitè hac lege præcipiuntur.

TABVLA 118.

HAEC DE vetitis, nunc ad iussa veniamus: in quibus locum habet

Primũ Satisfactio vel restitutio. Peccatum enim non remittitur, nisi restituatur ablatũ. Hac autem restitutionis lege tenetur non is solùm, qui furtum fecit, sed omnes p̃tereà, qui furti participes fuerũt. Sunt autem plura eorum hominum genera:

Ac primum est eorum, qui furari imperant: qui non modò sunt ipsi furtorum socij & authores, sed etiam in illo furum genere deterrimi.

Alterum eorum, qui cùm iubere non possint, suasores sunt atque impulsores furtorum.

Tertium genus est eorum, qui cum furibus consentiunt.

Quartum genus est eorum, qui participes furtorum, indè lucrum ipsi etiam faciunt.

Quintum genus est furum, qui cùm furta possint prohibere, tantum abest vt illis occurrant & obsistant, vt eorũ licentiam permittant atque concedant.

Sextum genus est eorum, qui cùm & furtum factum, & vbi factum sit, certò sciant, non indicant rem, sed eam se scire dissimulant.

Postremum genus est, quod omnes complectitur furtorum adiutores, custodes, patronos, quiq́; illis receptaculum præbent ac domicilium: qui omnes & satisfacere debent ijs, quibus aliquid detractum est, & ad illud necessarium officium vehementer cohortandi sunt.

Ne huius quidem sceleris omninò sunt expertes, approbatores furtorum & laudatores.

Nec verò etiam ab eadem culpa sunt alieni filij familiâs & vxores, qui pecunias à Patribus & viris subripiunt.

Alterum Eleemosyna. nam huic præcepto etiam illa subiecta sententia est, vt pauperum & inopum misereamur, eorumq́ue difficultates & angustias nostris facultatibus & officijs subleuemus. Quod argumentum, quia sæpissimè & copiosissimè tractandum est, petendum est ex virorum sanctissimorum, Cypriani, Ioãnis Chrysostomi, Gregorij Nazianzeni, & aliorum libris, qui de eleemosyna præclarè scripserunt.

Est etiam Christianæ pietatis, nisi sit aliundè facultas benè merendi de ijs, quibus ad victum aliena misericordia opus est, vitandi etiam ocij causa, labore, opera ac manibus ea quærere, quibus inopum indigẽtiam leuare possint: Hinc Apostolus Paulus: Qui furabatur, inquit, iam non furetur: magis autem laboret, operando manibus quod bonum est, vt habeat, vndè tribuat necessitatem patienti.

Consulendum deniquè est frugalitati, parcendumq́ue bonis alienis, nè cæteris graues aut molesti simus. Quæ temperantia sanè quàm elucet in omnibus Apostolis, sed maximè eminet in D. Paulo: cuius illud est ad Thessalonicens. Memores estis, fratres, laboris nostri & fatigationis: nocte & die operantes, nè quẽ vestrûm grauaremus, prædicauimus in vobis Euangelium Dei. 1. Thess. 2.

DE EXCVSATIONIBVS FVRTORVM.

TABVLA 119.

SED QVIA *non desunt, qui etiam se furtis excusent, admonendi sunt, fore, vt nullam eorum peccati excusationem accipiat Deus: immò verò futurum, vt illa purgatione non modò nõ leuetur peccatum, sed mirum in modum augeatur.*

Eccè nobilium hominum non ferendæ deliciæ, qui culpam extenuare sibi videntur, si se affirmârunt, non cupiditate aut auaritia ad detrahendum alteri sua descendere, sed tuendæ causa amplitudinis, familiæ & Maiorum suorum, quorum existimatio ac dignitas rueret, nisì rerum alienarum accessione fulciretur.

Non desunt, qui non iam illam afferant causam splendoris & gloriæ, sed victûs & vitæ commodiorem facultatem & elegantiam, qui refellendi docendique sunt, quàm impia sit eorum & actio & oratio, qui vllam commoditatẽ anteferant Dei voluntati & gloriæ: etsi quæ potest esse in furto commoditas, quod summa incommoda consequantur?

Quid, quòd audire licet interdùm fures, qui nihil se eô peccare contendant, quòd detrahant aliquid locupletibus & copiosis hominibus, qui ea detractione nihil damni faciant, ac ne sentiant quidem? misera sanè & pestifera defensio.

Putat alius satisfactionem suam accipi debere, quòd eam furandi consuetudinem cepit, vt non facilè possit ab illa mente & actione desistere. Qui nisì audiërit Apostolum dicentem, Qui furabatur, iam non furetur: velit nolit, etiã consuetudinem capiet æternorum suppliciorum.

Nonnulli sunt, qui excusant se occasione data alteri aliquid ademisse. est enim illud tritum sermone prouerbium: Fures qui non sint, fieri occasione. Qui hac ratione sunt de nefaria sententia deducendi, resistendum esse prauis cupiditatibus.

Sunt qui furari se dicant vlciscendi causa, quòd ab alijs eadem iniuria sint affecti. Quibus ità respondendum est: Primùm nemini licere iniurias persequi: deindè non posse quenquam rei suæ iudicem esse: tum multo minùs concedi, vt pœnas ab alijs repetant eorum, quæ alij in eum peccauerunt.

Postremò quidam furtum satìs illa ratione defensum, tectumque arbitrantur, quòd, cùm sint ære alieno oppressi, aliter eo liberari non possint, nisì illud furto dissoluant. Quibuscum ità agendum est, nullum esse grauius æs alienum, & quo magìs prematur humanum genus, quàm debitum illud, cuius in diuina precatione quotidiè meminimus: Dimitte nobis debita nostra: quarè illud insanissimi hominis esse, plus velle Deo debere, id est, plus peccare, vt quod debet hominibus, dissoluat.

REGVLA.

Vna est ratio conseruandi & amplificandi copias & opes, Maiorumque gloriam, si fideles Dei voluntati paruerint, si eius præcepta seruauerint: quibus contemptis, fundatæ & optimè constitutæ opes euertuntur, Reges ex regio solio & summo gradu honoris pręcipites exturbantur: in quorum locum infimi interdùm homines, & qui summè in odio illis fuerunt, diuinitùs vocantur.

PRAECEPTVM OCTAVVM, DE FALSIS TESTIMONIIS, ET iudicandi temeritate. TABVLA 120.

NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM tuum falsum testimonium.

VERVM in hoc præcepto eadem ratione & via progrediendũ est, qua in cæteris progreßi sumus, vt videlicet animaduertantur in eo duæ leges:

- *Altera prohibẽs, quæ prohibentur*
  - *Falsum testimonium*
    - *Illud præcipuè, quod in iudicio falsò dicitur à iurato.*
    - *Deinde, omne testimonium non modò in iudicio, sed etiam extra iudicium, quod alteri incommodum aut detrimentum poßit afferre, Leuit. 19.*
  - *Detestabilis libido & cõsuetudo detrahendi alteri. Est verò sciendum*
    - *Non tantùm adhibenda calumnia offendi hominum existimationem, sed & augendis amplificandisq́ criminibus: & si quid occultiùs ab aliquo commissum sit, quod vbi rescitũ fuerit, graue aut turpe sit ad famã, eam rem qui vbi, quãdò, quibus non necesse sit, peruulgârit, is obtrectator & maledicus iure dicitur. Verùm totius obtrectationis nulla capitalior est, quàm eorum, qui Catholicæ doctrinæ eiusque prædicatoribus obtrectant, vel malarum doctrinarum & errorum magistros extollunt laudibus.*
    - *Nec verò ab horum hominum numero & culpa seiunguntur, qui detrahentibus & maledicẽtibus hominibus patefacientes aures, non repræhendunt obtrectatores, sed illis libenter assentiuntur.*
    - *In eodem genere sunt, qui suis artificijs distrahunt homines, & inter se committunt, magnopereque serendis discordijs delectantur.*
    - *Peccant deniquè in hanc Partẽ blandi homines & assentatores, qui blanditijs & simulatis laudibus influunt in aures & in animos eorum, quorum gratiam, pecuniam, & honores aucupantur, dicentes, vt est apud Prophetam, malum bonum, & bonum malum. Isa. 5.*
  - *Mendacium. Fugiendum est autẽ omne mendaciorum genus, sed illud inprimis,*
    - *Quo graui damno quisquam affici poßit.*
    - *Plenißimum verò impietatis est mendacium, cùm quis in religionem vel de religione mentitur.*
    - *Sed illis etiam maledictis & probris grauiter offenditur Deus, quæ committuntur libellis, quos famosos vocant, & alijs huius generis contumelijs.*
    - *Prætereà ioco, vel officij causa fallere mendacio, etsi nemo in illo vel damnum, vel lucrum fecerit, tamen omninò indignũ est. Nam ex iocosis mendacijs capiunt homines mentiendi consuetudinem: vndè veniunt in opinionem, non esse veraces.*
    - *Postremò, priore parte huius præcepti simulatio repudiatur: nec modò quæ simulatè dicuntur, sed quæ ità fiunt, cum scelere coniuncta sunt.*
- *Altera iubens, vt, simulatione, fallacijsque sublatis, dicta & facta nostra simplici veritate metiamur: Cuius officij Apostolus Ephesios illis verbis admonuit: Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia. Ad Ephes. 4.*

DE IVSTITIA VNICVIQVE INVIOLABILITER ministranda, secunda videlicet octaui præcepti parte. TABVLA 121.

HVIVS præcepti etiã ea vis est, vt non solùm ꝓhibeat falsum testimonium, sed verũ etiã dici imperet. Vbi admonentur & instruuntur

- *Iudices,*
  - *Vt iustè & ex legibus forensia iudicia exerceantur.*
  - *Nève occupent homines, & vsurpent iudicia.*
  - *Nè re & causa incognita sententiam ferant, quo in vitio fuit sacerdotum & scribarum consilium, qui de S. Stephano iudicârunt. Act. 7.*
  - *Nè condemnent innocentes, aut nocentes absoluant.*
  - *Nè precio aut gratia, nè odio aut amore moueantur.*
- *Testes, qui*
  - *Licèt extra iudicium poßint interdùm verum tacere:*
  - *In iudicio tñ, vbì legitimè interrogantur à iudice, vera omninò patefacienda sunt.*
    - *idq; tam*
      - *Pro Reis,*
      - *Quàm actoribus.*
  - *Quo loco cauẽdum tamen est testibus,*
    - *Nè suæ memoriæ nimiùm confisi, quod exploratum non habent, id pro certo affirment.*
- *Patroni causarum & Aduocati,*
  - *Vt Patrocinio suo non desint necessarijs hominum temporibus, & egentibus benignè subueniant.*
  - *Nè iniustas causas defendendas suscipiant, neq; calumnia lites protrahant, nec alant auaritia.*
  - *Quòd ad mercedem attinet laboris & operæ suæ, illa iure & æquo metiantur.*
- *Petitores verò & accusatores monendi sunt, nè cuiquam, amore, aut odio, aut cupiditate aliqua adducti, periculum iniquis criminationibus creent.*
- *Pij deniquè omnes, vt in congreßibus & colloquijs verè semper & ex animo loquantur, nihil dicant, quod alterius existimationi poßit officere, ne de illis quidem, à quibus lædi se & exagitari intelligunt, cùm illud propositum habere debeant, sibi cum illis eam neceßitudinem & societatem intercedere, vt membra sint eiusdem corporis.*

APPENDIX.

Est in humanis rebus maximus vsus veri testimonij, quòd sunt innumerabiles res, quas à nobis ignorari necesse sit, nisi eas ex testium fide cognoscamus. Quarè nihil tam necessarium est, quàm testimoniorum veritas in ijs rebus, quas nec ipsi scimus, neque tamen licet ignorare. De quo extat illa S. Augustini sententia: Qui veritatem occultat, & qui prodit mendacium, vterque reus est: ille, quia prodesse non vult: hic, quia nocere desiderat.

DE INCOMMODIS MENDACIORVM.

TABVLA 122.

AD EIICIENDUM tantū flagitiū, ea proponenda sunt mala, quæ mendacium consequuntur. Quæ cùm sint innumerabilia, fontes & capita incommodorum & calamitatū sunt cōmonstranda.

Ac primùm, in quantam cadat Dei offensionem, quantúmve eius odium incurrat homo vanus & mendax, facilè intelligitur ex nono Prouerbiorum capite. Iam quis ei præstet incolumitatem, qui in insigni odio sit apud Deum, quô minùs grauissimis afficiatur supplicijs?

Deindè, quid impuriùs aut fœdius, vt S. inquit Iacobus, quàm in eadem lingua, qua benedicimus Deum & Patrem, maledicere homines, qui ad imaginē & similitudinem Dei facti sunt, ità vt fons de eodem foramine emánet dulcem & amaram aquam?

Maximum verò etiam illud in mendacio incommodum est, quòd ferè est insanabilis animi morbus. Peccatum enim, quod inferendo falsò crimine, aut proximi famæ & existimationi obtrectando, commissum est, non remittitur, nisi calumniator ei, quem criminatus fuerit, satisfaciat iniuriarum.

Præterea latissimè patet hoc detrimentum, & in cæteros diffunditur: qua vanitate & mendacio fides ac veritas tolluntur, arctissima vincula societatis humanæ.

DE VITANDIS MENDACIORVM EXcusationibus.

TABVLA 123.

SVNT QVI se in vanitate orationis excusant, & mendacium prudētium exemplo defendunt: quorū esse aiūt in tēpore mentiri: hi, quod verissimum est, docendi sunt, Prudentiam carnis, mortem esse. Rom. 8.

Qui causam sui mendacij conferunt in eos, à quibus sunt mendacio decepti, hi docendi sunt, non licere hominibus seipsos vlcisci, neque malum malo compensandum esse, sed potiùs vincendum in bono malum.

Ijs qui afferunt humanæ naturæ imbecillitatem & fragilitatem, tradēdum erit hoc officij præceptum, vt diuinum auxilium implorent, neque infirmitati humanitatis obtemperent.

Qui consuetudinem opponunt, admonendi sunt, si mentiri assueuerunt, vt dent operam, vt contrariam consuetudinem capiant verè loquendi, præsertìm cùm qui vsu & consuetudine peccant, grauiùs delinquant, quàm cæteri.

Et quoniam non desunt, qui se tegant excusatione cæterorum hominum, quos passim mentiri & peierare contendunt, hac ratione illi ab ea opinione deducendi sunt, non esse imitandos malos, sed reprehendendos & corrigendos.

Alij se ità defendentes, quòd vera dicendo sæpè incommodo sint affecti, sic refellendi sunt, esse illam accusationem, nōn defensionem, cùm sit officium Christiani hominis, quamuis potiùs facere iacturam, quàm mentiri.

Restant duo genera eorū, qui se in mēdacio excusant:

Alteri, qui dicant se ioci causa mentiri, qui ab hoc vitio abducendi, & docendi sunt, quantùm in eo genere peccandi consuetudinem augeat vsus mentiendi: & illud inculcandum, omnis ociosi verbi reddendam esse rationem.

Alteri, se idem facere, vtilitatis gratia, quippe qui benè nec emerent, nec venderent, nisi mendacium adhiberent. Hi acerbiùs etiam obiurgandi, & illius admonendi sunt sentētiæ: Quærite primùm regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Matt. 5.

PRAECEPTVM IX. ET X.

DE REBVS ALIORVM NON CONCVpiscendis.

IX.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI TVI.

X.

NEC DESIDERABIS VXOREM EIVS, NON seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

CONTINVATIO.

CVM superioribus legis præceptis nos quibusdam quasi præsidijs munîsset Deus, ne quis nosipsos aut nostra violaret: hoc adiuncto præcepto, maximè prouidere voluit, nè appetitionibus nostris nos ipsi læderemus: quod facilè futurum fuit, si omnia cupere atque optare, liberum nobis atque integrum esset.

ARGVMENTVM.

IN his duobus præceptis, quæ postremo loco tradita sunt, illud inprimìs sciendum est, rationem ferè constitui, qua cætera præcepta seruentur. Nam quod his verbis præscriptum est, eò spectat, vt si quis studet superiora legis iussa seruare, hoc maximè faciat, nè concupiscat: quoniam qui non concupiscet, suis contentus, aliena non appetet, aliorum commodis gaudebit, Deo immortali gloriam tribuet, gratias eidem maximas aget, Sabbathum colet, id est, quiete perpetua fruetur, Maioresque venerabitur: neminem deniquè neq; re, neque verbis, neque vllo alio modo lædet. Nam stirps ac semen malorum omnium, est praua concupiscentia: qua qui incensi sunt, præcipites feruntur in omne flagitiorum & scelerum genus.

SVMMA.

HAC igitur non concupiscendi lege præscripta, illud à Deo prouisum est, vt cupiditatum aculei, quibus ad perniciosa quæq; incitari solemus, huius legis vi quodammodò excussi, nos minùs vrgeant, maiusque propterea temporis spatium nos, molestia illa cupiditatum solicitudine liberati, ad ea præstanda pietatis & religionis officia habeamus, quæ ipsi Deo multa maximeque debemus. Atque sic intelligamus, legem Dei eiusmodi esse, quæ non externis solùm munerum functionibus, sed etiam intimo animi sensu seruanda sit.

DE NECESSITATE NONI ET DECIMI præcepti. TABVLA 124.

VERVM *horũ præceptorũ duplex fuit necessitas:*

- *Altera, vt sexti, septimiq́ præcepti sententia explicaretur. Nam etsi quodam naturæ lumine intellectum est, alienæ vxoris potiundæ cupiditatem prohiberi, vetito adulterio: (nam si concupiscere liceret, fas item esset potiri) tamen pleriq́ ex Iudæis peccato obcæcati, in eam opinionem adduci non poterant, vt crederent id à Deo prohibitũ esse.*
- *Altera, quòd aliqua distinctè explicateque vetantur, quæ sexto & septimo explicatè non prohibebantur: nam exempli causa, septimum præceptum prohibuit, nè quis iniustè concupiscat aliena, aut eripere conetur: hoc autem vetat, nè vllo modo quis concupiscat, & si iure legeq́ id assequi posit, ex cuius appetitione proximo damnum importari videat.*

IN QVIBVS HAEC DVO PRAECEPTA conueniant aut discrepent. TABVLA 125.

HAEC *duo præcepta*

- *Conueniunt: habent enim hæc singula præcepta illud cum cæteris commune, vt partìm aliquid vetent, partìm iubeant.*
- *Differunt inter se. Nam*
  - *Altera concupiscentia solùm spectat, qd vtile sit, quid fructuosum.*
  - *Alteri propositæ sunt libidines & voluptates.*

DE CONCVPISCENTIA, ID EST, PECCATI FOmite, qui ex peccato originem habuit, & perpetuò nobis infixus inhæret. TAB. 126.

QVARè sciendum est, Cócupiscẽtiam esse commotionem quãdã ac vim animi, qua impulsi homines, quas non habẽt, res iucundas appetunt. Et est triplex:

- *Naturalis, hoc est, recta concupiscendi vis, quæ Deo authore, à natura nobis insita est. Vt sunt appetitus comedendi, bibendi, calescendi, frigescendi &c. Quæ si moderata sit, suisq́; finibus contineatur, sæpè etiam non mediocres vtilitates præbet. Nam*
  - *Illud primùm efficit, vt aßiduis precibus Deũ oremus, supplicesq́; ab eo petamus, quæ maximè cupimus. Oratio enim, cupiditatis nostræ interpres est.*
  - *Efficit prætereà, vt chariora sint nobis Dei munera. quo enim vehementiori alicuius rei cupiditate flagramus, eo charior illa nobis res est atque iucũdior, cùm eam adepti sumus.*
  - *Tum verò delectatio ipsa, quam ex re concupita sentimus, facit, vt maiore pietate gratias Deo agamus.*
- *Spiritualis, qua ad eorum appetitionem incitamur, quæ carni repugnant. Hæc vsqueadeò non est prohibita, vt ad eam ipsam sacræ nos literæ adhortẽtur: Concupiscite sermones meos, Sap. 6. Et, Transite ad me omnes, qui concupiscitis me, Eccl. 24. Itaq; hoc interdicto, non ipsa concupiscendi vis, qua tum ad bonum, tum ad malum vti licet, sed vsus prauæ cupiditatis, quæ carnis concupiscentia & peccati fomes vocatur, ac si animi assensionem adiunctam habeat, semper in vitijs numeranda est, omninò prohibetur.*
- *Carnis, illi scilicet concupiscendi motus, qui nullum rationis modum habent, neq; finibus à Deo cõstitutis cõtinentur. Hæc cupiditas damnata est, vel quia*
  - *Malum appetit, velutì adulteria, ebrietates, homicidia, & alia eiusmodi nefaria scelera.*
  - *Etsi res natura sua malæ non sunt, causa tamen aliundè extat quarè illas concupiscere nefas sit, quo in genere sunt ea, quæ nè poßideamus, Deus aut Ecclesia prohibet. vt fuerũt in veteri testamento aurum & argentum, ex quibus idola conflata erant.*
  - *Ob eam prætereà causam hæc cupiditas vitiosa prohibetur, quoniam quæ appetuntur, aliena sunt, vt domus, seruus, ancilla, ager, vxor, bos, asinus, & alia multa: quæ cùm aliena sint, ea concupiscere vetat diuina lex.*

DE IIS QVAE DVOBVS HIS PRAECEPTIS interdicta sunt. TAB. 127.

EX HAC *interpretatione animaduertimus, hac duorum præceptorũ lege vetitũ nobis esse,*

- *Priore quidẽ,*
  - *Nè diuitias auidè expetamus, neque alienis opibus, potentiæ, nobilitati inuideamus: sed statu nostro, qualisqualis ille sit, siue humilis, siue excelsus, contenti simus.*
  - *Alienæ deindè gloriæ appetitionem vetitam esse, intelligere debemus: nam hoc item ad domum pertinet.*
  - *Non solùm autem quæ magna sunt, vt domum, nobilitatem & gloriã concupiscere nobis non licere, sed etiam parua, qualiaqualia illa sint, siue animata, siue inanimata.*
- *Postrema verò, nè alienam concupiscamus vxorẽ, qua lege concupiscendi libido ꝓhibita censetur,*
  - *Non quidem ea tantùm, qua adulter alterius vxorem appetit:*
  - *Sed etiam, qua affectus aliquis, alterius vxorem in matrimonium ducere concupiscit.*
  - *Atque hoc idem de ijs mulieribus dicitur, quæ alteri desponsatæ sunt.*
  - *Sic quæ ad Dei cultum religionemq́; est consecrata, nullo pacto licet illam vxorem appetere.*

DE ALIIS CVPIDITATIS VITIIS.

TABVLA 128.

IAM VERO *qui præ cæteris hoc cupiditatis vitio laborant, quosque præterea ad colendum hoc præceptum diligentius cohortari oportet, illi sunt,*

Qui lusionibus non honestis delectantur, aut qui ludis immoderatè abutuntur.

Mercatores item, qui rerum penuriam, annonæque caritatem expetunt, atque id ægrè ferunt, vt alij præter ipsos sint, qui vendant aut emant, quò cariùs vendere, aut viliùs emere ipsi possint.

Qui alios egere cupiunt, vt aut vendendo, aut emendo ipsi lucrentur.

Milites etiam, qui bellum expetunt, vt furari ipsis liceat.

Medici item, qui morbos desiderant.

Iureconsulti, qui causarum litiumque vim, copiamque concupiscunt.

Tum artifices, qui quæstûs auidi, omnium, quæ ad victum cultumque pertinent, penuriam exoptant, vt indè plurimum lucri faciant.

Qui alienæ laudis gloriæque auidi, atque appetentes sunt, non sine aliqua famæ alterius obtrectatione, idque præsertim, si qui illam appetunt, ignaui nulliusque precij sint homines: Fama enim & gloria, virtutis atque industriæ, nō ignauiæ aut inertiæ, præmium est.

DE REMEDIIS ADVERSVS NOXIAS concupiscentias.

TABVLA 129.

SED VT REmedia patefiāt, *quæ ad tollendū hoc cupiditatis vitiū accōmodata sunt, explicāda altera præcepti ratio est, quæ in eo consistit: Vt*

Si diuitiæ affluant, cor non apponamus, easque pietatis & diuinarum rerum studio abijcere parati simus, & in subleuandas pauperum miserias, libenter pecunias erogemus.

Si desint facultates, egestatem æquo & hilari animo feramus: & quidem si rebus nostris dandis liberalitate vtemur, rerum alienarum cupiditates restinguemus.

Ardenti studio, summaque cupiditate optemus id potissimùm effici, non quod nos concupiscimus, sed quod Deus vult.

Sed & ad hunc cupiditatum ardorē restinguendū, plurimùm etiam hoc potest, si quæ incommoda ex illis accidunt, ea nobis ob oculos proponamus.

Primum verò illud incommodum est, quòd quoniam eiusmodi cupiditatibus paremus, in anima nostra regnat summa peccati vis ac potestas.

Alterum prætereà incommodum est, quòd ab hac concupiscendi vi, veluti fonte quodam omnia peccata manant. Omne enim quod est in mundo, concupiscētia carnis est, & concupiscētia oculorum, & superbia vitæ. 1. Ioan. 2.

Tertium incommodum in eo est, quoniam rectum animi iudicium his cupiditatibus obscuratur.

Opprimitur præthereà concupiscendi vi verbū Dei, quod in animis nostris à magno illo agricola Deo insitū est. Marc. 4.

PARS

PARS ROMANI CATECHISMI QVARTA, DE ORATIONE Dominica, & primùm

DE ORATIONIS MODO.

PRAECIPVA cura id agendum est, vt pij homines intelligant, quid à Deo & quomodò orãdum sit. Omnes autem necessariæ precationis numeros continet diuina illa formula, quam Christus Dominus apostolis, & per illos eorumq; successores omnibus deincèps, qui Christianam religionem susciperent, notam esse voluit, cuius verba atque sententias sic animo ac memoria compræhendere oportet, vt in promptu habeamus.

DE NECESSITATE ORATIONIS.

TABVLA 130.

PRAECEPTVM *orationis non solùm consilij causa traditum est, sed etiam necessarij iussi vim habet. Quod declaratur*

- *Verbis Christi: Oportet semper orare, Luc.18.*
- *Tū prætereà*
  - *Quòd tam multis indigemus bonis & commodis, ad animum & corpus tuendum necessarijs, vt ad precationem confugere oporteat, tanquàm ad vnam omnium optimam & indigentiæ nostræ interpretem, & conciliatricem eorum quibus egemus.*
  - *Nam cùm nihil cuiquam debeat Deus, reliquum profectò est, vt quæ nobis opùs sunt, ab eo precibus expetamus: quas preces tanquàm instrumentum necessarium nobis dedit ad id, quod optaremus, consequendum: præsertim cùm quædam esse constet, quæ nisi eius adiumento non liceat impetrare.*
- *Singulari consilio Dei. Posset enim Deus etiam non petentibus, ac ne cogitantibus quidem, abundè nobis omnia dilargiri: quo modo & animantibus rationis expertibus cuncta suppeditat ad vsus vitæ necessaria: sed beneficentissimus parens vult à filijs inuocari: vult nos quotidiè ritè petendo, petere fidentiùs: vult impetratis ijs, quæ postulamus, indiès magìs testificari, ac prædicare suã in nosipsos benignitatem.*

DE VTI-

DE VTILITATE ORATIONIS.

TABVLA 131.

HABET AVtem hæc necessitas iucundissimam vtilitatem, quæ fructus ex se edit vberrimos: Quorum

Primus est is, quòd orantes, Deo honorem habemus: siquidem est quoddam religionis argumẽtum oratio, quæ in diuinis literis thymiamati comparatur.

Sequitur fructus amplissimus & iucundissimus orationis, cùm à Deo preces audiuntur. est enim ex sancti Augustini sententia, cæli clauis oratio. Nam ascendit, inquit, precatio, & descendit Dei miseratio. Licèt alta sit terra, altum cælum, audit tamen Deus hominis linguam.

Inest etiam omninò in precatione singularis gaudij cumulus, quamobrem sic loquebatur Dominus: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Ioan. 16.

Accedit eò etiam ille fructus, quòd orando, animi virtutes & exercemus, & augemus, maximè verò fidem.

Amplificatur etiam charitas Dei: nam illum authorem agnoscentes omniũ bonorum, vtilitatumque nostrarum, quanta eum possumus maxima charitate amplectimur.

Valent autem maximè hæc tanquàm orationis arma contra naturæ nostræ hostes acerrimos: inquit enim sanctus Hilarius: Aduersùs diabolum armaq; eius, orationum nostrarum sonitu certandum est.

Præclarum prætereà illum orationis fructum assequimur, quòd cùm procliues simus ad malum, & ad libidinis varios appetitus vitio infirmitatis ingenitæ, patitur se Deus nostris cogitationibus concipi, vt, dum illum oramus, & mereri eius contendimus munera, accipiamus innocentiæ voluntatem, & ab omni labe, delictorum omnium amputatione, purgemur.

Postremò, ex sancti Hieronymi sententia, iræ diuinæ resistit oratio. Nihil enim est, quod æquè Deum leniat iratum, aut etiam paratum ad plagas sceleratis inferẽdas, æquè retardet & reuocet à furore, àc preces piorum hominũ.

DE PAR-

DE PARTIBVS ET GRADIBVS orationis. TABVLA 132.

SVNT orationis
- Partes pcipuæ duæ,
  - Postulatio, & Gratiarum actio. Nam ad Deum accedimus, vt cultum ei ac venerationem adhibentes, Vel
    - Ab eo aliquid impetremus,
    - De beneficijs, quibus assiduè ab eius benignitate ornamur & augemur, ipsi gratias agamus.
  - Vtranque hanc maximè necessariam partem orationis Deus ipse pronunciauit ore Dauidis, illis verbis: Inuoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me. Psal. 49.
- Gradus vtriusq; officij, & petendi aliquid à Deo, & ei gratias agendi, sunt multi: Quorum
  - Summus est is, quo pij & iusti homines vtuntur.
  - Alius est eorum, qui mortiferis peccatis oppressi, fide tamen ea, quæ mortua dicitur, nituntur sese erigere, & ad Deum ascendere.
  - Est præterea eorum gradus, qui nondum fidei lucē acceperunt, veruntamen diuina benignitate exiguum illorum naturæ lumen accendente, vehementer excitantur ad studium cupiditatemq; veritatis: quam vt doceantur, summis precibus petunt.
  - Postremus est gradus eorum, quos non modò facinorum ac flagitiorum non pœnitentes, sed etiam sceleribus scelera cumulantes, tamen non pudet sæpè à Deo petere peccatorum veniam, in quibus volunt perseuerare. Horum oratio à Deo non auditur.
  - Singulorū exempla vide hîc in ipso Catechismo Tridētino.

DE IIS QVAE PETENDA SVNT. TABVLA 133.

A DEO iusta & honesta petenda sunt. Bonorū autem, alia
- Summè sunt bona, vt Deus: Itaque
  - Primò ad Deum, qui summum est bonum, summum studium desideriumq; referamus.
  - Deindè cupiemus ea,
    - Quæ cum Deo nos maximè coniungant.
    - Quæ verò nos indè seiungant, aut causam aliquā afferant disiunctionis, ab omni studio & cupiditate nostra remouenda sunt.
- Corporis & externa,
  - Vt sanitas, robur, pulchritudo, diuitiæ, honores, gloria, quia facultatē ac materiam sæpè dant peccato, (qua re fit, vt non omninò piè aut salubriter petantur) erit illa petitio his præscribenda finibus, vt hæc vitæ commoda postulentur necessitatis causa.
  - Ingenij autem bona & ornamenta, cuius generis sunt artes atq; doctrinæ, petere non licet, sed ea tantùm conditione, si nobis ad Dei gloriam & ad salutem profutura sunt.

PRO

PRO QVIBVS ORANDVM SIT.

TABVLA 134.

ORANDŪ est autem pro

- *In genere omnibus, sine vlla exceptione vel inimicitiarum, vel gentis, vel religionis: nam siue hostis sit, siue alienus, siue infidelis, proximus est: quem quia Dei iussu amare debemus, sequitur, vt preces quoquè, quod amoris officiū est, pro eo facere oporteat. 1. Tim. 2.*
- *Viuis*
  - *In specie*
    - *Primùm pro pastoribus animarum, quod ab apostolo eius exemplo monemur. Scribit enim is ad Colossen. vt orent pro se, vt sibi Deus aperiat ostium sermonis, Coloss. 4. & in Actis Apostolorum: Oratio fiebat sine intermißione ab Ecclesia pro Petro, Act. 12.*
    - *Secundo loco pro principibus, ex eiusdem Apostoli sententia. quanto enim publico bono principibus pijs & iustis vtamur, nemo ignorat. Itaq. rogandus est Deus, vt tales sint, quales esse oporteat, qui reliquis hominibus præsint.*
    - *Præterea pro persequentibus & calumniātibus nos. Illud etiam B. Augustini testimonio celebratū est, hanc esse acceptā cōsuetudinē ab apostolis preces & vota faciendi pro*
      - *Infidelibus & idolorū cultoribus, Iudæis,*
      - *Hæreticis, Schisma ticis,*
      - vt
        - *Eis donetur fides, & ab impietatis errore liberentur.*
        - *Discussa animorū caligine, lucem veritatis accipiant.*
        - *Redeuntes ad sanitatē, Catholicæ doctrinæ præceptis erudiantur.*
        - *Cum sanctißimæ parentis Ecclesiæ communione, iterùm veræ charitatis nodo iūcti copulentur.*
- *Mortuis, vt ab igne Purgatorij liberentur: quæ preces, vt satìs dictum est, cùm de sacrificio Missæ loqueremur, ex Apostolorum doctrina fluxerunt.*

QVIS ORANDVS SIT. TAB. 135.

DEVM

- *Principe loco orandum esse, & eius nomen inuocandum, ipsa loquitur naturæ vis, quæ hominum insita est mentibus.*
- *Quòd verò secundo loco cōfugim⁹ ad auxilia sanctorū qui in cælo sunt, id longè alia fit ratione. Nam*
  - *Primùm*
    - *Deum precamur, vt ipse vel*
      - *Bona det,*
      - *A malis liberet.*
    - *A sanctis autem, quia gratiosi sunt apud Deū, petimus vt*
      - *Nostrî patrocinium suscipiat.*
      - *Nobis à Deo impetrēt ea, quorum indigemus.*
  - *Deindè duas adhibemus formulas, modo differentes. Nam ad*
    - *Deum propriè dicimus: Miserere nobis, Audi nos.*
    - *Sanctum, Ora pro nobis.*
  - *Quanquàm licet etiam alia quadam ratione petere à sanctis ipsis, vt nostrî misereantur. Sunt enim maximè misericordes. Itaque precari possumus eos, vt conditionis nostræ miseria permoti, sua nos apud Deum gratia ac deprecatione iuuent.*
  - *Quo loco illud maximè cauendum est omnibus, nè, quod Dei proprium est, cuiquam præterea tribuant.*

DE PRAEPARATIONE ADHIBENDA,

TABVLA 136.

EST IN DIVInis literis: *Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. Eccle.18. Tentat enim Deum is, qui cùm benè orat, malè agit: & cùm loquatur cum Deo, à precibus animus eius aberrat. Quarè cùm tanti intersit, quo quisque animo Deo preces faciat, tradendæ sunt fidelibus hæ precationum viæ:*

Primus igitur gradus ad orationem erit, verè humilis ac demissus animus, scelerũ quoquè recognitio: quibus sceleribus intelligat, qui ad Deũ accedit, se non modò dignum non esse, qui quicquam impetret à Deo, sed qui ne in eius quidem conspectum veniat, oraturus.

Sequitur angor quidam in recordatiõe delictorum, vel saltem aliquis doloris sensus ob eam causam, quòd dolere non poßimus: quorum vtrunq;, vel certè alterũ, nisi à pœnitente adhibeatur, venia impetrari non potest.

Sed quia sunt quædam scelera, quæ maximè obstant, quo minùs in precatione Deus nostræ postulationi cõcedat, vt cædes & illata vis, manus abstinendæ sunt ab hac crudelitate & violentia.

Fugienda est ira ac dißidium, quæ magnoperè etiam impediunt, nè preces audiantur.

Videndum est præterea, nè nos implacabiles cuiquam præbeamus in iniuria: nam sic affecti, Deum precibus adducere non poterimus, vt nobis ignoscat.

Cauendum quoquè est, nè duri simus & inhumani egentibus. Nam qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Prou.21.

Quid dicemus de superbia? Quæ quantoperè Deum offendat, testis est illa vox: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Iacob.4. 1.Pet.5.

Quid de contemptione diuinorum oraculorum? in quam extat illud Salomonis: Qui declinat aures suas nè audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Prouerb.28.

Est verò ad hanc quoquè præparationem animi fides necessaria: quæ si desit, neque de summi patris omnipotentia, neque de illius misericordia, vndè tamen orantis fiducia oritur, habetur cognitio, quemadmodùm docuit ipse Christus Dominus: Omnia, inquit, quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Matth.21. De huiusmodi fide scribit sanctus Augustinus: Si fides deficit, oratio perijt. Fides enim est, quæ preces fundit: preces faciunt, vt omni dubitatione sublata, stabilis ac firma sit fides. Postulet ergò vnusquisque in fide, nihil hæsitans. Iacob.1. Vide plura de hac fide in ipso Catechismo.

Sed tum maximè & fide & spe vigentes, omnia à Deo optata consequemur; cùm ad ipsius Dei legem ac voluntatem, omnem mentem, actionem & orationem nostram conformabimus.

QVÆ

QVAE RATIO IN ORANDO REQVIratur. TABVLA 137.

QVAE autem sit optima ratio benè petēdi, & priuatìm ac publicè orādi, tradēdum est. Itaq; est

- Precādi ratio alia
  - *Spiritualis, quæ fit in spiritu & veritate. Orat autem eo modo, qui intimum ac flagrans animi studium adhibet.*
  - *Vocalis, quæ propriam habet vtilitatem & necessitatem.*
  - à spirituali verò precandi ratione
    - *Non quidem excludimus vocalē. Nam incendit animi studium, & religionem orantis inflammat:*
    - *Veruntamē principatum iure tribuendum ducimus illi, quæ à vehementi animo proficiscitur, quā Deus, cui patent occultæ hominum cogitatiōes, audit, etiamsi non ore proferatur.*
- Alia itemq;
  - *Priuata, cuius pronunciatione vtimur, vt intimum studium & pietatem adiuuet.*
  - *Publica, quæ ad incitandam fidelis populi religionem instituta est, & in qua certis statisq; temporibus linguæ officio supersederi nullo modo potest.*
- In vtraq; ratione
  - Prohibetur quidē
    - *Multiloquium, à quo nos dehortatur Christus: Orantes, inquit, nolite multùm loqui, sicut Ethnici faciunt: putant enim, quòd in multiloquio suo exaudiantur. Matth. 6.*
    - *Cùm autem prohibeat loquacitatem, longas tamē preces, quæ à vehementi ac diuturno animi studio proficiscuntur, tantum abest vt reijciat, vt etiam suo exemplo nos ad eam rationem cohortetur, qui non modò noctes in precatione consumpsit, sed tèr eundem sermonem repetijt, Matth. 26.*
  - Requiritur cum primis
    - *Assiduitas, quæ quantam vim habeat, iudicis illius exemplo, Dei filius ostendit, qui cùm nec timeret Deum, nec hominem reuereretur, victus assiduitate ac diligentia viduæ, eius postulationi concessit. Luc. 18.*
    - *Vult etiam Dei filius orationem nostram ad patrem suo nomine peruenire, quæ eius merito & gratia deprecatoris id pondus assequitur, vt à cælesti patre audiatur. Ioan. 16.*
    - Vt ad orationem adhibeamus
      - *Ieiunium, quod certè maximè est cum oratione sociatum. nam qui cibo & potu sunt onusti, horum mens oppressa est sic, vt neque Deum intueri, neque quid sibi velit oratio, cogitare possint.*
      - *Eleemosynam, quæ magnam & ipsa cum oratione societatem habet.*
      - *Gratiarum actiōem, idq; apostolorum exemplo, qui hanc consuetudinem perpetuò seruauerunt.*

DE PROOEMIO PRAECATIONIS DOMINICÆ, quod his continetur verbis:

PATER NOSTER, QVI ES IN CAELIS.

& primò, quid sibi velit hæc prima vox, PATER, qua Dei iussu & institutione vtimur in hac precatione. TAB. 138.

PROOEMIVM *hoc, si spectes verba, breuissimum est: si res æstimes, grauissimum mysteriorumq́ plenissimum. Nam primum quòd ad vocem attinet, patris, eam adhibuit Christus, quòd orantibus amorem fiduciamque conciliet. Atq; hinc discimus,*

- *Vt erga nos affectus sit Deus. Quid enim iucundius est patris nomine? quod indulgentiam sonat et charitatē. Quibus aūt rationibus patris nomen Deo conueniat, doceri potest ex locis*
  - *Creationis: nam cùm Deus hominem creauerit ad imaginem suam, nec illam cæteris animantibus impartiuerit, ex hoc singulari munere, quo hominem ornauit, iurè omnium hominū, nec fidelium modò, sed etiam infideliū, Pater in diuinis scripturis appellatur.*
  - *Gubernationis, à qua sumere licet argumentum,*
    - *Quòd prospiciendo & consulendo vtilitati hominum, præcipuo quodam curæ & prouidentiæ modo nobis præstat patriam charitatem.*
    - *Indè illius prouidentia etiam angelis datum est hoc negocium, vt custodiant humanum genus, singulisq́ hominibus præstò sint, nè grauius aliquod detrimentum accipiant.*
  - *Redemptionis, quòd sic eminet inter duo superiora, vt beneficentissimus Deus, parensq́ noster summam in nos benignitatem tertio hoc beneficio cumulatā illustrârit. Est enim præstantissima hæc eius in nos charitas, qua redempti, admirabilem in modum Dei euasimus filij, Ioan.1. Atq; huius quidem pondere redemptionis, & spiritumsanctum accepimus, & Dei gratia dignati sumus. Cuius vim & efficaciam adoptionis explanat sanctus Ioannes ad hunc modum: Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus. Epistola 1. cap. 3.*
- *Quid nos vicissim debeamus amantissimo patri Deo. Vbì agēdum est.*
  - *Primò, vt intelligat fidelis populus, quem amorem ac pietatem, quam obedientiam ac venerationem creatori, gubernatori, ac redemptori præstare, qua spe ac fidutia illum inuocare oporteat.*
  - *Deindè rebus non tantùm secundis, sed etiam aduersis & calamitatibus Deum conseruare nobis amorem suum. Cùm enim tangit nos manus Domini, minimè id hostiliter facit Dominus, verùm percutiendo sanat, & plaga veniens à Deo, est medicina. Nam visitat quidem in virga iniquitates nostras, & in verberibus peccata nostra, misericordiā autem suam non aufert à nobis. Iob 19. Psal. 88.*

DE VOCE, (NOSTER.)

TABVLA 139.

HAC voce admonemur

Primũ,

Ex dono ac iure diuinæ adoptionis, consequi necessariò,

Vt fratres sint fideles omnes, & inter se fraternè amare debeant: Omnes enim, inquit, vos fratres estis: Vnus est enim pater vester, qui in cælis est. Matth. 23. Quarè etiam in epistolis fideles omnes, Apostoli fratres appellant.

Ex quo item conficitur illa consecutio necessaria, vt eadem adoptione Dei non solùm inter se fideles vniuersi fraterna necessitudine coniũgantur, sed quia homo est vnigenitus Dei filius, fratres etiã eius & nominentur, & sint.

Tum nè se alijs alij præferant insolentiùs, sed communis huius fraternæ necessitudinis memores, comiter & fraternè se gerãt. Nam & si in Ecclesia Dei diuersi sunt officiorum gradus, tamen illa varietas graduum & munerum, fraternæ necessitudinis coniunctionẽ minimè tollit. Quia non est Deus alius is, ex quo diuites & reges nati sunt, ab eo, à quo pauperes, & qui in Regum potestate sunt, extiterunt: sed vnus Deus, & parens, & Dominus omnium.

Igitur curandũ esse, vt

Cùm has preces facturus es, Christiane, memineris te tanquàm filium ad patrem Deum accedere. Itaque cùm precationem ordiris, & illud, Pater noster, pronuncias, cogita, quem in locum te summa Dei benignitas extulerit, qui non vt seruum ad Dominum adire inuitum ac timidum, sed vt ad patrem filium voluntarium, securumque confugere iusserit.

Qua memoria & cogitatione, quo vicissim studio & pietate tibi orandum sit, consideres. Danda est tibi opera, te vt talem præbeas, qualem esse decet Dei filium, id est, vt oratio & actiones tuæ non indignæ sint diuino genere, quo te dignari voluit beneficentissimus Deus.

Deindè, quàm hanc ex animo vocem proferre debeamus. Id quod D. Chrysostomi sententia declaratur, qui DEUM inquit libenter Christianum audire non solùm pro se, sed pro altero deprecantem: quòd pro se orare, naturæ est: pro altero, gratiæ: pro se necessitas cogit, pro altero fraterna charitas hortatur. quibus illa subiunxit: Iucundior est DEO, quam charitas fraterna commendat, quàm ea, quæ necessitate pronunciatur.

DE SECVNDA ADIECTIONE, QVOMODO Deus sit in cælo. TABVLA 140.

HAEC verba, *Qui es in cælis,*

- *Ità accipienda sunt: Etsi præsens adsit Deus in locis & rebus omnibus, nullis terminis definitus, tamen in diuinis scripturis sæpè dicitur habere domicilium suum in cælo. quod ideò factum videmus, quòd cæli, quos suspicimus, sunt nobilissima mundi pars, ijdemque manent incorrupti, præstantes vi, magnitudine ac pulchritudine cæteris corporibus, certisq́ ac stabilibus motibus præditi.*
- *Admonent fideles, vt oraturi*
  - *Meminerint, mentem animumq́ esse referendum ad cælum: quantumque spei ac fiduciæ affert eis patris nomen, tantum Christianæ humilitatis ac pietatis adiungat præstans illa natura ac diuina maiestas patris nostri, qui est in cælis.*
  - *Intelligant quid petendũ sit. Omnis enim postulatio nostra, quæ ad huius vitæ vsum ac necessitatem pertineat, nisi cum cælestibus sit coniuncta bonis, & ad illum finem dirigatur, inanis est & indigna Christiano.*
  - *Non obliuiscantur illius D. Pauli sententiæ: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursùm sunt quærite, vbì Christus est in dextera DEI sedens: quæ sursùm sunt sapite, non quæ super terram, Coloss. 3.*

DE POSTVLATIONVM NVMERO ET Ordine. TABVLA 141.

CVM *studij & desiderij nostri nuncia sit & interpres oratio, tum rectè & ratiõe petimus, cũ postulationum ordo sequtur ordinẽ rerũ expetẽdarũ. Petitiões aũt oratiõis DOminicæ sunt septem, quarũ aliæ pertinent ad*

- *DEI laudem & gloriã, vt tres priores:*
  - *Sanctificetur nomen tuum.*
  - *Adueniat Regnum tuum.*
  - *Fiat volũtas tua.*
  - *Quibus petimus, vt:*
    - *DEI nomen notius sit gentibus.*
    - *Regnũ eius amplificetur.*
    - *Pluresquotidiè obediãt diuino numini.*
  - *Quæ tria, videlicet*
    - *Nomen,*
    - *Regnũ,*
    - *Obediẽtia,*
  - *Sunt*
    - *Non in illo ipso intimo bono,*
    - *Sed assumuntur extrinsecùs.*
    - *Et ad has singulas petitiões referri possunt verba illa: Sicut in cælo & in terra.*
- *Ad ea q̃ nobis aut ꝓx.mo cuique opus sint: q̃ sunt quatuor.*
  - *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.*
  - *Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.*
  - *Et nè nos inducas in tẽtationem.*
  - *Sed libera nos à malo.*
  - *Quæ quidem ideò optanda ac petenda sunt, vel*
    - *Quòd ità diuin⁹ ordo postulat.*
    - *Quòd illis adiumentis, ad diuinorum bonorum adeptionẽ indigem⁹.*
  - *In quibus à DEI præscriptione nulla ex parte est declinandum. Quæ autem petitio sit vel*
    - *Praua,*
    - *Recta,*
  - *Erit certa iudicandi nota ex postulãtis*
    - *Consilio*
    - *&*
    - *Proposito.*

PETITIO

PETITIO PRIMA, DE DIVINI NOMINIS SANCTIFICATIONE.

SANCTIFICETVR NOMEN TVVM.

RATIO ORDINIS.

Vt ordine procederet oratio, saluator noster Petitionem hanc de summo bono Principem & caput constituit Petitionum reliquarum, docens nos, priùs quàm ea, quæ nobis aut proximo cuiq; opùs sint, postulemus, quæ propria sint Dei gloriæ, petere debere, ipsique Deo studium & desiderium eius rei nostrum exponere.

DE PETITIONIS HVIVS SVMMA.

TABVLA 142.

CVM autē petimus, vt sanctificetur nomen Dei: id sentimus, vt augeatur sanctitas & gloria diuini nominis. Porrò

Vt verissimum illud est, diuinum nomen per se sanctificatione non egere, cùm sanctum & terribile sit, Psal. 110. quemadmodùm ipse Deus suapte natura sanctus est: neque ei vlla sanctitas, qua ab omni æternitate præditus non fuerit, possit accedere:

Ità non id docemur hac petitione, vt eodem modo sanctificetur in terra, quo in cælo, id est, vt amplitudine terrestris sanctificatio cælestem exæquet, hoc enim fieri nullo pacto potest: sed vt ex charitate & intimo animi studio id agatur.

Tamen quòd in terris lōgè minori honore afficitur, quàm par est, nonnunquàm etiam maledictis & nefarijs vocibus violatur, propterea cupimus ac precamur,

Quemadmodùm cælites summa consensione gloria & prædicatione efferunt Deum, vt idem contingat orbi terrarum, & omnes gentes Deum cognoscant, colant & venerentur, vt nulli planè mortales reperiantur, qui non & suscipiant Christianam religionem, & se totos Deo dicantes, credāt ex eo omnem sanctitatis fontem existere, neque quidquam esse purum aut sanctum, quod non à sanctitate diuini nominis oriatur.

Pertinet verò optatum & postulatio nostra non minùs etiam ad eos, qui flagitijs & sceleribus contaminati, puram baptismi integritatem & innocentiæ stolam amiserunt, vt ad cor & sanitatem redeuntes, sacramēto pœnitentiæ redimant pristinam sanctitatem, seque ipsos purum ac sanctum Deo templum ac domicilium præbeant.

Oramus deniquè, lumen vt suum Deus præferat omnium mentibus, quô videre possint omne datum optimum, & omne donum perfectum descendens à Patre luminum, ad nos diuinitùs esse delatum, quô temperantiam, iustitiam, vitam, salutem, omnia deniquè animi, corporis, externa, vitalia, ac salutaria bona, illi accepta referant, à quo, quemadmodùm prædicat Ecclesia, bona cuncta procedunt.

PETITIO SECVNDA, DE REGNO CAELESTI POSTVLANDO.

ADVENIAT REGNVM TVVM.

SVMMA.

Etsi hęc Petitio coniuncta sit cum reliquis omnibus, Christus tamen Dominus eam separatìm etiam adhiberi iussit à cæteris, vt, quod petimus, summo studio quæramus. inquit enim: Quærite primùm Regnum Dei, & iustitiam eius, & hęc omnia adijcientur vobis, Matth. 6. Et quidem tanta vis & copia cælestium munerum hac petitione continetur, vt omnia complectatur, quæ ad corpoream & spiritualem vitam tuendam sint necessaria.

DE PRAEDICATIONE REGNI CAELESTIS in genere. TABVLA 143.

REGNVM CAElestE, *quod altera hac Petitione postulamus, eiusmodi est, vt eò referatur ac terminetur omnis Euangelij prædicatio. Nam & indè*

- *Sanctus Ioan. Baptista exorsus est ad pœnitentiam cohortari, dum Pœnitentiam, inquit, agite: appropinquabit enim regnum cælorum. Mat. 3.*
- *Hoc idem posteà regnum Saluator humani generis ipse*
  - *Fecit prædicatiōis suæ initium,*
    - *Et in illo salutari sermone, quo beatitudinis vias discipulis in monte monstrauit: Beati, inqt, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. Matth. 5.*
    - *Atque etiam eum retinere cupientibus attulit illam causam necessariæ profectionis: Et alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnū Dei. Lucæ 4.*
  - *Prædicare posteà iussit Apostolos: & illi qui se ire ad sepeliendum Patrem suum velle dixerat, respondit: Tu vade, & annuncia regnum Dei. Luc. 9.*

REGNVM DEI QVID SIT.

TABVLA 144.

VOCAbulū *regni Dei, sacris in literis varias habet significationes. Nam*

- *Primùm communis quædam regni Dei significatio, quæ frequens est in diuinis literis, est non solùm eius potestatis, quam habet in omnem hominem, rerumque vniuersitatem, sed etiam prouidentiæ, qua cuncta regit & moderatur. In manu enim eius, inquit Propheta, sunt omnes fines terræ. Psal. 94.*
- *Item Dei regno declaratur præcipua illa ac singularis prouidentiæ ratio, qua Deus pios & sanctos homines tuetur & curat. De qua propria & eximia quadam Dei cura dictum est illud à Dauide: Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Psal. 22.*
- *Ex Apostoli sententia, regnum Dei, iustitia est: inquit enim: Regnum Dei est iustitia, & Pax, & gaudium in spiritu sancto. Ad Rom. 14. Id autem regnum iustitia dicitur, quia Christi Domini iustitia constitutum est. Ac de hoc regno sic loquitur apud S. Lucam Dominus: Regnum Dei intrà vos est. Nam & si Iesus Christus per fidem regnat*
  - *in omnibus, qui gremio ac sinu sanctissimæ Matris Ecclesiæ continentur, præcipuo tamē modo regit eos, qui præstanti fide, spe & charitate p̄diti, se tanquàm pura quædam & viua membra Deo præbuerunt: & in his Dei gratiæ regnum esse dicitur.*
  - *Est verò etiam Dei gloriæ regnum illud, de quo Christum Dominum apud sanctum Matthæum loquētem audimus, Venite benedicti Patris mei: possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, Matth. 25.*
  - *Necesse est autē priùs ponere regnū gratiæ. neq, enim fieri potest, vt in illo regnet Dei gloria, nisì eiusdem gratia in illo regnârit. Est verò*
    - *Gratia, ipsius sententia Saluatoris, fons aquæ salientis in vitam æternam. Ioan. 4.*
    - *Gloriam autē quid esse dicem̄, nisì gratiā quandam perfectam & absolutam?*

QVID HAC PETITIONE PRAECIPVE continetur. TABVLA 145.

HIS IGItur expositis, quod communem regni Dei sententiam declarant, quid sibi haec petitio propriè velit, dicendum est. Petimus autem à Deo,

Vt regnum Christi, quod est Ecclesia, propagetur, vt se ad fidem Christi Domini, & ad accipiendam veri Dei cognitionem conuertant infideles & Iudæi, & schismatici ac hæretici redeant ad sanitatem, & ad Ecclesiæ Dei communionem, à qua desciuerunt, reuertantur, vt compleatur, & ad exitum perducatur, quod Isaiæ ore dixit Dominus: Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende &c. Ad dexteram enim & ad læuam penetrabis, quia dominabitur tuî, qui fecit te. Isa. 54.

Verùm quia sunt in Ecclesia, qui verbis confitentes Deum, factis negantes, deformatam fidem præ se ferant, in quibus propter peccatum dæmon habitat, ac dominatur tanquàm in proprijs domicilijs: petimus etiam, vt ad eos veniat regnum Dei: quò illi, peccatorum discussa caligine, restituantur in filiorum Dei pristinam dignitatem.

Petimus denique, vt solus in nobis viuat, solus regnet Deus: nè sit posthàc morti locus, sed vt illa absorbeatur in victoria Christi Domini nostri, qui disiecto ac dissipato omni hostium principatu, potestate & virtute, suo omnia subijciat imperio.

QVIBVS COGITATIONIBVS ET MEDITATIOnibus instructus, has piè Deo preces facere quis possit. TABVLA 146.

HORtandus est autem populus fidelis,

Vt vim ac sententiam intueatur illius similitudinis, à Saluatore introductæ: Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui inuenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agrum illum. Nam qui nouerit Christi Domini diuitias, is præ illis omnia contemnet: huic facultates, opes, potentia sordescent. Nihil enim est, quod illi summo precio comparari, immò verò quod in conspectu eius stare possit.

Proficiet autem ad impetrandum maximè, quod petimus, si, qui simus, ipsi nobiscum reputemus, id est, Adam progenies, iure è paradiso eiecti & exules: quorum indignitas ac peruersitas summum Dei odium ac sempiternas pœnas postularet. Quarè demisso tum & abiecto animo simus oportet.

Nostra etiam erit plena Christianæ humilitatis oratio, & omninò nobis ipsi diffidentes, illius more publicani confugiemus in Dei misericordiam, totumque eius benignitati tribuentes, ipsi gratias agemus immortales, qui nobis suum spiritum sit elargitus, quo freti, clamare audeamus, Abba Pater.

Suscipiemus etiam illam curam & cogitationem, quid agendum, quid contrà vitandum sit, vt ad cæleste regnum peruenire possimus. non enim à Deo ad ocium & ad inertiam vocati sumus: Quinimmò, inquit, Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud, Matth. 11. Et, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, Matth. 19.

Quarè vehementer ad extremum petamus à Dei spiritu, nos vt omnia iubeat è sua voluntate facere, satanæ vt tollat imperium, nullam vt in nobis summo illo die potestatem habeat: vt vincat & triumphet Christus, vt vigeant eius leges toto orbe terrarum: vt decreta seruentur: nullus vt proditor aut desertor eius sit: sed tales se præbeant omnes, vt in Regis Dei conspectum non dubitanter veniant, & constitutam illis ex omni æternitate possessionem adeant regni cælestis, vbì beati cum Christo sempiterno æuo fruantur.

PETITIO TERTIA, DE OBEDIENTIA ERGA DEI VOLVNtatem declaranda.

FIAT VOLVNTAS TVA.

CONTINVATIO.

Cùm à Christo Domino dictum sit, Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum, Matth. 7. quicunque in illud cæleste regnum peruenire cupiunt, id à Deo petere debent, vt fiat voluntas eius. Quamobrem hæc petitio posita est statìm post regni cælestis postulationem.

QVAE SIT HVIVS PETITIONIS VIS.

Traditur hoc loco remedium & regula salutaris, ad quam Christiani hominis vita dirigenda & conformanda sit. Hoc verò illud est, quod imploramus, cùm ità precamur Deum, Fiat voluntas tua. Voluntatis autem nomine hoc loco compræhensa sunt vniuersa, quæ nobis ad cælestem beatitudinem comparandam proponuntur, siue illa ad fidem, siue ad mores pertineant. Omnia denique, quæcunque nos Christus Dominus per se, vel per Ecclesiam suam facere aut imperârit, aut prohibuerit: De qua voluntate ità scribit Apostolus: Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei. Ad Ephes. 5. 1. Pet. 2.

QVAS HABEAT PARTES, ET QVID HAC Petitione contineatur. TABVLA 147.

PETIMVS AVTEM

IN PRIMIS,

Vt Pater cælestis facultatem concedat obtemperandi diuinis iussis, & inseruiendi ei in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris: vt ad nutum & voluntatem eius omnia faciamus, vt ea colamus officia, de quibus in sacris literis admonemur: vt ipso duce & authore reliqua omnia præstemus, quæ eos decent, qui non ex voluntate carnis, sed ex Deo nati sunt, exemplum Christi Domini secuti, qui factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: vt parati simus omnia perpeti potiùs, quàm vel minimùm ab eius voluntate discedere.

II.

Secundo loco, cùm illud precamur, Fiat voluntas tua: detestamur opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, luxuria &c. Ad Galat. 5. Petimusque nè sinat Deus ea nos perficere, quæ sensus, quæ cupiditas, quæ imbecillitas nostra suaserit, sed vt nostram voluntatem sua voluntate moderetur.

Præ-

III.

Precamur etiam, vt Dei voluntatis cognitionem totus orbis terrarum accipiat, quod diuinum mysterium, absconditum à seculis & generationibus, notum ac peruulgatum sit apud omnes.

IIII.

Formam prætereà & præscriptionem huius obedientiæ postulamus, vt videlicet ad eam regulam dirigatur, quam in cælo & seruant beati angeli, & colit reliquus cælestium animarũ chorus, vt quẽadmodùm illi spontè & summa cum voluptate obediunt diuino numini, sic nos Dei voluntati, quomodò ipse maximè vult, libentißimè pareamus.

V.

Gratiarum item actionem continet hæc Petitio. Veneramur enim eius sanctißimam voluntatem, & maximo perfusi gaudio, summis laudibus & gratulationibus omnia eius opera celebramus, qui certò sciamus eum omnia benè fecisse. Cùm enim constet, esse omnipotentem Deum, necessariò sequitur, vt oĩa eius nutu facta esse intelligamus. Cùm verò etiam ipsum, sicutì est, summum bonum esse affirmemus: nihil ex eius operibus non esse bonum, cùm omnibus ipse suam impertiuerit bonitatem, confitemur.

EPILOGVS.

Certò statuendum est, nihil horum, quæ nobis molesta occurrunt, sine Dei volũtate, quæ summa omnium ratio est, nobis accidere posse, ideoque non debere nos grauiùs commoueri, sed inuicto animo ferre, semper illud in ore habentes, Domini voluntas fiat: & illud beati Iob, Sicut Domino placuit, ità factum est.

PETITIO QVARTA, DE REBVS AD VITAE SVSTENTAtionem necessarijs.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIAnum da nobis hodiè.

CONTINVATIO.

Quarta Petitio, & reliquæ deincèps, quibus animæ & corporis subsidia propriè ac nominatìm postulamus, ad superiores petitiones referuntur. Habet enim hunc ordinem ac rationem precatio Dominica, vt postulationem rerum diuinarum, consequatur earum petitio, quæ ad corpus & ad hanc vitam tuendam pertinent. Nam vt ad Deum, tanquàm ad vltimum finem, referuntur homines: sic humanæ vitæ bona, ad diuina eadem ratione diriguntur.

QVID

QVID HAC PETITIONE POSTVLETVR.

TABVLA 148.

PEtimus autẽ hoc loco,

- primũ, huius, quã in terris agim⁹, vitæ subsidia, sanctorũ Patrũ ità sentiẽtium authoritate: sub hac ꝑscriptione
  - Panem
    - Corporalem, quo vocabulo non abundantem & exquisitam ciborum ac vestium copiam, sed necessariam ac simplicem intelligere debemus: vt panis nomine quod satis sit & vestium ad tegendum, & cibi ad vescendum, siue panis is sit, siue caro, siue piscis, siue quodcunq; aliud, intelligamus.
    - Spiritualem, quo significantur omnia, quæcunq; in hac vita ad spiritûs & animæ salutem & incolumitatẽ requiruntur. Non est aũt vnius generis esca, q̃ spiritûs & animæ vitã cõtinet. Nam &
      - Verbum Dei cibus est animæ. Sapiẽtia enim inquit: Venite, comedite panẽ meũ: & bibite vinum, quod miscui vobis: Prouerb. 6.
      - Ipse Christus Dominus, panis est & animæ cibus, qui in Sacramento Eucharistiæ substantialiter continetur. Hoc inexplicabile pign⁹ charitatis dedit nobis rediturus ad Patrẽ: de quo dixit, Qui manducat meã carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Ioan. 6.
  - Nostrũ, & hoc iterùm quo ad
    - Corporalem, nõ quia eum nobis opera nostra, sine Deo parare possumus, sed quia necessarius est, & à parente omnium Deo, qui omnes sua prouidentia alit animantes, nobis attributus.
    - Spiritualem, qui & ipse noster dicitur, quia fidelium modò hominũ est, id est, eorum, qui charitatem cum fide coniungentes, pœnitentiæ sacramento sordes eluunt peccatorum, & diuinum sacramentũ sumunt & colunt quanta maxima sanctitate ac veneratione.
  - Quotidianum, quod & ipsum intelligendum est de Pane
    - Tam corporali,
      - Cui voci subiecta est ea ratio frugalitatis ac parsimoniæ, quã proximè diximus: non enim multiplicem aut delicatum cibum postulamus, sed eum q naturæ necessitati satisfaciat.
      - Est etiam illa huius ratio nominis, quòd assiduè petendus est, vt in hac consuetudine amandi & colendi Deum retineamur: nobisq; omninò persuadeamus, id quod est, vitã ac salutem nostram ex Deo pendere.
    - Quàm spirituali, cui⁹ duplex est ratio:
      - Altera, ꝙ in sacris Christianæ Ecclesiæ mysterijs, quotidiè & offertur Deo, & datur piè sancteq; postulantibus.
      - Altera, quòd quotidiè sumendus est: vel certè ità viuendum, vt quotidiè, quoàd eius fieri possit, dignè sumere queamus.
  - Da: qua voce monemur, vt infinitam Dei potentiam piè sancteq; colamus & veneremur, in cuius manu sunt omnia.
  - Nobis, numero multitudinis dicim⁹, & nõ mihi, Tum
    - Quia proprium illud est Christianæ Charitatis, non vt quisquã de se vno sit solicitus, sed vt prætereà de proximo laboret, & in cura suæ vtilitatis, meminerit etiam aliorum.
    - Quia quæ alicui munera diuinitùs tribuuntur, non idcircò tribuuntur, vt solus is ea possideat, vel in illis luxuriosè viuat, sed vt cum alijs communicet, quæ necessitati superfuerint.
  - Hodiè: quæ vox admonet nos communis infirmitatis. Et habet hæc sentẽtia illam necessariam rationem, quia quotidiano pane egemus omnes, quotidiè etiam Dominica precatione singulis vtendum esse.
- Deindè verò non id solùm petimus à Deo, nobis vt illo vti liceat, quod nostro sudore ac virtute peperimus eius adiumento benignitatis, id enim verè dicitur nostrum: sed etiam bonam mentem postulamus, vt rectè partis, rectè item ac prudenter vti possimus.

QVAESTIO.

Sed quæ diuitibus hîc est imposita necesßitas, dixerit quispiam, petendi quotidianum panem, cùm rebus omnibus abundent?

RESPONSIO.

Hæc illis necesßitas est orandi in hunc modum, non vt dentur eis, quorum Dei benignitate habent copiam, sed nè, quæ abundè illis adsunt, amittant.

ADMONITIO AD DIVITES.

Quamobrem, vt scribit Apostolus, hinc discant diuites, non sublimè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum, 1. Tim. 6.

QVAE PETITIONIS HVIVS SIT causa.

Huius autem necessariæ Petitionis hanc causam affert Chrysostomus, non solùm vt nobis suppetat cibus, sed vt eum nobis suppeditet Domini manus, quæ salubrem atque adeò salutarem vim inserens pani quotidiano, efficit vt & cibus corpori prosit, & corpus animę seruiat.

REGVLA COMMVNIS.

Sed in hac precatione ad illud præcipuè cohortandi sunt fideles. vt cùm rectè & consilium & industriam suam posuerint in comparandis rebus vitæ necessarijs, rei exitum Deo permittant, suumque desiderium ad eius referant voluntatem, qui non dabit in æternum fluctuationem iusto. Psal. 54. Nam vel concedet Deus, quę petuntur, & ità suum optatum consequentur: vel non concedet, & id erit certisßimum argumentum, nec salutare illud esse, nec vtile, quod pijs à Deo negatur, cui magìs curæ est de eorum salute, quàm illis ipsis.

ALIA REGVLA DIVITIBVS MAXIME necessaria.

Extremum illud erit in huius tractatione Petitionis, vt meminerint diuites, facultates suas & copias Deo acceptum referre, cogitentque se idcircò illis bonis esse cumulatos, vt illa distribuant indigentibus.

PETITIO QVINTA, PRO REMISSIONE PECCAtorum obtinenda.

ET DIMITTE NOBIS DEBITA NOSTRA, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

CONTINVATIO.

Ingredimur hîc nouam prædicandi rationem. Nam hactenùs à Deo non solùm æterna & spiritualia bona, sed caduca, & quę ad hanc vitam pertinent, commoda petiuimus: nunc verò mala deprecamur & animę & corporis, & huius, & sempiternæ vitæ,

QVAE HVIVS PETITIONIS SVMMA SIT.

Continet autem hęc Petitio summam quandam eorum bonorum, quibus per Iesum Christum cumulatum est humanum genus. Id enim docuit Isaias: Dimittetur, inquit, iniquitas domui Iacob: & iste omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Isai. 27. Quod Dauid etiam ostendit, beatos prædicans eos, qui salutarem illum fructum percipere potuerunt, his verbis: Beati quorum remissę sunt iniquitates, Psal. 31.

QVOMODO AFFECTOS ESSE OPORTEAT eos, qui ad hanc Petitionem sunt accessuri. TABVLA 149.

QVONIAM *ad impetrandũ quod postulamus, requiritur recta postulãdi ratio:*

Primùm necesse est, vt is qui ad hoc petendum velit accedere, suum ipse peccatum agnoscat. Facilè autem adducemur, vt peccatum nostrum agnoscamus, si ipsum audiërimus Deum, in sacris literis huius rationis admonentem: est enim illud apud Dauidem: Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. Psal. 13. 52. In eandem sententiam loquitur Salomon: Non est homo iustus in terra, qui faciat bonum, & non peccet. Eccl. 7. Quò illud etiam pertinet: Quis potest dicere, Mundum est cor meum, Purus sum à peccato? Prouerb. 20.

II.

Deindè, vt eius sensu ac dolore moueatur. Siquidem in necessaria recognitione peccatorum non est satis, illa leuiter recordari. nam vt acerba nobis sit ea memoria, vt cor pungat, animum stimulet, & dolorem inurat necesse est, ità vt nõ solùm facinorum ac flagitiorum suorum meminerint fideles, sed vt molestè dolenterq́ meminerint, vt cùm angantur intimis sensibus, conferant se ad Patrem DEUM, à quo, vt inhærentes euellat scelerum aculeos, suppliciter petant.

III.

Tum vt sibi omninò persuadeat, DEUM in hac esse voluntate, vt ijs qui peccauerunt, ità vt diximus, affectis & comparatis, ignoscat: nè fortè acerbam delictorum recordationem ac recognitionem illa veniæ desperatio consequatur, quę olìm Cain & Iudæ animum occupauit, qui DEUM modò vindicem & vltorem, non etiam mitem & misericordem existimârunt. Genes. 4. Matth. 27. Nam omninò sub hac Petitione illa est subiecta sententia, sic esse in nos affectum DEUM, vt verè pœnitentibus libenter ignoscat. Quarè nemini dubium esse potest, quin illo authore, in nostra potestate sit, nobis DEI gratiam reconciliare.

QVID

QVID IN HANC PETITIONEM VENIAT.

TABVLA 150.

QVID AVTEM *sibi hæc Petitio velit, ex ipsa formula, quã, vt cæteras, etiam ipse præscripsit Saluator noster, cognoscere licet: ait enim, Et*

Dimitte: Hoc verbo ad ignoscendum propensam esse diuinam voluntatem confitemur. Quæ testificatio fidem auget, spem alit, charitatem inflammat.

Nobis. Ità dicimus, non mihi, quòd fraterna necessitudo & charitas, quæ inter omnes homines intercedit, à nobis singulis postulat, vt de communi proximorum salute soliciti, cùm pro nobis preces facimus, pro illis etiam deprecemur.

Debita. Pro cuius vocis declaratione, tria hoc loco sunt expendenda:

- *Primùm scire oportet, minimè petere nos, nobis vt remittatur amor ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente nostra, quem omninò Deo debemus, & cuius debiti solutio ad salutem est necessaria.*
- *Neque verò, quia debiti nomine etiam obedientia, cultus, veneratio, & cætera huius generis officia continentur, postulamus, vt non ampliùs ea debeamus: sed precamur, vt liberet à peccatis. Sic enim sanctus Lucas est interpretatus, qui peccata pro debitis posuit, Luc. 11. ob eam causam, quòd illis committendis rei efficimur Deo, & debitis pœnis propositi, quas vel satisfaciendo, vel patiendo pendimus.*
- *Non solùm autem nos debitores esse, sed etiam non esse soluendò licet intelligere, cùm peccator per se satisfacere nullo modo possit. Quarè confugiendum nobis est ad Dei misericordiam: cui quia par iustitia respondet, cuius est retinentissimus Deus, vtendum erit deprecatione, & patrocinio Passionis Domini nostri Iesu Christi: sine qua nemo vnquàm veniam delictorum impetrauit, à qua omnis & satisfaciendi vis & ratio, tanquàm ex fonte profluxit.*

Nostra: quod longè aliter, atquè Panem nostrum, dicimus. Noster enim ille est panis, quia nobis Dei munere tribuitur. At peccata nostra sunt, quia illorum culpa residet in nobis: nam nostra voluntate suscipiuntur, quæ peccati vim non haberent, nisì essent voluntaria.

QVAE IN HAC PETITIONE VLTERIVS sint obseruanda. TABVLA 151.

CONsiderandū autem est quòd

Illud, sicut, dupliciter intelligi possit. Nam &

Similitudinis vim habet, cùm videlicet à Deo petimus, vt quemadmodum nos iniurias & contumelias remittimus ijs, à quibus læsi sumus, sic ipse nobis peccata condonet.

Est prætereà conditionis nota, in quam sententiam Christus Dominus eam formulam interpretatur. Si enim dimiseritis, inquit, hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra: Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Matth. 6.

Verùm habet vterque sensus eandem ignoscendi necessitatem: vt si volumus Deum nobis veniam concedere delictorum, parcamus illis ipsis necessè sit, à quibus iniuriam accepimus.

Error exitiosus sit eorum, qui cùm nondùm animum inducere possint, vt obliti iniurias, ament inimicos, inani & prauo commouentur timore, nè sibi Deum reddant offensionem hac precatione, atque propterea precatione Dominica non vtuntur: quorum error duabus his rationibus illis eripiendus est:

Nam quiuis vnus è fidelium numero preces has facit toti' Ecclesiæ nomine, in qua pios esse aliquot necessè est, qui debitoribus ea, quæ hîc commemorantur, debita remiserunt.

Accedit eò, quòd id à Deo petentes, vnà etiā petimus, quidquid ad illud impetrandum in eam petitionem à nobis necessariò conferendū est. Atque sic etiam petimus, quô nobis Deus eam det mentem, vt ijs, qui læserint, ignoscamus, & inimicos diligamus.

Precatio vt omninò fructuosa sit, hæc in ea sit cura meditatioque adhibenda:

Primùm nos Deo supplices esse, & ab eo veniam petere, quæ non datur nisi pœnitenti: itaque nos ea Charitate & pietate præditos esse oportere, quæ pœnitentibus conueniat: conuenire autem maximè ijs, subiecta quasi oculis propria flagitia atque facinora lachrymis expiare.

Cum hac cogitatione coniungenda est cautio in posterum earum rerum, in quibus fuit aliqua occasio peccadi, quæque nobis ansam dare possint ad offendendum Parentem Deum. In his curis versabatur Dauid, cùm diceret: Et peccatum meū contra me est semper. Psal. 50. Et alio loco: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo. Psal. 6.

Proponat sibi præterea vnusquisque ardentissimum orandi studiū eorum, qui à Deo precibus impetrârunt veniam delictorum, vt publicani illius stantis à longe, Luc. 18. Peccatricis mulieris, Luc. 7. & Petri flentis amarè, Matth. 26.

REGVLA.

In hac Petitione sic affecti simus oportet, vt dolenter peccata nostra recognoscentes, ad Deum tan quàm ad parentem, non quasi ad iudicem, confugiamus: à quo, non vt ex iustitia nobiscum agat, sed ex misericordia, postulemus.

ALIA REGVLA:

Quicunque cupit in se esse maximè misericordem Deum, is ipsi Deo suas donet inimicitias, remittatque omnem offensionem, & pro hostibus libentissimè deprecetur, omnem captans occasionem de illis ipsis benè promerendi. Nihil enim iniustius est, aut fingi potest, quàm is, qui cùm hominibus durus sit, vt nemini se det ad lenitatem, idem postulet, vt in se sit mitis & benignus Deus.

PETI-

PETITIO SEXTA, DE SVPERANDIS MALIS TENTAtionibus.

ET NE NOS INDVCAS IN TENTAtionem.

CONTINVATIO.

At verò, quoniam qui se Deo dicauerunt, in terris cælestem vitam agentes, ij maximè omnium satanæ incursibus petuntur, hos acerbissimè odit, his in singula temporis momenta struit insidias: necessariò fideles confirmandi sunt, si qui animi imbecillitate, aut rei ignoratione, dæmonum vim perhorrescunt, vt ipsi tentationum fluctibus agitati, in hunc precationis portum confugiant.

DE CHRISTIANI HOMINIS MILITIA.

Difficilima sunt prælia ac pericula, in quibus assiduè versamur, dum anima est in hoc mortali corpore, quos vndiquè caro, mundus & satanas oppugnant. Quid ira, quid cupiditas in nobis possit, quotusquisque est, qui magno suo malo non experiri cogatur? Quis non his lacessitur stimulis? quis non hos sentit aculeos? quis subiectis non vritur ardentibus facibus? & quidem tam varij sunt ictus, tam diuersæ impetitiones, vt difficilimum sit, grauem aliquam plagam non accipere.

QVOS HOMO CHRISTIANVS PRAEtereà habeat hostes.

Ac præter hos inimicos, qui habitant & viuunt nobiscum, sunt68 præterea illi hostes acerrimi, de quibus scriptum est: Non est nobis colluctatio aduersùs carnem & sanguinem, sed aduersùs Principes & potestates, aduersùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cęlestibus, Ad Ephes. 6.

QVAE SINT ILLA SPIRITVALIA nequitię.

Spiritualia autem nequitię, sicut & principes & potestates, Apostolus ipsos nuncupat dæmones: est enim & carnis & spiritûs nequitia: Carnalis quæ dicitur nequitia, intendit appetitum ad libidines & voluptates, quæ percipiuntur sensibus. Spiritualia nequitię, sunt mala studia & prauę cupiditates, quę ad superiorem pertinent animæ partem: quę tanto peiores sunt quàm reliquę, quanto mens ipsa & ratio altior est atque pręstantior.

DE DVOBVS TENTATIONVM GENERIBVS.

TABVLA 152.

SVNT autē duo tentationum genera:

Vno modo, tentare est periculum facere de eo, qui tentetur, vt ab ipso quod cupimus, elicientes, verum exprimamus. Qui tentandi modus in Deum minimè cadit. Quid enim est quod nesciat Deus? Omnia enim, inquit, nuda & aperta sunt oculis eius. Ad Heb. 4.

Et alterum tentādi genus, cùm lōgiùs progrediendo, aliud quæri solet in partem, vel

Bonam, cùm ea re tentatur alicuius virtus, vt illa perspecta & cognita, is commodis & honoribus augeatur, eiusq́ exemplum cæteris imitandum proponatur, ac deniquè oēs ob id ipsum ad Dei laudes excitentur, quæ tentandi ratio sola conuenit in Deum. Huius exemplum tentationis est illud

Deut. 13. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrùm diligatis eum, an non. Quomodò etiam tentare dicitur suos Deus, cùm inopia, morbo, & alijs calamitatum generibus premit: quod probandæ eorum patientiæ causa facit, & vt alijs documentum sint Christiani officij.

In hanc partem legimus Abraham esse tentatum, vt filiū immolaret, quo facto fuit is obedientiæ & patientiæ exemplum singulare ad memoriam hominum sempiternam. Genes. 22.

Malam, cùm homines ad peccatum aut exitium impelluntur, quod proprium Diaboli officium est: is enim eo animo tentat homines, vt decipiat, agatq́ præcipites. Quàobrem Tentator in diuinis literis appellatur. In ijs verò tentationibus modò

Intimos nobis admouens stimulos, animæ affectiones & commotiones adhibet administras.

Nos exagitans extrinsecùs, externis rebus vtitur, vel prosperis ad efferendos, vel ad frangendos aduersis.

Nonnunquàm habet emissarios & excursores perditos homines, inprimisq́ hæreticos, qui sedentes in cathedra pestilentiæ, malarū doctrinarum mortifera semina dispergunt, vt illos qui nullum delectū aut discrimen habēt virtutis & vitiorū, homines per se procliues ad malum, nutātes ac præcipitantes impellant.

QVIBVS MODIS DICAMVR INDVCI IN tentationem.

TABVLA 153.

DICImur autem induci in tentationē, cùm tentationibus succumbimus. Inducimur verò in tentationem dupliciter:

Primùm, cùm de statu dimoti, in id ruimus malum, in quod tentando nos aliquis impulerit. At nemo quidem à Deo hoc modo in tentationem inducitur. Quia nemini est peccati author Deus, immò verò odit omnes qui operantur iniquitatem. Psal. 5.

Deindè dicitur nos in tentationem inducere is, qui etsi nō tentat ipse, neque operam dat, quò tentemur: tentare tamen dicitur, quia cùm possit prohibere, nè id accidat, aut nè tentationibus superemur, non impedit. Hoc modo Deus bonos & pios tentari quidem sinit, veruntamen sua gratia sustentatos non deserit.

Præterea nos in tentationem Deus inducere dicitur, cùm eius beneficijs, quæ nobis ad salutem dedit, abutimur ad perniciem, & patris substantiam, vt prodigus ille filius, dissipamus, viuendo luxuriosè, nostris cupiditatibus obsequentes. Luc. 15. Quamobrem id dicere possumus, quod de lege dixit Apostolus: Inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Ad Rom. 5.

QVID HAC POSTVLATIONE PETAMVS.

TABVLA 154.

QVID verò in hac precationis parte postulemus, videndum est:

- *Non enim id petim⁹,*
  - *Ne omninò tentemur. Est enim hominum vita tentatio super terram. Est autem ea res vtilis & fructuosa hominum generi. nam in tentationibus nosipsos, id est, vires nostras cognoscimus. Quamobrem etiam humiliamur sub potenti manu Dei, viriliterque decertantes, expectamus immarcescibilem coronam gloriæ.*
  - *Sed petimus, nè diuino præsidio deserti, tentationibus vel decepti assentiamur, vel cedamus afflicti: vt præstò sit nobis Dei gratia, quæ, cùm defecerint nos propriæ vires, in malis recreet ac reficiat. Quarè*
    - *Et generatìm Dei opē implorare debemus in omnibus tentationibus:*
    - *Et nominatìm, cùm singulis affligimur, ad precationem confugere oportet.*
- *Ergò postulamus nè morem geramus cupiditatibus, nè ve defatigemur in tentationibus sustinendis, nè declinemus de via Domini, vt tam in rebus incommodis, quàm in prosperis, æquitatem animi, constantiamque seruemus, & nullam nostrî partem Deus sua tutela vacuam relinquat.*
- *Petimus deniquè, vt satanam conterat sub pedibus nostris.*

QVAE IN HAC PETITIONE MAXIME

cogitare & meditari oporteat. TAB. 155.

IN HAC *precatione erit illa optima ratio,*

- *Si, quanta sit hominum infirmitas, intelligentes, viribus nostris diffidamus, & omni spe nostræ incolumitatis in Dei benignitate collocata, eo freti patrocinio, vel in maximis periculis magnum animum habuerimus, præsertim cogitantes, quàm multos hac spe atque hoc animo præditos ex hiantibus satanæ faucibus liberârit Deus.*
- *Cogitent etiam fideles, quem in hostium tentationibus ducem habeant, nempe Christū Dominum, qui victoriam ex illo certamine retulit. Vincitur autem Satanas*
  - *Non*
    - *Ocio,*
    - *Somno,*
    - *Vino,*
    - *Comessatione,*
    - *Libidine:*
  - *Sed*
    - *Oratione,*
    - *Labore,*
    - *Vigilia,*
    - *Abstinentia,*
    - *Continentia,*
    - *Castitate.*
    - *Ait enim:*
      - *Vigilate & Orate,*
      - *Nē intretis in tentationem. Matth. 26.*

PETITIO SEPTIMA, DE MALORVM DEPRECATIONE.

SED LIBERA NOS A MALO.

CONTINVATIO.

POSTREMO hæc petitio est instar omnium, qua Dei filius diuinam hanc orationem conclusit: cuius etiam vim & pondus ostendens, ea vsus est orandi clausula, cùm è vita migraturus, Deum patrem pro hominum salute deprecaretur. Rogo enim, inquit, vt serues eos à malo. Ioan. 17.

ARGVMENTVM.

ERGO hac precationis formula, quam & præcepto tradidit, & exemplo confirmauit Christus, quasi quadam epitome summatim complexus est vim & rationem cæterarum petitionum. Cùm enim id, quod ea prece continetur, impetrauerimus, nihil, authore sancto Cypriano, remanet, quod vltrà adhuc debeat postulari, cùm semèl protectionem Dei aduersùs malum petamus: qua impetrata, contra omnia, quæ diabolus & mundus operantur, securi stamus & tuti.

DE DVPLICI HVIVS PETITIONIS discrimine. TABVLA 158.

SED differunt
- *Primùm hæc & proxima petitio, quòd*
  - *Illa vitationem culpæ,*
  - *Hac pœnæ liberationem.*
  - *postulamus.*
- *Deindè infidelium & Christianorum hominum preces: petunt enim*
  - *Vehementer illi etiam à Deo, vt possint ex morbis vulneribusq́, conualescere, sibi vt ex vrgentibus vel imminentibus malis euadere liceat: sed tamen illius præcipuam spem liberationis ponunt in remedijs, natura, vel hominum industria comparatis: qui etiam sibi datum, etiamsi cantionibus, si veneficijs, si dæmonum opera confictum sit, sine vlla religione adhibent, modò aliqua valetudinis spes ostendatur.*
  - *Longè alia est ratio Christianorum, qui in morbis & in omnibus aduersis rebus habent summum perfugium & præsidium salutis, Deum: vnum illum omnis authorem boni & liberatorem suum agnoscunt ac venerantur. Remedijs verò quæ inest ad sanandum vis, insitam à Deo esse, pro certo habent: tantumq́, illa ægrotis prodesse existimant, quantum ipse voluerit Deus. Est enim à Deo data hominum generi medicina, quæ morbos sanaret.*

QVÆ

QVAE PETITIONIS HVIVS VIS SIT atque ratio. TABVLA 157.

SEQVItur huius vis & ratio Petitionis, vt fideles intelligant,

Non omninò petere nos hoc loco, vt à malis omnibus liberemur. Sũt enim quædam, quæ communiter mala putantur, quæ tamen sunt illis fructuosa, qui patiuntur, vt ille stimulus, qui Apostolo erat adhibitus, vt DEI *gratia adiuuante, virtus in infirmitate perficeretur. 2. Cor. 12. Hæc, si cognita sit eorum vis, summa voluptate pios afficiunt: tantum abest, vt à* DEO *petant, vt auferantur.*

Sed omninò huic voci eam subiectam esse vim,

Vt à peccato liberati, à tentationis etiam periculo, ab intimis externisque malis eripiamur: Vt tuti simus ab aqua, ab igne, à fulgure: nè grando noceat frugibus, nè annonæ caritate, seditionibus, bello laboremus.

Petimus à DEO, *vt morbos, pestem, vastitatem arceat, vincula, carcerem, exilium, proditiones, insidias, cæteraq; omnia prohibeat incommoda, quibus maximè terreri ac premi solet hominum vita: omnes deniquè flagitiorum & facinorum causas auertat.*

Neque hæc solùm, quæ omniũ consensione mala sunt, deprecamur, sed illa etiam, quæ penè omnes bona confitentur, diuitias, honores, valetudinem, robur, hanc ipsam vitam: petimus, inquam, nè ad malum, & ad animæ nostræ exitium hæc conuertantur.

Oramus etiam DEUM, *nè morte opprimamur repentina: nè in nos iram* DEI *concitemus: nè quæ impios manent supplicia, subeamus: nè igne purgatorij torqueamur: à quo vt alij liberentur, piè & sanctè precamur. Hanc petitionem & in Missa, & in Litanijs sic interpretatur Ecclesia, nos videlicet ea præterita, præsentia, futura mala deprecari.*

QVIBVS MODIS HOMINES A MALIS liberari dicantur. TAB. 158.

NON VNO *autem modo* DEI *nos benignitas eripit à malis. Nam*

Impendentes prohibet calamitates: quomodò legimus, magnum illum Iacob esse liberatum ab inimicis, quos in illum concitârat Sichimitarum cædes, Genes. 35.

Et quidem beati omnes, qui cum Christo DOMINO *in cælis regnant, omnibus malis* DEI *ope liberati sunt. Nos autem, qui in hac peregrinatione versamur, ab omnibus incommodis solutos esse minimè vult, sed eripit à quibusdam. etsi sunt instar liberationis malorum omnium ea solatia, quæ dat interdùm* DEUS *ijs, qui rebus premuntur aduersis.*

Præterea à malis homines liberat DEUS, *cùm illos in summum discrimen adductos, integros seruat & incolumes: quod & pueris illis in ardẽtem fornacem coniectis, & Danieli contigisse legimus, quem leones nihil læserunt, quemadmodùm neque pueros flamma violauit.* Daniel. 3. & 6.

DAEMON CVR DICATVR MALVS.

TABVLA 159.

MALVS VEro etiam ex sententia sanctorum Basilij Magni, Chrysostomi, & Augustini præcipuè dicitur dæmon, quòd

Hominum culpæ, id est, sceleris & peccati author fuit: quo etiam ministro vtitur Deus in repetendis pœnis à sceleratis & facinorosis: dat enim Deus omne malum hominibus, quod illi peccati causa patiuntur,

Etsi nihil eum læserimus, tamen perpetuum bellum nobis infert, & capitali nos insectatur odio. Quòd si nobis & fide armatis, & innocentia tectis nocere non potest: tamen nullum finem facit tentandi nos externis malis, & quacunque potest ratione diuexandi. Quamobrem Deum precamur, vt nos à malo liberare velit.

CVR A MALO, ET NON A MALIS, petamus nos liberari.

DICIMVS autem, à malo, non à malis, ob id, quòd mala, quæ in nos à proximis proficiscuntur, illi aßignamus tanquàm authori & impulsori. Quo minùs etiam proximis irasci debemus: quin odium & iracundiam in ipsum satanam conuertere oportet, à quo homines ad inferendam iniuriam impelluntur. Itaque si te aliqua re læserit proximus, cùm preces facis parenti Deo, pete, vt nó modò te liberet à malo, id est, ab ijs, quas tibi proximus imponit, iniurijs: sed illum ipsum eripiat proximum ex diaboli manu, cuius impulsu homines in fraudem inducuntur.

DE REMEDIIS, QVIBVS RES VINcuntur aduersæ. TABVLA 160.

ILLVD deniquè sciendum est,

Si in precibus & votis non liberamur à malis, debere nos, quæ premant, ferre patienter, intelligentes placere diuino numini, vt toleranter ea patiamur. Quare minimè nos indignari aut dolere par est, quòd preces nostras non audiat Deus, sed omnia ad eius nutum ac voluntatem referre oportet, existimantes id vtile, id esse salutare, quod Deo placet vt ità sit, non autem id quod secùs nobis videatur.

Dum in hoc vitæ curriculo versamur, fideles ad omne incommodorum & calamitatum genus non solùm æquo, sed etiam gaudenti animo ferendum paratos esse debere. Omnes enim, inquit Apostolus, qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur, 2. Timoth. 3. Item, Per multas tribulationes oportet nos intrare in Regnum Dei. Act. 14. Rursùm, Nónne hæc oportuit pati Christum, & ità intrare in gloriam suam? Luc. 24. Non enim æquum est, seruum maiorē esse Domino suo: sicutì turpe est è sententia sancti Bernardi, membra esse delicata sub spinoso capite.

EPILOGVS ORATIONIS DOMINICAE PER HANC VOCEM, AMEN.

CONTINVATIO.

VT anteà edocti fuimus de præparatione, quæ adhibenda sit priùs, quàm adgrediamur ad diuinā precationem: sic nunc id fideles admonendi sunt, vt clausulæ ac finis ipsius precationis causam, rationemq́ue cognoscant,

DE CLAVSVLAE HVIVS SIGNIFIcatione. TABVLA 161.

VERBVM AMEN, variè à multis est interpretatum. Nam

Septuaginta interpretes verterũt, Fiat.

Alij reddiderunt, Verè.

Aquila conuertit, Fideliter.

Et quidẽ adeò frequens fuit hæc Hebræa vox in ore Saluatoris, vt spiritui sancto placuerit, vt in Ecclesia Dei retineretur.

Est autem huic voci illa quodammodò subiecta sententia: Scito tuas auditas esse preces. Habet enim vim respondentis, & illũ, qui precibus, quod velit, impetrârit, cum bona gratia dimittentis Dei. Cuius sententiæ testis est Apostolus in Epistola ad Corinthios: Quotquot enim, inquit, promissiones Dei sunt, in illo est, ideò & per ipsum AMEN Deo, ad gloriam nostram. 2. Cor. 1.

DE EIVSDEM CLAVSVLAE FRVctibus. TABVLA 162.

NON SOlùm autem cõsequimur postrema hac parte precationis, vt nostræ preces audiantur, sed quædã etiam maiora ac p̃clariora, quàm vt verbis explicari possint.

Nam cùm orando homines cùm Deo colloquantur, vt sanctus Cyprianus ait, fit quodam inexplicabili modo oranti diuina Maiestas propior, quàm cæteris: quem prætereà singularibus ornat muneribus: vt qui piè Deum orant, quodam modo cum ijs, qui ad ignem accedunt, comparari possint: qui si algent, calescũt: si calent, æstuant: Sic illi assistentes ad Deum, pro modo pietatis ac fidei ardentiores euadunt: Inflammatur enim eorum animus ad Dei gloriam, mens illustratur admirabilem in modum, omninò cumulantur diuinis muneribus. Est enim illud proditum sanctis literis: Præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Psal. 20.

Omninò qui vehementi illo studio preces faciunt, Dei benignitate ac maiestate admirabiliter perfruuntur. Manè adstabo, inquit Propheta, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Hæc quo magìs noscunt homines, eo Deum vehementiori cultu ac pietate venerantur: eo etiam sentiunt iucundiùs, quàm suauis sit Dominus, & quàm verè beati sint omnes, qui sperant in eo: tum verò clarissima illa luce circunfusi, quanta sit eorum humilitas, quanta sit Dei maiestas, considerant.

QVO AFFECTV PRECATIO DOMINICA concludenda sit.

QVARE qui se confert ad sacras preces, fide speque munitus, Parentem adeat Deum, vt se id consequi posse, quod ei opùs sit, nullo modo diffidat.

Fiat fiat.

FINIS.

IN QVO EST SALV S VITA ET RESVREC TIO
GEORG EDER
.I.C.F.

EDERO

conomia Bi

Sive

Theolog

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm